

ARENA FÖR UNGT SKAPANDE

Hur biblioteket tar till vara unga människors kulturuttryck: exemplet Demoteket

**Inger Helena Nilsson
Maria Petersen**

Examensarbete (20 poäng) för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap
vid Lunds universitet.

Handledare: Birgitta Olander

BIVILs skriftserie 2005:16

ISSN 1401:2375

Title

An arena for young creativity: How the public library takes care of young people's artistic creations, exemplified by Demoteket.

Abstract

The aim of this master's thesis is to explore the function of public libraries as arenas for young people's artistic creations. It examines how the public library makes activities based on independent creativity visible, and what activities of this sort imply to the public library. The thesis also relates this to the public library's task in society. The main object of examination is Demoteket, an on-going project in the south-eastern parts of Sweden. In this project Länsbibliotek Sydost co-operates with Reaktor Sydost, a centre of resource in the fields of young communication and filmmaking. The idea behind Demoteket is that the public library receives young people's artistic creations, such as music, pictures, text and film, and lends them to the public. The librarians', the collaborators' and the young people's perspectives on the role of the public library in the project Demoteket are examined through interviews, questionnaire surveys and a documentary study. Documents concerning similar projects are also taken into account to further elucidate the public library's function as an arena.

The results show that the role as an arena for young people's creativity implies a new way of thinking and new methods of working for the public library. A project such as Demoteket has the potential to put dynamics into the public library's work with young people. Taking care of young people's creations and making them visible however require continuous work and the arranging of various activities. But if projects like Demoteket are integrated into the public library's traditional system, there is a risk of stagnation. The role as an arena for young people's creations is associated with insecurity for the public library. Collaboration with the young as well as with more established actors on the field has proved to be advantageous.

Independent creation plays an important part in the young person's search for meaning and identity, and at the same time it is associated with joy. Encouraging this kind of creativity is therefore a significant task, which also concurs with the guiding principles stating the forms of public library work.

Keywords

Folkbibliotek, kulturförmedling, kreativitet, ungdomsforskning, ungdomskultur, ungdomsprojekt, ungdomsverksamhet, Demoteket

INNEHÅLL

1. Inledning	3
2. Syfte och frågeställningar	5
2.1. Avgränsningar	5
2.2. Definitioner	5
3. Metod	7
3.1. Urval.....	7
3.1.1. Demoteket	7
3.1.2. Skrivarverksamhet på bibliotek	8
3.1.3. Ungdomsprojekt utanför biblioteket – Ung kultur-undersökning.....	8
3.2. Metoder för datainsamling	8
3.2.2 Intervjuer	9
3.2.3. Kompletterande frågor till övriga bibliotek med Demotek.....	10
3.2.4. Besök.....	10
3.2.5. Frågeformulär	10
3.3. Disposition.....	11
4. Bakgrund	13
4.1. Ungdomsbibliotek – en trend	13
4.2. Demoteket	14
4.3. Eget skapande på biblioteket.....	17
4.4. Kreativ ungdomsverksamhet utanför biblioteken.....	17
4.4.1. UKM.....	17
4.4.2. Buggat	18
5. Litteraturgenomgång	20
5.1. Folkbibliotekets uppdrag.....	20
5.1.1. Bibliotekslagen	20
5.1.2. Unescos folkbiblioteksmanifest.....	20
5.1.3. De kulturpolitiska målen	21
5.1.4. Svensk biblioteksförerings specialgrupp för unga vuxna.....	21
5.1.5. Sammanfattning.....	22
5.2. Ungdomskulturforskning	22
5.2.1. Ungdomar och ungdomskultur	22
5.2.2. Moderniseringsprocessen och dess följder	23
5.2.3. Den estetiska processen.....	24
5.3. Ungdomars kultur- och fritidsvanor.....	25
5.4. Bibliotek och ungdomar	27
5.4.1. Bibliotekariernas syn på ungdomsverksamhet	28
5.4.2. Skrivarverksamhet på bibliotek	29
5.5. Vad vill ungdomar ha på bibliotek?.....	31
5.6. Förändringsarbete inom bibliotekens ungdomsverksamhet.....	34
5.6.1. Frederikssund.....	34
5.6.2. Kampenprojektet	36
6. Resultatredovisning	38
6.1. Demoteketundersökningen.....	38
6.1.1. Vilken är bibliotekets roll och funktion i ungdomsverksamhet som bygger på eget skapande?	38
6.1.2. Vad kan biblioteket tillföra den här typen av verksamhet?	39
6.1.3. Varför satsar biblioteket på denna typ av ungdomsverksamhet?	41
6.1.4. Hur når biblioteket ut med ungdomsverksamhet av detta slag?	43

6.1.5. Vilket är bibliotekets samhällsuppdrag gentemot ungdomar och stämmer det in på sådan verksamhet som bygger på ungdomars eget skapande?	47
6.1.6. Deltagarundersökningen	48
6.2. Ung kultur-undersökningen	50
6.2.1. Vilken roll eller funktion har UKM/Buggat som förmedlare av ung kultur?	50
6.2.2. Vad kan UKM/Buggat tillföra ungdomskulturverksamhet?	50
6.2.3. Hur arbetar UKM/Buggat för att nå ut med ungdomsverksamhet av detta slag?	51
7. Analys & diskussion	52
7.1. Bibliotekets samhällsuppdrag i förhållande till ungdomars eget skapande	52
7.2. Varför ungdomar skapar	53
7.3. Bibliotekets roll och funktion	54
7.4. Synliggörandet av Demoteket	56
7.5. Demoteket – ett dynamiskt element	57
7.6. Arbetsmetoder i ungdomsverksamhet	58
7.7. Biblioteket som arena för ungt skapande	59
7.8. Musikens roll	60
7.9. Kontaktnät genom Demoteket	61
7.10. Ett digitalt Demotek	62
8. Slutsatser	63
9. Litteraturförteckning	66
Opublicerat material	66
Övriga källor och använd litteratur	66
10. Bilagor	71

1. Inledning

Vi fick idén att inrikta oss på ungdomar i vårt examensarbete eftersom vi hade intrycket att de ibland glöms bort i bibliotekssammanhang. På många bibliotek är ungdomsavdelningen sammanslagen med barnavdelningen, men medan det finns gott om aktiviteter för barn upp till tolvårsåldern är det sämre beställt på ungdomssidan. Vårt intryck var också att ungdomar i allmänhet inte är särskilt flitiga biblioteksbesökare. Kanske är det så, att biblioteken inte har så mycket som tilltalar ungdomar helt enkelt på grund av att man inte vet vad det skulle kunna vara. Detta kan i sin tur bero på att ungdomsåren präglas av föränderlighet vilket ställer höga krav på bibliotekarierna vad gäller lyhörddhet och flexibilitet.

Debatten om hur man ska få ungdomar till biblioteket har pågått sedan 70-talet, och vi tycker att det är intressant att studera hur biblioteken söker nya sätt att knyta ungdomarna till sig. Inför vårt examensarbete letade vi därför efter olika former av nytänkande ungdomsverksamhet. Vad kan man göra inom bibliotekets ramar? Vilka möjligheter har ett vanligt folkbibliotek?

Det visade sig mot vår förmodan att flera bibliotek idag faktiskt väljer att satsa på ungdomar på olika sätt. Efter en förfrågan på den elektroniska diskussionslistan BIBLIST fick vi höra talas om projektet Demoteket som pågår i sydöstra Sverige. Demoteket går ut på att ungdomar lämnar in sina egna alster, som musik, text eller film, på biblioteket för utlåning. Projektet är ett samarbete mellan Länsbibliotek Sydost och Reaktor Sydost som är ett resurscentrum för film och ung kommunikation. Först ut med att införa Demotek var folkbiblioteken i Blekinge län, och inom kort kommer även biblioteken i Kalmar och Kronobergs län kommer att ansluta sig.

Projektet Demoteket inrymmer, som vi ser det, tre intressanta aspekter. För det första att man utgår från ungdomars egen kreativitet. Vi tror att det är extra viktigt i ungdomsåren att få möjlighet att göra sig sedd och hörd. För det andra att man sedan tar till vara och sprider ungdomarnas verk, med tanken att andra unga kan ha glädje av sådant som jämnåriga har skapat. För det tredje uppmuntras ungdomarna inom projektet att bilda nätverk och samarbeta i sitt kulturskapande. Men något som också väcker vårt intresse är det faktum att Demoteket till en början utvecklades utanför biblioteket. Vi ställer oss frågan varför man från bibliotekets sida har valt att delta i just detta projekt. Vilka mål har biblioteken med projektet? Hur synliggör biblioteken denna verksamhet? Utöver dessa frågor funderar vi också över hur bibliotekets uppdrag för ungdomsverksamhet i övrigt ser ut och om Demoteket passar in inom ramen för detta.

I vårt examensarbete ska vi alltså försöka kartlägga bibliotekets roll och verkande inom Demoteket. Detta kommer vi att göra utifrån alla medverkande i projektet: Reaktor Sydost, som har utvecklat idén, Länsbibliotek Sydost, involverade bibliotekarier på

folkbiblioteket samt de ungdomar som deltagit med material. Vi kommer att fördjupa oss i hur projektet uppkommit och växt fram genom att ta del av projektdokumentation och målbeskrivningar om det. Det bibliotek som vi kommer att fokusera på är huvudbiblioteket i Ronneby eftersom det var där Demoteket först startade i december 2003. Det är också detta bibliotek som har det största beståndet av ungdomarnas eget material.

Det finns sedan tidigare biblioteksverksamhet som har vissa gemensamma drag med Demoteket, nämligen de skivrarverkstäder och skivrarläger som en del folkbibliotek arrangerar. Också här står ungdomars eget skapande i centrum och deras kreativitet uppmuntras. Därför kommer vi kort att behandla sådan verksamhet för att ge en bild av hur denna utvecklats, och hur den förhåller sig till Demoteket.

Vi kommer även att undersöka ett par projekt utanför biblioteket som innehåller samma eller liknande komponenter som Demoteket. Detta för att tydligare urskilja bibliotekets roll och ta reda på hur ungdomsprojekt utan bibliotek ser ut och fungerar. Såväl arbetssätt som mål i dessa projekt är av stort intresse för oss då de kan uppvisa skillnader eller likheter i förhållande till bibliotekens.

2. Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med uppsatsen är att undersöka hur biblioteket fungerar som arena för ungdomars egna kulturyttringar. För att nå detta syfte kommer vi att ta reda på vad biblioteket kan tillföra denna typ av ungdomsverksamhet samt vad biblioteket får ut av att ägna sig åt densamma. Vi kommer även att studera hur biblioteken synliggör unga människors skapande. Dessutom ska vi undersöka om verksamheten kan motiveras utifrån vad som är folkbibliotekets uppdrag i samhället. Våra frågeställningar är som följer:

- Vilken är bibliotekets roll och funktion i ungdomsverksamhet som bygger på eget skapande? (Ur bibliotekariers, ungdomars och samarbetspartners perspektiv).
- Vad kan biblioteket tillföra den här typen av verksamhet?
- Varför satsar biblioteket på denna typ av ungdomsverksamhet?
- Hur når biblioteket ut med ungdomsverksamhet av detta slag?
- Vilket är bibliotekets samhällsuppdrag gentemot ungdomar och stämmer det in på sådan verksamhet som bygger på eget skapande?

2.1. Avgränsningar

Vi har i uppsatsen begränsat oss till enbart bibliotek när det gäller verksamhet som bygger på ungas eget skapande i bibliotekets regi. Vi kommer alltså inte att behandla sådan verksamhet där biblioteken samarbetar med t.ex. skola eller andra institutioner, då detta troligtvis hade försvårat identifieringen av bibliotekets funktion. Vi har dock valt att undersöka två kulturprojekt för ungdomar utanför biblioteksvärlden, UKM och Buggat, som också förmedlar ungas kreativa alster, för att se hur sådana projekt fungerar när inte biblioteksperspektivet finns med. Detta gör vi för att ytterligare kunna tydliggöra bibliotekets roll och funktion i verksamhet av detta slag.

2.2. Definitioner

Vi hade från början tänkt undersöka verksamhet riktad till åldersgruppen 13-20 år. Då vårt huvudsakliga undersökningsobjekt Demoteket företrädesvis riktar sig till unga i åldern 15-30 år valde vi att utvidga åldersgruppen uppåt, och inte enbart koncentrera oss

på tonåringar. Vi tycker att undersökningen blir mer intressant genom att även inkludera unga vuxna. När termen ungdomar används i uppsatsen avses således unga människor i åldern 13-30 år.

3. Metod

Med utgångspunkt från uppsatsens frågeställningar som inrymmer flera olika aktörers perspektiv på projekt och verksamheter, såväl inom bibliotekssfären som utanför, stod det tidigt klart för oss att det skulle krävas metoder av olika karaktär för att samla in material. När det gäller undersökningen av projektet Demoteket nådde vi våra resultat via triangulering. Triangulering innebär att flera olika metoder av datainsamling kombineras för att ge en så rik bild som möjligt av projektet. Triangulering möjliggör att "utfallet av dessa olika metoder kan sammanfalla eller peka åt olika håll och båda utfallen kan sägas vara lika intressanta" menar Patel och Davidson i *Forskningsmetodikens grunder* (Patel & Davidsson, 2003, s. 104), då eventuella motsägelsefullheter kan bidra till en rikare tolkning. Detta blev vi alltmer medvetna om under arbetets gång. Den metod som använts för undersökningsobjekten utanför biblioteket är dokumentstudier, då vi inom ramen för denna uppsats inte haft möjlighet att undersöka dessa projekt lika ingående.

För att skilja undersökningarna åt kommer undersökningen av Demoteket fortsättningsvis att kallas för "Demoteketundersökningen", och undersökningen av liknande ungdomsprojekt utanför biblioteket för "Ung kultur-undersökningen". Inom ramen för Demoteket gjordes även en mindre undersökning av de personer som lämnat alster till Demoteket, och denna kommer att benämnas "Deltagarundersökningen".

3.1. Urval

3.1.1. Demoteket

Efter en förfrågan på den elektroniska diskussionslistan BIBLIST den 31 januari 2005 om aktuella projekt inom ungdomsverksamhet på bibliotek kom vi genom länsbibliotekschefen på Länsbibliotek Sydost i kontakt med projektet Demoteket. Demoteket valdes som huvudsakligt undersökningsobjekt då detta projekt kan anses vara nyskapande inom ungdomsverksamheten. Vi fastnade för tre intressanta aspekter hos Demoteket, nämligen:

- Ungdomars eget skapande
- Publicering/tillgängliggörande av ungdomars alster
- Nätverk och samarbete mellan ungdomar

Under uppsatsens tillblivelse fanns det Demotek i samtliga fem kommuner i Blekinge: Ronneby, Karlskrona, Karlshamn, Olofström och Sölvesborg, och det startades dessutom upp Demotek på fler bibliotek i södra Sverige bl.a. i Växjö och Trelleborg. Vi

valde att förlägga vår undersökning till Ronneby av den anledningen att det var den första ort som Demoteket startade på i Blekinge. Det var sålunda där som det största beståndet av insamlat material fanns, och där fanns likaså störst möjlighet att få en bedömning av hur Demoteket fungerade över tid. I Ronneby fanns även Länsbibliotek Sydost och Reaktor Sydost som grundat och utvecklat idén om Demoteket. För att ge undersökningen en bredd och ett vidare perspektiv skickade vi kompletterande frågor till Demoteksansvariga bibliotekarier på de övriga biblioteken i Blekinge samt till Växjö stadsbibliotek.

3.1.2. Skrivarverksamhet på bibliotek

Som jämförelsematerial till Demoteket hade vi planerat att studera skrivarverksamhet för ungdomar under bibliotekets regi, då även denna verksamhet innefattar aspekten ungdomars eget skapande. Vetskapen fanns på förhand att denna typ av verksamhet sedan flera år tillbaka anordnas på bibliotek runt om i landet. Efter att ha skickat förfrågningar om material och information till ett antal bibliotek, som på sina webbplatser uppgav att de arrangerade skrivarkurser eller skrivarläger, lyckades vi dessvärre inte få tag i dokument om sådan verksamhet. Information om bibliotekens skrivaraktiviteter för unga inhämtades därför genom litteraturstudier istället.

3.1.3. Ungdomsprojekt utanför biblioteket – Ung kultur-undersökning

För att tydligare kunna urskilja och kartlägga bibliotekens funktion i verksamhet baserad på ungdomars kreativitet, och synliggörandet av denna, behövdes liknande projekt och verksamheter som innehöll samma koncept men som existerar utanför biblioteksvärlden. Efter att ha genomfört ett antal sökningar på Internet fann vi Ung Kultur Möts (UKM) som arrangerar festivaler för ungdomar, där många olika kulturformer representeras. På UKM:s webbplats fanns utförlig information om projektidé, mål och beskrivning av verksamheten. Under uppsatsens gång kompletterades detta material med tidningsartiklar och dokument med bl.a. utvärdering av tidigare verksamhet.

Flera andra projekt, med koncept liknande Demotekets, upptäcktes och kontaktades, dock utan att vi fick några svar. Slutligen kom vi i kontakt med Buggat, en webbplats för ungt skapande, som blev vårt andra undersökningsobjekt utanför bibliotekssfären. Anledningen till att detta projekt valdes var att samtliga av de kulturformer som representeras på Demoteket, förutom film, återfanns på Buggat. Ungdomarnas kreativa bidrag publiceras på denna webbplats, vilket kan jämföras med bibliotekets offentliggörande av Demotekets material. Av ungdokumentationskonsulenterna i Örebro län fick vi rikligt med information i elektronisk form om detta projekt.

3.2. Metoder för datainsamling

De metoder vi använt oss av för insamling av material är dokumentstudier, intervjuer, besök och frågeformulär.

3.2.1. Dokumentstudier

Vi har inledningsvis studerat vårt huvudsakliga undersökningsobjekt Demoteket samt projekten i Ung kultur-undersökningen genom dokumentstudier. Vi har besökt

webbplatser och studerat projektbeskrivningar, målbeskrivningar, bidragsansökningar och utvärderingar av dessa verksamheter. Att börja med dokumentstudier när det gällde Demoteket var en förutsättning för att få en bakgrund och kännedom om projektet, som vi sedan skulle kunna arbeta vidare på genom att intervjua berörda parter i projektet. Efter att ha tagit del av information på Demotekets egen webbplats kontaktades länsbibliotekschefen på Länsbibliotek Sydost, projektkoordinator respektive projektledare på Reaktor Sydost och ansvarig ungdomsbibliotekarie på Ronneby stadsbibliotek per telefon och ombads skicka oss material om Demoteket. Insamlingen av dokument från UKM och Buggat skedde genom e-post; de har alltså studerats enbart genom dokumentstudier. Vi ansåg att detta var tillräckligt för att kunna frambringa den information som behövdes.

3.2.2 Intervjuer

Anledningen till att vi valde att använda kvalitativ intervju i undersökningen av projektet Demoteket var att den information som frågeställningarna eftersträvar är av en djup och redogörande karaktär, och den skulle inte kunna erhållas på något annat sätt. Kvantitativ metod hade till exempel inte varit möjlig då vår avsikt inte var att mäta resultat. Våra resultat uppnås alltså istället genom en kvalitativ analys. Vi vill dock understryka att det inte rör sig om djupintervjuer i vilka intervjupersonernas känslor och beteenden efterfrågas (Halvorsen, 1992).

Intervjuer genomfördes enbart med personer involverade i projektet Demoteket i Ronneby. Intervjupersoner valdes utifrån frågeställningarna och de perspektiv som återspeglas i dessa, d.v.s. bibliotekariernas och samarbetspartnerns. Ungdomarnas perspektiv redovisas under avsnittet *Frågeformulär* nedan, då intervjuer inte varit möjliga att genomföra med dem. Totalt intervjuades fyra personer: ungdomsbibliotekarien på Ronneby stadsbibliotek, två representanter från Reaktor Sydost: projektkoordinator respektive projektledare, och länsbibliotekschefen på Länsbibliotek Sydost. Samtliga intervjuer skedde i Ronneby den 16 mars 2005. Möjligheten att intervjua fler personer på biblioteket i Ronneby, bibliotekarier respektive bibliotekschef, undersöktes men avskrevs då det visade sig att dessa inte varit involverade i projektet i någon större utsträckning. Ansvaret för Demoteket på Ronneby stadsbibliotek har ända sedan starten i december 2003 legat på ungdomsbibliotekarien, vilket vårt beslut att låta honom representera det enskilda bibliotekets perspektiv grundar sig på. Ett bredare biblioteksperspektiv på Demoteket fick vi istället genom intervjun med länsbibliotekschefen. Samtliga av intervjupersonerna kan betraktas som experter inom det egna området och skulle inte kunna ersättas av någon annan.

Vid utformandet av intervjufrågorna lades stor vikt vid validiteten d.v.s. att vi undersökte det vi avsåg att undersöka med hänsyn till uppsatsens syfte och frågeställningar (Patel & Davidson, 2003). Individuella intervjuplaner användes för de olika intervjupersonerna, eftersom var och en av dessa har olika perspektiv på projektet Demoteket (se bilaga A-C). Många av frågorna är dock likartade för att kunna vara jämförbara vid resultatredovisningen. Intervjuerna är alltså till viss del standardiserade, d.v.s. frågorna är formulerade i förväg och flera av dem är likartade men de är inte helt identiska. Frågorna ställs i en viss ordning, bara något varierande beroende på intervjuperson (Patel & Davidson, 2003). Intervjufrågorna är helt ostrukturerade: det står intervjupersonen fritt att formulera sitt svar (Patel & Davidson, 2003, Halvorsen, 1992). Följdfrågor och utredande frågor tillkom under intervjuerna, vilket bidrog till en

ökad öppenhet. I grova drag har intervjuerna följande upplägg: inledande frågor berör huvudsakligen projektets bakgrund, utveckling och samarbete samt mål och visioner. Därpå följer frågor som behandlar Demotekets integrering i biblioteksverksamheten, bibliotekets roll i projektet och mottagande av projektet, medan avslutande frågor tar upp framtidsaspekter för Demoteket, och möjlighet för tillägg ges. Denna ordning av intervjufrågor, d.v.s. med inledande bakgrundsfrågor följda av frågor knutna till frågeställningarna och avslutande frågor om kommentarer och tillägg, betraktas för övrigt som den vanligast förekommande (Patel & Davidson, 2003). Trots att exempelvis Halvorsen anger som ett kriterium för intervjuer som kvalitativ metod att frågorna ”föds [...] ur samtalet” (Halvorsen, 1992, s 86), eventuellt med hjälp av tänkbara frågeområden, betraktar vi våra intervjuer som tillhörande kvalitativ metod om än inte helt konsekvent genomförd, p.g.a. en viss standardisering.

Vi intervjuade samtliga personer på deras arbetsplatser i Ronneby. Vid intervjutillfällena användes bandspelare för att kunna återge det som sades, varpå de inspelade intervjuerna sedan transkriberades till text. Arbetet delades upp mellan oss så att en av oss ställde frågor medan den andra förde anteckningar, gjorde reflektioner och inflikade kompletterande frågor.

3.2.3. Kompletterande frågor till övriga bibliotek med Demotek

Under uppsatsens gång kom aspekten hur biblioteken synliggör Demoteket att bli alltmer central. Därför valde vi att skicka kompletterande frågor till alla bibliotek med etablerad Demoteksverksamhet. Ytterligare intervjuer gjorda på plats hade varit omöjligt att genomföra med tanke på uppsatsens tidsram. De bibliotekarier som ansvarar för Demoteket på biblioteken i Olofström, Sölvesborg, Karlskrona, Karlshamn och Växjö fick fem frågor faxade eller skickade per post. Frågorna berörde huvudsakligen synliggörande och tillgängliggörande av Demoteket, och frågorna var standardiserade, d.v.s. samtliga bibliotek fick likadana frågor (se bilaga E). Frågorna var alla av öppen karaktär och konstruerade enligt ”omvänd tratt-teknik”, d.v.s. de utgick från det specifika mot att vara mera övergripande (Patel & Davidson, 2003, s. 74). Denna princip valdes med tanke på att de inledande specifika frågorna skulle vara lättare för bibliotekarierna att svara på, för att senare övergå till frågor som krävde mera eftertanke att besvara. Svaren analyserades sedan kvalitativt. Då antalet frågor var av begränsade, och dessutom inte explicit utgick från frågeställningarna, ansåg vi att denna metod skulle generera den information vi behövde för att få ett bredare perspektiv på hur Demoteket synliggörs.

3.2.4. Besök

Vid tidpunkten för intervjuerna passade vi även på att besöka biblioteket i Ronneby för att studera hur Demoteket såg ut i verkligheten och lokalisera dess fysiska placering i biblioteket. Såväl val av avdelning för Demotekshyllan som dess plats i förhållande till övriga medier på avdelningen, och till biblioteket i övrigt, studerades för att bedöma hur verksamheten synliggörs för allmänheten.

3.2.5. Frågeformulär

Ett frågeformulär sammanställdes till de personer som lämnat alster till Ronneby och Karlskrona bibliotek för att få en bild av hur de unga människor som lämnat sitt

material till Demoteket uppfattar projektet och bibliotekets roll i detta. Svaren analyserades kvalitativt. Anledningen till att skriftliga frågor valdes som metod var att vi på förhand visste att det skulle bli svårt att personligen träffa dem som bidragit med material bland annat p.g.a. avståndet. Vad vi däremot hade kännedom om, från Demotekets webbplats och genom telefonsamtal med ungdomsbibliotekarien i Ronneby, var att kontaktadresser i form av e-postadresser och telefonnummer fanns angivna på flera av de alster som lämnats till Demoteket. Valet av frågeformulär berodde även på antagandet att ungdomarnas kunskap om bibliotekets funktion i Demoteket förmodligen inte var så djup att intervjuer hade varit mera givande. Vid utformandet av frågorna lades stor vikt vid validiteten. Det svar som formuläret förväntades generera rör främst ungdomarnas åsikt om Demoteket, utnyttjande och gensvar, möjligheten till samarbete ungdomar emellan samt om bibliotekets funktion som arena för deras skapande. Frågeformuläret är konstruerat med fasta svarsalternativ, med möjlighet att i vissa fall motivera svarsalternativet, och avslutas med en öppen fråga om övriga tankar och åsikter om Demoteket (se bilaga D). Frågorna är således helt standardiserade och strukturerade (Patel & Davidson, 2003). Svarsalternativen anger främst antingen - eller (ja, nej eller vet ej). Fyra frågor innehåller en lista med svarsalternativ och två frågor innehåller en graderad inställning, med fyra grader för att undvika en eventuell centraltendens d.v.s. att mittenalternativ helst väljs (Patel & Davidson, 2003).

Deltagarundersökningen om Demoteket gör inte anspråk på att vara en bred undersökning, och innefattar endast ett mindre antal av dem som bidragit med material. Den kan inte sägas vara representativ för vad ungdomar anser om Demoteket då enbart åsikter från dem som lämnat material, och inte de som lånat, redovisas. Det kändes dock mycket angeläget för oss att kunna få ta del av dessa unga människors åsikter, och på så sätt kunna återge synvinkeln från de som projektet riktar sig till: kreativa unga människor.

Under arbetets gång visade det sig emellertid vara väldigt svårt att få fram kontaktuppgifter till deltagarna i Demoteket. På biblioteket i Ronneby hade man inte sådana uppgifter samlade, utan en del inhämtades från det inlämnade material som fanns tillgängligt där. Från beståndsposterna i bibliotekskatalogen kunde ytterligare en del personer härledas som bidragit med material, vilka kontaktades per telefon. När det gällde musik gjordes Internetsökningar på bandens namn för att komma till deras webbplatser, i de fall sådana fanns. Projektledaren på Reaktor Sydost ombads också förmedla kontaktuppgifter, vilket ledde till att vi fick ytterligare e-postadresser. De personer som medverkar i undersökningen är alltså de som vi lyckades lokalisera. Ett tjugotal frågeformulär skickades ut elektroniskt, med undantag för ett fåtal som besvarades per telefon. Slutligen hade 11 svar inkommit, vilket vi ansåg tillräckligt för att kunna identifiera ett resultat.

3.3. Disposition

Vår uppsats inleds med en bakgrund, kapitel fyra, i vilken aktuella tendenser inom bibliotekens ungdomsverksamhet tas upp. Vi belyser detta genom exempel på olika ungdomsbibliotek som inrättats på senare tid. Därpå presenterar vi vårt huvudsakliga undersökningsobjekt Demoteket, och ger en utförlig bild av hur detta uppkommit och utvecklats. För att kunna se projektet i ett större sammanhang tar vi i ett följande avsnitt

även upp andra aktiviteter på bibliotek som grundar sig på eget skapande. I bakgrundskapitlets sista del redogör vi för de två ungdomskulturprojekten utanför biblioteksområdet, UKM och Buggat. Detta för att få inblick i hur förmedling av ungas kulturuttryck ter sig där.

Kapitel fem utgörs av en litteraturgenomgång. Till att börja med behandlar vi de styrdokument och riktlinjer som visar på folkbibliotekets uppdrag gentemot ungdomar. Sedan redovisas ungdomskulturforskning som är relevant för uppsatsens inriktning på unga människors kreativitet. En översikt över ungas kultur- och fritidsvanor, tidigare arbeten om ungdomsverksamhet på folkbibliotek och undersökningar om vad ungdomar vill ha på bibliotek ryms också under detta kapitel. Två exempel på förändrings- och utvecklingsarbeten som ägt rum med utgångspunkt i bibliotekets ungdomsverksamhet, ett danskt och ett svenskt, avslutar litteraturgenomgången.

Resultaten av såväl Demoteketundersökningen som Ung kultur-undersökningen redovisas i uppsatsens sjätte kapitel. Det sker utifrån uppsatsens frågeställningar, vilka modifieras något när det gäller Ung kultur-projektet. Undersökningen av dem som bidragit med material till Demoteket, deltagarundersökningen, ligger som en separat, sista del under Demoteketundersökningen. Denna sammanfattar de unga kulturskaparnas åsikter om projektet och bibliotekets roll i detta.

Under ”Analys och diskussion”, i kapitel sju, tolkar och diskuterar vi de resultat och svar som datainsamlingen genererat. Dessa vävs samman med resultat från tidigare forskning. Vi följer delvis uppsatsens frågeställningar, men även andra aspekter som uppkommit förs fram till diskussion.

Uppsatsen avslutas med ”Slutsatser” i kapitel åtta. Där återkopplar vi de slutsatser vi kommit fram till med uppsatsens syfte och problemställningar.

4. Bakgrund

4.1. Ungdomsbibliotek – en trend

Vad har biblioteken att erbjuda ungdomar? Hur får man ungdomarna att besöka biblioteket? Dessa frågor är inte alls nya, utan har diskuterats av och till sedan ett trettiotal år tillbaka. Fortfarande tycks frågan om hur verksamheten för unga bör se ut vara svår för biblioteken att svara på. Den senaste tendensen som vi har sett är att låta de unga själva få vara med och bestämma. Särskilda ungdomsbibliotek har börjat synas på olika håll både inom och utanför Sveriges gränser. Vi kommer här att presentera några exempel på sådana bibliotek för att ge en bild av hur ungdomsverksamhet kan se ut idag.

1994 öppnade ungdomsbiblioteket Det lila rummet i Alingsås. Bibliotekschef Ulla Forsén beskriver hur detta bibliotek tog form och utvecklades i artikeln *Ungdomsbiblioteket Det lila rummet* (Forsén, 1994). Eftersom man var medveten om svårigheten i att få ungdomar till biblioteket valde man till att börja med att förlägga det nya ungdomsbiblioteket utanför huvudbiblioteket. I stället fick Det lila rummet en strategisk placering i nära anslutning till annan ungdomsverksamhet, så som fritidsgård och replokaler. Tanken bakom Det lila rummet var att låta ungdomar själva få utforma den typ av biblioteksverksamhet som de ville ha och samtidigt ta till vara på deras kreativitet och engagemang, förklarar Forsén. Därför tog man hjälp av en referensgrupp bestående av 17 ungdomar, vilka i sin tur genomförde en enkätundersökning bland andra ungdomar. Undersökningen visade bland annat att ungdomarna prioriterade musik, datorer, spel och fantasy litteratur (Forsén, 1994).

Statens kulturråd tar upp Det lila rummet som ett exempel på förnyelse inom folkbibliotekssfären i skriften *Mer än bara böcker* från 1998. Här framkommer att Det lila rummet startade som ett projekt med bidrag från Kulturrådet, men att det så småningom kom att ingå i den ordinarie biblioteksverksamheten. Bidraget möjliggjorde inte bara inköp av nya medier utan också att en ungdomsbibliotekarie kunde anställas. Dessutom anlätades tre unga praktikanter. På ungdomars önskemål flyttade Det lila rummet så småningom in i huvudbibliotekets lokaler. Det lila rummet kom att uppmärksammas runt om i Sverige som ett lyckat exempel på nytänkande inom ungdomsverksamhet (Statens Kulturråd, 1998b).

I Dresden i Tyskland öppnade år 2000 ungdomsbiblioteket Medien@age. På bibliotekets webbplats kan man läsa att detta bibliotek har en modern design; inredningen är till stor del i glas och metall och all interiör är på hjul för att öka flexibiliteten. Man har satsat mycket på ny teknik och ett brett urval av medier, där 50

% av beståndet består av tryckta medier såsom böcker, tidskrifter och serier medan resterande 50 % utgörs av bl.a. CD-skivor, videofilmer, DVD-filmer, CD-rom och dataspel. Biblioteket erbjuder också olika evenemang för de unga t.ex. läsnatt med övernattnings för låntagare och bibliotekarierna, modevisning och makeup workshop, Internetseminarier och rockkonserter. Medien@age samarbetar med externa sponsorer och tar ut en årlig avgift för biblioteksbesökare över 14 år (Doll, 2005). Medien@age i Dresden anses som nyskapande i sitt slag och används som inspirationskälla för ungdomsverksamhet i bl.a. Sverige och Danmark. Team Ung, som består av en grupp danska ungdomsbibliotekarierna, har besökt Medien@age och skulle gärna vilja se att ett ungdomsbibliotek uppförs också i Köpenhamn (Team Ung, 2004).

I februari 2005 öppnade ungdomsbiblioteket Punktmedis som en del i Medborgarplatsens bibliotek i Stockholm. Det är ett ungdomsbibliotek som riktar sig till åldersgruppen 13-19 år. Man har använt sig av en referensgrupp av ungdomar som varit med och planerat verksamheten i allt från medieinköp till bibliotekets fysiska utformning. Evenemang som låt-, manus- och skivverkstäder, författarbesök, samtals- och debatträffar, bokcirkel, fanzineworkshops och musikframföranden kommer att stå på programmet i detta Stockholms nya ungdomsbibliotek. Eget skapande och medverkan i program kommer att vara en framträdande del av verksamheten, enligt Stockholms stadsbiblioteks webbplats. Punktmedis mediebestånd kommer att vara brett och innehålla t.ex. skön- och facklitteratur, serier, film, musik, data- och rollspel (Stockholms stadsbibliotek, 2005).

Det nya ungdomsbiblioteket uppmärksammades i Svenska Dagbladet strax innan öppnandet och ur tidningsartikeln framgår att det är tänkt att ungdomsbiblioteket ska fungera som en mötesplats för unga och att man därför har öppet till klockan 22 på helgerna. När ungdomarna fick bestämma hur den fysiska miljön på biblioteket skulle se ut visade det sig att de valde ett ganska traditionellt biblioteksutseende. Ungdomarna ville att det skulle synas att Punktmedis i första hand är ett bibliotek och inget annat (Collin, 2005).

Att ge unga människor möjlighet att själva påverka är alltså ett nytt sätt för folkbiblioteken att arbeta. Det har inneburit ett bredare utbud av olika medier än vad som traditionellt brukar finnas: dataspel, rockkonserter och modevisningar har tidigare inte fått plats på biblioteket. Flexibilitet och öppenhet inför ungdomars önskemål är honnörssord i dessa satsningar och den unga kreativiteten tas till vara som en resurs för biblioteket. Det egna skapandet har också sin plats i verksamheten, vilket leder oss vidare in på projektet Demoteket, där man helt och hållet har fokuserat på detta.

4.2. Demoteket

Genom Demoteket får ungdomar möjlighet att ge ut sina alster i form av musik, film, text och foto. Biblioteken tar emot och katalogiserar materialet och ställer det till allmänhetens förfogande. Tanken är att utnyttja bibliotekens distributionskanaler och ge ungdomar möjlighet att sprida sina verk. Åldersgruppen man riktar sig till är unga mellan 15 och 30 år, även om det inte finns några egentliga åldersgränser utan alla som

vill är välkomna att lämna in material, enligt länsbibliotekschefen på Länsbibliotek Sydost¹.

Idén till projektet kommer ursprungligen från Reaktor Sydost, som är ett resurscentrum för film och ung kommunikation i Blekinge, Kalmar och Kronobergs län. Enligt deras webbplats arbetar Reaktor Sydost framför allt med filmproduktion, visning, pedagogik och ung kommunikation (Reaktor Sydost, 2005b). Begreppet ”ung kommunikation” definieras så som innefattande såväl ungas skapandekraft som nytänkande inom kommunikation och produktion samt idéer om nya strukturer i samhället i Demotekets bidragsansökan till Kulturrådet, som fått titeln *Demoteket – biblioteket som magnet för unga*. Här beskriver Reaktor Sydost Demoteket som ett naturligt projekt i sitt arbete, som ska: ”ge unga människor möjlighet till nya scener av sitt eget skapande samt [...] hjälpa befintliga organisationer att testa nya grepp och utvecklingsmöjligheter” (Gunnarsson, 2005, s. 4).

Demoteket är ett samarbetsprojekt mellan Reaktor Sydost och Länsbibliotek Sydost. Samarbetet är en vidareutveckling av det idag avslutade regionala nätverksprojektet Subway, vilket hade till syfte att skapa förutsättningar för en ny arbetsmarknad inom ung kommunikation och nya medier (Länsbibliotek Sydost, 2005). Både Länsbibliotek Sydost och föregångarna till Reaktor Sydost, Filmik, ingick tidigare i en idégrupp för Subway²

Demoteket innebär en ny roll för de deltagande biblioteken, menar Reaktor Sydost i bidragsansökan till Kulturrådet. Utöver att vara förmedlings- och utlåningscentraler, blir de genom Demoteket också inlämningscentraler. Dessutom står det biblioteken fritt att på olika sätt anordna arrangemang kring Demoteket. Exempel på evenemang som ägt rum i samband med projektet är rockkonserter, poesikvällar och filmvisningar, enligt bidragsansökan till Kulturrådet (Gunnarsson, 2005).

Demoteket började som ett pilotprojekt i Ronneby i december 2003. Under 2004 introducerades projektet i Karlskrona, Karlshamn, Olofström och Sölvesborg, och hittills under 2005 har även Växjö och Trelleborg startat Demotek (Reaktor Sydost 2005a). Att just Ronneby bibliotek var först ut beror på att Reaktor Sydost har en fysisk nod i Ronneby, där initiativtagaren och idag projektkoordinatorn till Demoteket verkar. Ronneby bibliotek ställde sig också positiva till förslaget från början³.

Från bidragsansökan till Kulturrådet framgår att projektet växer snabbt och tanken är att det ska introduceras i större skala i Kronobergs och Kalmar län; i Kalmar län har man beviljat stöd för projektet på samtliga huvudbibliotek under 2005. Det finns även planer på att etablera Demotek på bibliotek i Västra Götaland och i regioner i Norge då dessa redan samarbetar i ett EU-projekt. Diskussioner om eventuell digitalisering av projektet och utarbetandet av ett centralarkiv har också förts. Reaktor Sydosts vision är att alla bibliotek i Sverige ska ha ett Demotek. Detta tror man sig kunna uppnå då intresset för Demoteket fortsätter att växa. Man har därför följaktligen sig till Kulturrådet för att få bidrag till att mer professionellt möta olika partners i landet och i Norden. Demoteket

---

¹ Länsbibliotekschefen för Länsbibliotek Sydost, intervju den 16 mars 2005.

² Länsbibliotekschefen för Länsbibliotek Sydost, intervju den 16 mars 2005.

³ Projektkoordinatorn för Demoteket, intervju den 16 mars 2005.

beräknas årligen kosta 410 000 kr, och man har ansökt om 150 000 kr per år från Kulturrådet för ett treårigt projekt (Demoteket – biblioteket som magnet för unga, 2005). I april 2005 blev projektet beviljat medel för det första av de tre åren (Reaktor Sydost, 2005a). Den egna insatsen från länsbiblioteket och de enskilda kommunbiblioteken beräknas årligen till 75 000 kr och andra finansiärer (bl.a. Reaktor Sydost, Region Blekinge och Regionförbundet i Kalmar) bidrar med 185 000 kr per år. Region Blekinge har varit huvudfinansiär sedan Demoteket startade. Övriga medfinansiärer för 2005 är Regionförbundet i Kalmar, Regionbibliotek Kalmar, Länsbibliotek Sydost, Länsutveckling Kronoberg och kommunbiblioteken. När det gäller projektledning, webbutveckling och formgivning har också ungdomar involverats i projektet (Gunnarsson, 2005).

Med Kulturrådets stöd är det alltså tänkt att man ska vidareutveckla projektet, och etablera Demotek på samtliga 25 huvudbibliotek i den sydöstra regionen för att skapa möjlighet för vidare spridning i landet. Genom ett utvidgande av projektet vill man även hjälpa och utveckla biblioteken i egenskap av mötesplats, och få nya grupper att besöka biblioteket. Vikten av att ta till vara på de ungas skapande, oavsett kulturell och språklig bakgrund, betonas också liksom möjligheten att utveckla den nya teknikens möjligheter (Gunnarsson, 2005). En annan aspekt är att biblioteken ska kunna samverka med olika skivbolag, som genom t.ex. utlåningsstatistik kring demoskivorna kan få tips om ny intressant musik. Om ett sådant samarbete utvecklas kan man på så sätt göra det möjligt för ungdomarna att nå ut till en större publik, utanför biblioteken (Rundgren, 2003).

De medverkande biblioteken får hjälp och marknadsföringsmaterial från Reaktor Sydost och därigenom skapas en enhetlig profil för projektet. Det som erbjuds biblioteket är t.ex. speciell Demotekshylla, marknadsföringsmaterial i form av vykort, t-shirts och broschyrer, råd och support, Kick off-hjälp, medverkan på Demotekets webbplats, plats i nätverk med andra bibliotek och en koordinator som vägleder under projektets gång (Gunnarsson, 2005)

För att informera ungdomarna om Demoteket och hur de ska gå till väga när de vill lämna sina alster har Reaktor Sydost sammanställt en broschyr i form av en tecknad serie. På ett lättförståeligt språk och med färgglada illustrationer beskrivs hela förloppet från färdigställandet av en film till förmedling av denna på biblioteket. Broschyren tar också upp det potentiella intresse som kan finnas hos andra jämnåriga för Demotekets material och möjligheten att skivbolag får upp ögonen för ny musik genom projektet. Dessutom uppmuntras ungdomarna att bilda nätverk sinsemellan och samverka i sitt skapande. På så sätt kan deras kreativitet stimuleras och nya samarbetsformer uppstå.

Broschyren finns också att ladda ner från Demotekets webbplats (Reaktor Sydost 2005a). Denna sida innehåller för övrigt utförlig information om bland annat upphovsrätt vad gäller musik, film och texter. Ungdomarna uppmanas även att lämna namn och adress på sina verk så att andra ska ha möjlighet att kontakta dem för eventuella samarbeten eller uppdrag. Demotekets webbplats uppdateras kontinuerligt med nyheter om vad som för tillfället pågår inom projektet, till exempel nya bibliotek som ansluter sig och andra aktuella händelser. Sidan länkar även direkt in i bibliotekens OPAC:s och beskriver hur man ska göra för att ta fram en lista på det material som finns på respektive Demotek.

4.3. Eget skapande på biblioteket

Demoteket är inte det första exemplet på eget skapande inom bibliotekets ramar. Olika former av skivrarverksamhet för barn och ungdomar är numera en relativt etablerad verksamhet på bibliotek runt om i landet. Britt-Marie Lindell ger i sin magisteruppsats *Skrivarmöten och skaparkraft* (1988) en bild av skivrarverksamhetens intåg på biblioteken. Det började i slutet av 1970-talet då biblioteken arrangerade skivrarverksamhet i samarbete med skolan. Tio år senare, i slutet av 1980-talet, expanderade och etablerades verksamheten på biblioteken, främst genom att skrivarläger började anordnas. Idag kan man hitta olika former av skivraraktiviteter i bibliotekens regi. Vanligast förekommande är skrivarklubbar, skivrarverkstäder och skrivarläger för barn och tonåringar. På en del bibliotek ges även tillfälle att delta i stand-up poetry och berättelsetävlingar. Det förekommer även på en del bibliotek att de ungas alster publiceras i bokform, och tillgängliggörs för allmänheten (Lindell, 1998).

Att biblioteken tar emot och tillgängliggör opublicerat material är enligt vår uppfattning ganska sällsynt. Vi har hittat ett exempel på detta som kan vara värt att nämna. På Malmö stadsbiblioteks avdelning för unga vuxna, Ungt Forum, kan allmänheten lämna in egna fanzines, vilka sedan lånas ut på biblioteket. (Malmö Stadsbibliotek, 2005). Genom e-postkontakt med ansvarig bibliotekarie informeras vi om att denna verksamhet började hösten 2000 i liten skala på en bibliotekaries initiativ. Verksamheten har vuxit sedan dess och i februari 2005 finns det ett bestånd på 295 fanzines. Sedan 2004 är nyare fanzine sökbara i bibliotekets katalog och författarna blir även erbjudna en mindre summa pengar i betalning för sina alster. Även om materialet finns på Ungt Forum är möjligheten att lämna in fanzine inte begränsad till ungdomar⁴. I likhet med vad som sker inom Demoteket använder sig alltså författarna till dessa fanzines av biblioteket för att sprida sitt material. Materialet blir också tillgängligt genom bibliotekskatalogen och kan lånas hem. Till skillnad från Demoteket är det här emellertid inte något projekt och inte heller riktar man sig direkt till unga. Aspekterna ungas skapande och det nätverksbildande som Demoteket uppmuntrar till finns inte heller med.

4.4. Kreativ ungdomsverksamhet utanför biblioteken

Ungdomar kan, som tidigare nämnts, vara en svår grupp för biblioteken att arbeta med. Det kan därför vara värdefullt att undersöka hur andra institutioner eller föreningar som arbetar med ungdomar gör. Vi har i den här uppsatsen valt att ta med två exempel på annan ungdomsverksamhet som också bygger på eget skapande: UKM och Buggat. Vår tanke med detta är att få praktiska exempel på vad som är gångbart i arbetet med ungdomar. Både UKM och Buggat sysslar uteslutande med ungdomar och har varit verksamma i några år.

4.4.1. UKM

UKM står för Ung Kultur Möts (tidigare Ungdomens Kulturmönstring). Det är en ideell, rikstäckande förening som arbetar med att arrangera kulturfestivaler med ungdomar. Festivalerna arrangeras först på lokal nivå av en kommun, förening,

⁴ Ansvarig bibliotekarie på Malmö Stadsbibliotek, e-post den 2 februari 2005.

studieförbund eller liknande. Enligt UKM:s webbplats ska de arbetsgrupper som arrangerar festivalerna helst bestå till hälften av ungdomar. Alla mellan 13 och 20 år kan ställa upp i festivalen med bidrag av varierande art. Det kan vara musik, teater, cirkus, konst, film, litteratur, dans, foto, design, mode eller något annat. De bästa bidragen går sedan vidare till regionala festivaler och därifrån till en riksfestival som anordnas på olika platser i Sverige varje år. Alla län och regioner kan ansöka om att arrangera UKM:s riksfestival, och vem som sedan blir arrangör beslutas på en årlig rikskonferens. UKM:s högsta beslutfattande organ mellan rikskonferenserna är styrelsen, som består till hälften av vuxna och till hälften av ungdomar. Styrelsemedlemmarnas roller roterar mellan mötena, endast företrädare och kassör är fasta uppdrag (Stenström, 2005).

Arrangörerna är dock noga med att påpeka att festivalerna inte i första hand handlar om att tävla; man vill snarare att de ska fungera som en mötesplats för ungdomar. Många arrangörer ordnar kurser och verkstäder för ungdomarna i samband med festivalerna. En UKM-festival kan se ut på många olika sätt beroende på lokala förutsättningar och förmågor, men samarbetet mellan unga och vuxna under demokratiska former är centralt i arrangerandet av en festival. UKM:s målsättningen är som följer:

- * Skapa mötesplatser i form av kulturfestivaler, där människor med olika intressen och olika bakgrund kan mötas och bli inspirerade.
- * Öka kunskapen, respekten och förståelsen för den unga kulturen samt göra den unga kulturens bredd och rikedom synlig.
- * Ge möjligheter för unga människors eget skapande, uppmuntra egna initiativ och ungas möjlighet att påverka.
- * Fungera som en arbetsmetod för att främja ung kultur på lokal-, regional-, riks-, och internationell nivå.

(Stenström, 2005)

UKM stöts ekonomiskt av Ungdomsstyrelsen, tidigare fick man även bidrag av Kulturrådet (Stenström, 2005).

4.4.2. Buggat

Buggat är en webbplats för ung kultur i Örebro län som startade i december 2000. Här kan ungdomar mellan 13 och 20 år boende i Örebro län anmäla sig som reportrar och sedan publicera text, bilder, musik med mera på sidan. Även ungdomar utanför länet är välkomna att publicera sig som gästskribenter och delta i debatter och liknande. Ungdomarna har stor frihet att skriva om sådant som de tycker är intressant. De kan till exempel intervjua personer som jobbar kulturellt eller beskriva vad de själva håller på med, eller recensera aktuella kulturhändelser, som film, teater, litteratur, konserter eller liknande (Toftarp, 2005).

Idén till Buggat föddes på Ungkultur i Örebro läns landsting i samband med att en UKM-festival arrangerades. Man upptäckte då ett behov hos ungdomar att publicera sig på Internet. I en beskrivning av Buggat från 2000 tänker Ungkultur sig webbplatsen som ”ett regionalt förankrat, webbaserat info- och mötescenter för unga” (Ungkultur i

Örebro län 2000, s. 2). Ungdomarna ska kunna mötas och inspireras av varandra, och alla ska kunna vara med. Även själva webbplatsen har skapats i samråd med ungdomar (Ungkultur i Örebro län, 2000). Idag, 2005, har man ett 20-tal aktiva reportrar på sidan och det huvudsakliga intresset hos ungdomarna gäller recensioner av musik, litteratur och film (Ungkultur i Örebro län, 2005).

All kontakt mellan Ungkultur och ungdomarna sker via e-post. De ungdomar som blir reportrar på Buggat får ett press-ID och kan därför ofta gå in gratis på olika kulturarrangemang för att skriva ett reportage eller en recension. Flera skivbolag och bokförlag skickar också recensionsexemplar av skivor eller böcker till Buggats redaktör eller direkt till ungdomarna efter överenskommelse. Arrangörer kan också använda sig av Buggat-sidan för att göra reklam för sina evenemang. Detta för att ungdomarna ska få tips om när det händer något intressant i länet. Ett par gånger per år anordnar man utbildning för ungdomarna, till exempel om hur det är att skriva för Internet (Toftarp, 2005).

5. Litteraturgenomgång

5.1. Folkbibliotekets uppdrag

De svenska folkbiblioteken regleras sedan 1997 av bibliotekslagen (Kulturdepartementet, 1996). Utöver vad som står i lagen definieras folkbibliotekens uppdrag även i Unescos folkbiblioteksmanifest, vilket är av betydelse då Sverige är medlem i Unesco. Även de nationella kulturpolitiska målen är intressanta att studera för att kunna ringa in hur folkbiblioteksverksamhet bör bedrivas. I detta avsnitt kommer vi därför att gå igenom dessa olika dokument med fokus på vad som sägs om målgruppen ungdomar. Vi kommer därefter också att återge vilka riktlinjer som anges av Svensk Biblioteksförnings specialgrupp för unga vuxna.

5.1.1. Bibliotekslagen

Bibliotekslagen utfärdades 1996-12-20 på Kulturdepartementet och trädde i kraft i januari året därpå. Den innehåller 10 paragrafer som reglerar landets skol-, folk- och högskolebibliotek. Den andra paragrafen handlar om folkbiblioteken, och den nionde paragrafen om barn och ungdomar:

2 § Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek.

[---]

9 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

(Kulturdepartementet 1996:1596)

Bibliotekslagen har kritiserats för att vara alltför vag och allmänt hållen. Faktum är att bibliotekslagen är en ramlag, d.v.s. den fastställer endast de grundläggande reglerna men avses att kompletteras.

5.1.2. Unescos folkbiblioteksmanifest

En utförligare beskrivning av folkbibliotekets uppgifter kan man hitta i Unescos folkbiblioteksmanifest från 1994 (Statens Kulturråd, 2005b). Detta är utformat i samarbete med International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). Unesco anger fyra huvuduppgifter för folkbiblioteken, nämligen att verka för läskunnighet, information, utbildning och kultur. Som exempel på tillvägagångssätt för

att uppnå detta nämns bland annat att folkbiblioteken ska erbjuda möjligheter till kreativitet och personlig utveckling. Dessutom lyfts barn och ungdomar särskilt fram i detta sammanhang genom formuleringen ”stimulera barns och ungdomars fantasi och kreativitet”. Folkbiblioteken ska också vara öppna för alla konstnärliga uttrycksformer. För övrigt anges att ”kvalitet samt anpassning till lokala förutsättningar och behov skall tjäna som grundläggande princip” (Statens Kulturråd, 2005b).

5.1.3. De kulturpolitiska målen

De kulturpolitiska målen fastställdes 1974 och modifierades senast 1996. De består av sju punkter med utförliga kommentarer och förklaringar under var och en av dem. De sju övergripande målen återges nedan.

Kulturpolitiken skall:

1. Värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda den.
2. Verka för att alla får möjlighet till deltagande i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande.
3. Främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar.
4. Ge kulturen möjlighet att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället.
5. Bevara och bruka kulturarvet.
6. Främja bildningssträvanden.
7. Främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet.

(Statens Kulturråd, 2005a)

Barn och ungdomar lyfts fram som en särskilt viktig grupp i flera av dessa mål. Bland annat anges att förutsättningar för kulturell jämlikhet grundläggs i ung ålder, varför kulturell stimulans i skolan är viktig. Det tredje målet modifierades 1996 då förutsättningarna för kommersiell kulturverksamhet förändrats sedan det tidiga 70-talet till följd av utvecklingen inom massmedia. Med ”kommersialismens negativa verkningar” menas centralisering, likriktning och ytlighet samt klyftor mellan människor och grupper, och det är, enligt de kulturpolitiska målen, särskilt viktigt att barn och unga får alternativ till den kommersiella kulturen. I samband med detta anges att ungdomars egna mötesplatser och skapande bör sättas främst. Biblioteken nämns som en kulturinstitution med den centrala rollen att möta och främja människors bildningssträvanden. Dessutom måste olika former av samverkan utvecklas: inom folkbildning, föreningsliv, amatörorganisationer, nätverk och eldsjälar (Statens Kulturråd, 2005a).

5.1.4. Svensk biblioteksförerings specialgrupp för unga vuxna

Svensk biblioteksförering är en ideell förening med säte i Stockholm vars syfte är att verka för ett nationellt bibliotekssystem av hög standard. Föreningen har bland annat till uppgift att arbeta för att bibliotekslagen efterföljs, att sprida kunskap om svenskt biblioteksväsende samt att tydliggöra bibliotekets roll i den demokratiska processen (Svensk biblioteksförering, 2005). Svensk biblioteksförering har också ett antal undergrupper, vilka ska verka för att föreningens mål förverkligas inom respektive verksamhetsområde. Bland dessa finns specialgruppen för unga vuxna, vilken riktar sig till bibliotekspersonal som arbetar med unga i åldern 16-25 år. Dess mål är som följer:

Vi vill:

Att biblioteken ska vara naturliga mötesplatser för ungdomar. Med ungdomar menar vi unga vuxna i åldersgruppen 16 – 25 år.

Genom att:

Verka för ungdomsverksamhet på bibliotek där de ungas intresse tillgodoses och utvecklas. Hitta nya samarbetsformer som engagerar ungdomar i utvecklingsarbetet på biblioteken. Stimulera kunskapsspridning och bygga upp ett kontaktnät för dem som arbetar med verksamhet för unga på bibliotek.

Stödja och uppmuntra till projekt som leder till större användning av bibliotek bland ungdomar.

(Svensk biblioteks förening 2005)

En ny aspekt i förhållande till de övriga dokumenten är en strävan efter att ungdomars användning av bibliotek ska öka, och projekt som kan leda till detta därför ska uppmuntras. Förutom att det ska finnas material på biblioteket som är anpassat för unga, finns också ett mål att locka fler ungdomar, och bibliotekets intresse blir därmed tydligt.

5.1.5. Sammanfattning

De olika dokumenten som behandlar folkbibliotekets uppdrag lyfter ofta fram barn och ungdomar som en prioriterad grupp. De anger att biblioteket ska tillhandahålla medier som är anpassade efter barns/ungdomars behov, men också stimulera den egna fantasin och kreativiteten. Att erbjuda alternativ till den kommersiella kulturen är viktigt, liksom att stimulera till läsning och språkutveckling.

I avsnitt 7.1. kommer vi att tolka innebörden i dessa dokument utifrån den typ av verksamhet som bedrivs inom bland annat Demoteket.

5.2. Ungdomskulturforskning

Vi har sett att ungdomar, tillsammans med barn, ofta lyfts fram som en viktig, prioriterad målgrupp för folkbiblioteken i de olika styrdokument. Samtidigt kan det nog antagas att ungdomsverksamhet generellt anses som mycket svårare än barnverksamhet. Ungdomar låter sig inte lika lätt definieras som en enhetlig grupp. Vad karaktäriserar egentligen målgruppen ungdomar? Hur bedriver man ungdomskulturverksamhet på ett lämpligt sätt?

5.2.1. Ungdomar och ungdomskultur

Ungdomskulturforskaren Johan Fornäs försöker i *Ungdom, kultur och modernitet* (1994) definiera begreppet ungdom, även om han menar att någon exakt definition egentligen inte existerar. Ungdom är ett komplext begrepp: det är dels en fysisk utvecklingsfas från inträdet i puberteten till dess att kroppen har vuxit färdigt, men det är också en psykologisk fas i livet genom adolescens och postadolescens. Vidare är det en social kategori som bestäms av samhälleliga inrättningar: skola, konfirmation, bröllop och lagstiftning kring åldersgränser och myndighet. Sociala handlingar som att flytta hemifrån eller börja arbeta bestämmer också begreppet ungdom. Dessutom är ungdomlighet något kulturellt betingat: sådant som i en viss kultur uppfattas som ”ungt” i förhållande till ”vuxet” eller ”barnsligt” (Fornäs, 1994).

Begreppet kultur, å sin sida, är minst lika omdebatterat, fortsätter Fornäs. Det finns traditionellt två huvudsakliga sätt att definiera kultur; å ena sidan det smala, estetiska kulturbegreppet som rör konstnärliga uttrycksformer inom konstarnas institutioner, å andra sidan det breda, antropologiska kulturbegreppet som innefattar i stort sett allt som har att göra med människors sätt att leva, deras vanor och föreställningar. Idag, menar Fornäs, har dessa två motpoler mer och mer kommit att konvergera runt ett hermeneutiskt och semiotiskt bestämt kulturbegrepp som rör symbolisk kommunikation, d.v.s. de former av mänsklig interaktion som tar sig uttryck i olika symbolspråk (Fornäs, 1994).

Fornäs beskriver själva forskningsområdet ungdomskultur som adolescent; det är på en gång flexibelt, kaotiskt och vittförgrenat. Ungdomskultur hänger samman med ett intresse för modernitet och modernisering, eftersom ungdomen är föränderlig och hör framtiden till.

Fornäs menar att framtidens tendenser går att avläsa hos ungdomar genom deras biologiskt, psykodynamiskt, socialt och kulturellt betingade flexibilitet. På samma sätt kan framtidstendenser observeras hos kreativt verksamma personer och i tider av snabb samhällsförändring. I senmodern ungdomskultur finns dessa tre framtidssensorer representerade samtidigt. Ungdomar är kulturellt orienterade och uttrycker sig ovanligt mycket i text, bild, musik och stil. Detta, menar Fornäs, innebär inte att alla ungdomar är nytänkande avantgardister. Många ungdomar oerhört konservativa, kanske beroende på ett trygghetsbehov som kommer sig av att både de själva och omvärlden är i rörelse (Fornäs 1994).

5.2.2. Moderniseringsprocessen och dess följder

Thomas Ziehe, professor i pedagogik och forskare inom ungdomskultur, har haft ett stort inflytande på ungdomskulturforskningen i Sverige. I sin doktorsavhandling från 1975 utvecklade han idén om att ungdomars personlighetsmönster ändras i mer narcissistisk riktning till följd av förändringar i samhälle och uppväxtvillkor (Ziehe, 1975). Avhandlingen följdes av en livlig debatt i slutet av 1970- och början av 1980-talen. I essäsamlingen *Kulturanalyser - ungdom, utbildning, modernitet* från 1989 klargör Ziehe missförstånd och sammanfattar avhandlingens viktigaste poänger. Ziehe förklarar här att moderniseringsprocessen av samhället och kulturen medför ökade förväntningar på sammansmältning, närhet och erkännande hos unga människor, utan att dessa behov kan uppfyllas. Detta leder till en ambivalent självbild som pendlar mellan omnipotens och depressiv reträtt, vilket också är utmärkande för den narcissistiska störningen. Med detta menar Ziehe inte att en sjuklig störning drabbar ungdomar utan att de uppvisar en ny sorts psykologisk sårbarhet, längtan och rädsla (Ziehe, 1989).

Dagens ungdomar ställs tidigt inför olika valmöjligheter och krav att välja, inte bara mellan olika utbildningar och yrkesval, utan också val mellan olika livsstilar och livsformer. Ungdomar känner sig pressade att gestalta sig själva och sina liv, och har därför behov av att prova på att tillhöra olika kulturella grupper och stilar. (Ziehe, 1989) Utvecklingen av materiella behov, strävan efter personlig lycka, krav och förväntningar som syftar till en utveckling av den egna subjektiviteten har aldrig tidigare varit så utbredd och omfattande, skriver Ziehe i *Ny ungdom – om ovanliga lärprocesser* (Ziehe, 1982).

Teorierna om moderniseringsprocessen och dess påverkan på unga människor som nämnts ovan utvecklas ytterligare av Ziehe i *Kulturanalyser - ungdom, utbildning, modernitet*. Genom en förändring av de ekonomiska, teknologiska och sociala förutsättningarna har dagens ungdomar tillträde till samma värld som de vuxna, förklarar Ziehe. Vare sig de vill eller inte har ungdomar tillgång till information och debatter om stora samhälleliga problem, samtidigt som de måste utveckla sina individuella intressen, sin identitet och sin självtolkning. Mellan den unga människans enskilda vardag och de stora frågornas allmänhet uppstår kulturella tendenser som Ziehe kallar sökande rörelser (Ziehe, 1989).

En sådan sökande rörelse är subjektivering, vilket Ziehe beskriver som längtan efter närhet och situationer av psykisk intimitet. Det är ett behov av att kunna ge uttryck för den egna situationen och känslolivet. Ziehe ser intresset för subjektivering som en offensiv reaktion på moderniseringens ensidiga rationalisering av världen. Denna reaktion kan ta sig många olika uttryck: Ziehe nämner bland annat betydelsen av kroppens expressivitet och det ökade intresset för teater, cirkus och dans. Även tatueringars stora betydelse bland arbetarungdomar och intresset för videofilmning och att se sig själv på en bildskärm är exempel på detta (Ziehe, 1989).

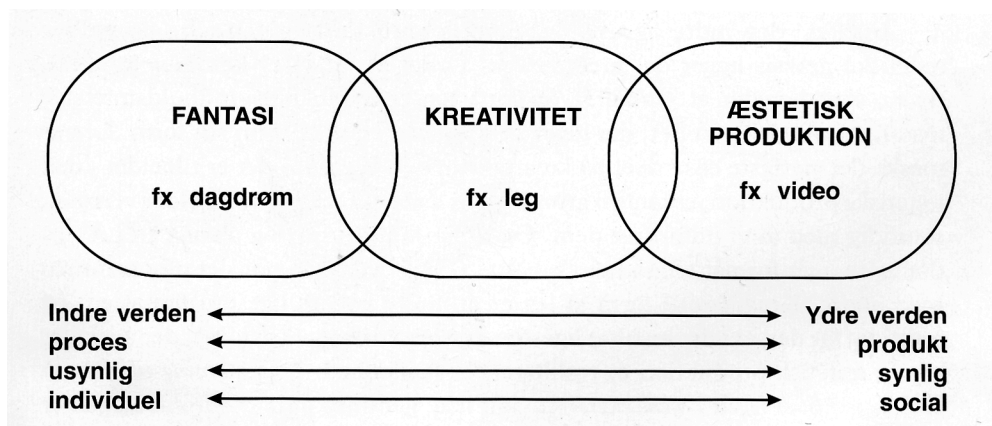
En annan sökande tendens är ontologiseringen, genom vilken en icke-subjektiv visshet eftersträvas snarare än närhet och känslouttryck. Behovet av mening och sökandet efter överordnade krafter har ökat, menar Ziehe, vilket skulle kunna vara en respons på det moderna samhällets avsaknad av en metafysisk grund. Kyrkliga evenemang får genom ontologiseringen en ökad respons bland unga, samtidigt som intresset för bl.a. astrologi, tarot och esoteriska läror har ökat (Ziehe, 1989).

Den tredje sökande tendensen är estetiseringen, i vilken en stegrad intensitet eftersträvas. Estetiseringen är en reaktion på leda och tristess; ett försök att förkonstla världen och estetiskt förhöja det fula och brutala. Man skapar sin egen, konstlade värld och gör livet till ett estetiskt projekt. Endast de invigda i denna konstlade värld känner till oskrivna reglerna angående klädsel, attityder och beteenden, vilket ger en känsla av överlägsenhet gentemot de som står utanför. Punkten är ett typiskt exempel på detta (Ziehe, 1989).

5.2.3. Den estetiska processen

Kirsten Drotner, dansk forskare inom litteratur, kultur och media, menar i *At skabe sig – selv* (1995) att traditionell ungdomsforskning främst har intresserat sig för ungdomar med någon typ av sociala eller personliga problem, medan kulturforskare koncentrerat sig på de mest radikala uttrycken för ungdomskultur, som t.ex. punkare. Hennes undersökning från slutet av 80-talet handlar i stället om ”vanliga” ungdomar och de estetiska uttryck som dessa ungdomar själva skapar för att de tycker det är roligt. Hon menar att i takt med att det har skapats fler och fler kulturella aktiviteter för unga, har också de kulturella uttrycken av unga ökat. Detta, menar Drotner, beror på en ökad strukturering av ungdomars liv på senare år, i skolan såväl som på fritiden. Ju mer strukturerad tillvaron är, desto större blir behovet av att själv kunna bestämma vad, hur och med vem man vill göra saker, menar Drotner. Den estetiska processen tillåter ungdomarna att experimentera, reflektera och kommunicera i förhållande till sig själva, varandra och omvärlden. Genom estetisk produktion blir det möjligt att överskrida

vardagslivets begränsningar och se på sig själv och andra i en ny dager. Fantasi och kreativitet hänger samman med estetisk produktion enligt följande modell:

(Drotner, 1995, s. 69)

Modellen visar de beståndsdelar som utgör grunden i skapande verksamhet: fantasi, kreativitet och estetisk produktion. Fantasin är stoffet i den estetiska processen. Fantasin förbinder individens undertryckta önskningar med det verkliga livet. Den är bunden till inre behov och är gränslös. I den estetiska processen omvandlas fantasin genom kreativitet till en estetisk produkt. Ordet "kreativitet" härstammar från latinets *creare*, som betyder "att skapa", och kreativiteten formar alltså den estetiska produktionen. Lek är ett exempel på en kreativ aktivitet som bygger på fantasi, men leken skiljer sig från estetisk produktion genom att vara flyktig och inte resultera i en estetisk produkt. Den estetiska processen har till skillnad från fantasin gränser i form av t.ex. material och färdigheter. Det är således inte möjligt att gestalta alla fantasier, men i de fall detta sker kan resultatet delas med andra. Det innebär att den estetiska produktionen är social och utåtriktad medan fantasin är en inåtriktad aktivitet (Drotner, 1995).

5.3. Ungdomars kultur- och fritidsvanor.

Vi kommer nu att presentera resultaten av några undersökningar rörande ungdomars kultur- och fritidsvanor som har ägt rum på senare år.

I *Kulturprogram för barn och ungdom* (Statens Kulturråd, 1994) undersöks barns och ungdomars kultur- och fritidsvanor under tioårsperioden 1982-1992. Studien visar att barns deltagande i kulturlivet är relativt högt i mellanstadie- och högstadieåldern. Mycket av kulturverksamheten sker då inom ramen för skolans verksamhet, och det märks ingen större skillnad i deltagande beroende på barnens sociala bakgrund. I den här åldern är också det egna kulturutövandet högre än i andra åldersgrupper, och flickorna är mycket mer aktiva än pojkarna. De egna aktiviteterna är t.ex. att spela, sjunga, dansa eller teckna/måla. I övre tonåren minskar så deltagande i kulturlivet,

speciellt bland de unga som slutar studera tidigt. I allmänhet är de ungdomar som fortsätter att studera mera aktiva kulturdeltagare än de som förvärvsarbetar eller är arbetslösa. Undantaget gäller musiken; förvärvsarbetande ungdomar går oftare och i något större utsträckning på musikevenemang av olika slag. Skillnaderna märks inte heller vad gäller eget bildkonstnärligt skapande (Statens Kulturråd, 1994)

Den allmänna nedtrappningen av kulturvanorna fortsätter i åldersgruppen 20-25 år. Men även här finns intressanta undantag från regeln: nedtrappningsprocessen gäller inte musik och medier. Musiklyssnandet, vare sig det gäller ljudmedier eller levande musik, är fortsatt högt. Samma sak gäller intresset för bildmedier, och då både i konsumtionen av sådana som i produktionen, d.v.s. att själv filma, fotografera, göra medieprogram eller liknande. Dock är de flesta ungdomar kulturaktiva utanför etablerade organisationer och institutioner, i informella gruppbildningar under friare former. Detta speglar ungdomars behov av frigörelse och självständighet (Statens kulturråd, 1994).

I Kulturrådets rapport fastslås också att biblioteken måste bredda utbudet av medier och bättre knyta an till den unga generationen. Detta för att ge kvalitetsutbudet en chans i konkurrensen med det kommersiella. Förslagsvis kan ungdomar involveras i planering och utformning av bibliotekets ungdomsverksamhet. Kulturrådet anger även lämpliga samarbetspartner för biblioteket i arbetet med ungdomar, så som musik- och poesigrupper, deltagare i litteratur- och skrivarläger, olika kulturföreningar och politiska ungdomsorganisationer. Även arbetslösa ungdomar nämns som en viktig målgrupp (Statens kulturråd, 1994).

Kulturyttringar – möjligheter och motstånd (Ungdomsstyrelsen, 1996) innehåller bland annat resultaten av en undersökning som genomfördes 1995 av Per Nilsson och Bengt Larsson vid Lärarhögskolan i Stockholm på uppdrag av Ungdomsstyrelsen, Riksidrottsförbundet och Kulturrådet. Det är en rikstäckande undersökning av ungdomars (13-25 år) fritids- och kulturvanor. Denna undersökning visar att musik är en fortsatt viktig del av ungdomars vardag och att de flesta unga lyssnar på musik så gott som varje dag. Det framgår också att ungdomar är den åldersgrupp som i störst utsträckning själv spelar musik. Detta gör ungdomarna mer på egen hand än organiserat inom t.ex. musikskola. Biblioteksbesöken bland unga har ökat under tioårsperioden 1985-1995, enligt studien, framför allt gäller detta studerande ungdomar. Det egna skrivandet har också ökat under åren innan studien genomfördes och även här är de studerande mest aktiva, vilket delvis kan bero på att mycket av skrivandet sker inom ramen för utbildningen (Ungdomsstyrelsen, 1996).

Rapporten *Barns och ungdomars kultur*, utgiven av Statens Kulturråd 1998, redovisar samlad statistik över utvecklingen av barn- och ungdomskulturen i Sverige. Under 1990-talet har stora förändringar i medieutbudet ägt rum, men samtidigt som nya medier inom ljud och bild tillkommit har många kommuner dragit ner på kultur- och fritidsverksamhet för unga av besparingskäl. Barns och ungdomars medie- och kulturvanor kommenteras i rapporten ur historiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv. Den statistik som presenteras behandlar såväl utbud och nyttjande av kultur som ekonomiska resurser för barn- och ungdomskultur (Statens Kulturråd, 1998a).

Barn och ungdomar upp till 15 år är de i Sverige som i högst utsträckning konsumerar eller själva utövar någon form av kultur. Kulturrådets Kulturbarometer visar att

biblioteket var den mest besökta kulturinstitutionen bland landets unga 1995/96, följt av teater, biograf, musikevenemang och museer. 1995/96 besökte 96 % av landets 9-14 åringar ett bibliotek någon gång under året. I åldrarna 15-19 år var siffran över 80 %. Det visade på en ökning av biblioteksbesöken sedan mitten av 1980-talet, särskilt bland de äldre tonåringarna. Musik räknas som den kanske viktigaste kulturformen för många unga, både när det gäller lyssnande och utövande. Antalet besök av musikevenemang ökade under början av 1990-talet bland 9-14 åringar, från 50 % till 60 % (Statens Kulturråd, 1998a).

När det gäller ungdomars eget kulturutövande visar Kulturbarmetern 1994/95 att över hälften av alla 9-14 åringar ägnar sig åt teckning och måleri, och att dans blivit allt mer populärt. Skrivande av t.ex. poesi och dagbok ökar också i denna åldersgrupp, och det är främst flickor som ägnar sig åt skrivaktiviteter. Att spela och sjunga är också vanligt, den kommunala musikskolan spelar här en viktig roll. Dock har ungdomars spellektioner minskat i antal i åldersgruppen 9-14 åringar, vilket troligen beror på de nedskärningar som gjorts inom den kommunala musikskolan under 1990-talet. I åldrarna 15-19 år har däremot eget musicerande och sång ökat under 1990-talet, speciellt bland pojkar. Tidigare har flickor dominerat denna kulturform, men en utjämning har skett. Detta framkommer i en undersökning som Ungdomsstyrelsen gjort 1997. Tecknande och skrivande i denna åldersgrupp var också populärt, och utövades även här övervägande av flickor. Att intressera sig för datorer och vara ute på Internet var 1997 en av de vanligaste sysselsättningarna bland 15-19 åringar, och det var framför allt pojkar som ägnade sig åt detta (Statens Kulturråd, 1998a).

Undersökningar om levnadsförhållanden gjorda av Statistiska Centralbyrån under 1990-talet pekar på samband mellan ungas kulturvanor i förhållande till föräldrars utbildningsnivå och socioekonomiska grupptillhörighet. Både kulturkonsumtion och kulturutövande förekom oftare bland barn till högutbildade än till lågutbildade, och var vanligare i högre socioekonomiska samhällsgrupper än i lägre (Statens Kulturråd, 1998a).

Sammanfattningsvis visar undersökningsresultaten från 1990-talet på att kulturintresset hos unga förändrats: fem gånger så många ungdomar väljer informella/temporära kulturformer, t.ex. musik- och filmfestivaler, konstutställningar och fria teatergrupper, framför formella/permanenta, såsom museer, bibliotek och studieförbund. Bland de permanenta kulturformerna är det framför allt biblioteken som föredras (Statens Kulturråd, 1998a).

5.4. Bibliotek och ungdomar

Vad kan folkbiblioteket erbjuda ungdomar? Varför väljer vissa bibliotek att satsa på målgruppen unga medan andra avstår från det? I magisteruppsatsen *Bibliotek för alla? Om ungdomsverksamhet på bibliotek* från Bibliotekshögskolan i Borås (1998) undersöker Lena Spejare bibliotekariers attityd gentemot ungdomar och aktiviteter riktade mot unga på bibliotek. Syftet är att undersöka om det är svårt med ungdomsverksamhet, och vad som i så fall är orsaken till det. I *Barnspåret - idébok för bibliotek* från 1994, diskuterar ett antal svenska barn- och ungdomsbibliotekarier utifrån sina erfarenheter nya metoder och riktningar för den framtida barn- och ungdomsverksamheten. Skrivarverksamhet på bibliotek tas upp som ett exempel på

nytänkande inom ungdomsverksamheten i denna idébok, och just skivverksamhet är också huvudämnet i en magisteruppsats från Bibliotekshögskolan i Borås av Britt-Marie Lindell från 1998. Utifrån exemplet Kungsbacka bibliotek undersöker hon barns och tonåringars åsikter om de skivverksamheter som erbjuds inom bibliotekets regi.

5.4.1. Bibliotekariernas syn på ungdomsverksamhet

För att besvara frågan om det är svårt med biblioteksverksamhet för ungdomar, och i så fall varför, intervjuar Lena Spejare bibliotekarier på ett tiotal bibliotek (Spejare, 1998). Undersökningen kretsar kring varför man har ungdomsverksamhet på biblioteket eller varför man valt att inte ha det. Hon frågar också om ungdomars delaktighet i verksamheten, vem som ska ha ansvar för densamma, om man försöker locka till sig ungdomar som inte brukar besöka biblioteket och om ungdomar är en speciell grupp att arbeta med. Genom litteraturstudier om ungdomskulturforskning och tidigare undersökningar om ungdomsverksamhet på bibliotek konstaterar Spejare att ungdomsbegreppet är mycket komplext eftersom det är såväl en livsfas som en social kategori. Hon urskiljer två huvudlinjer när det gäller bibliotekariernas uppfattningar om bibliotekets roll för ungdomar: den ena är att biblioteket redan erbjuder de unga vad de behöver i form av böcker, datorer och en rofylld miljö. Företrädare för den linjen anser inte att ungdomar ska uppmärksammas som en speciell grupp utan att biblioteket i egenskap av serviceinstitution fungerar väl för dem som för andra. Den andra huvudlinjen är att biblioteket ska inta en mer aktivt kulturförmedlande roll och verka som informationscentral. Förutom att biblioteket ska fungera som studieplats tycker dess företrädare att ungdomsverksamhet ska erbjuda ungdomar skrivande, musik, IT, information och speciell ungdomshörna. Det var också på dessa bibliotek man satsat på ungdomsverksamhet, och man ställde sig även positiva till samarbete med organisationer. Denna typ av verksamhet överensstämmer också mer med det andra kulturpolitiska målet (se avsnitt 5.1.3.) som Spejare tar fasta på (Spejare, 1998).

I uppsatsen betonas också ungdomars musikintresse som något som förbises på biblioteken. Detta trots att ungdomsundersökningar av bland annat Kirsten Drotner visar på ungdomars stora intresse för bild och musik (Drotner, 1995). Att ungdomar gärna ser sig som kulturproducenter och inte enbart konsumenter lyfts också fram av författaren. Detta förankras såväl i det andra kulturpolitiska målet som i litteratur av Drotner och kulturpolitiska projekt, t.ex. UKM (Spejare, 1998).

Spejare tror att ungdomar kan ha svårt att se biblioteket som en mötesplats eftersom det är anpassat till en äldre generation. Av intervjuerna med bibliotekarierna framkommer att biblioteken måste få en annan roll för ungdomarna för att locka nya besökare. Bibliotekspersonalen ser inte ungdomarna som en speciell grupp utan anser det viktigt att de bemöts som individer med olika behov. De anser också att en vuxenbibliotekarie borde ansvara för ungdomsverksamheten istället för barnbibliotekarien, vilket är vanligast. Spejare tycker sig se en attityd hos bibliotekarierna att de tror sig veta vad ungdomarna vill ha istället för att lyssna mer på dem. För att besvara frågan om ungdomsverksamhet är svårt finner Spejare inget entydigt svar. Bibliotekarierna som företrädde de två olika huvudlinjerna ansåg alla att deras hållning var den rätta, så troligtvis skulle svaret därför ha blivit nekande, menar Spejare. Om biblioteken ska spela en roll för ungdomarna måste man ha förståelse för unga och deras kultur. Det kräver också nya arbetsmetoder, eventuella samarbeten, och öppenhet för nya idéer.

Detta kan, enligt Spejare, dessvärre innebära att en del bibliotek avstår från att satsa på ungdomsverksamhet (Spejare, 1998).

5.4.2. Skrivarverksamhet på bibliotek

Skrivarverksamhet på bibliotek etablerades i slutet av 1980-talet och är nu ett ofta förekommande inslag på folkbibliotek runt om i landet. Också i denna typ av ungdomsverksamhet är det deltagarnas egen kreativitet som står i centrum. Verksamheten kan ta form av t.ex. läger, kurser eller skrivarverkstäder, och arrangeras för barn och unga i varierande åldrar. Biblioteket fungerar som mötesplats och diskussionsarena i skapandet och framförandet av texter. Aktiviteter som tävlingar och stand-up poetry förekommer också ofta inom ramen för skrivarverksamhet.

Britt-Marie Lindell beskriver i sin magisteruppsats *Skrivarmöten och skaparkraft* från 1998 hur skrivarverksamheten på Kungsbacka bibliotek ser ut och undersöker dess betydelse för deltagande ungdomar. Hon sätter också verksamheten i relation till folkbibliotekets uppdrag. Lindell tar upp punkter ur Unescos folkbiblioteksmanifest 1994 som är relevanta för uppsatsen t.ex. att folkbiblioteket ska ”stimulera barns och ungdomars fantasi och kreativitet” och att biblioteket ska ”erbjuda möjlighet till kreativitet och personlig utveckling” (Statens Kulturråd, 2005b). Hon hänvisar också till Lindell tar fasta på Drottners teorier om estetisk produktion i förhållande till fantasi och kreativitet, och såväl Drottners som andra forskares betoning av glädjen som en viktig del i ungas skapande. Utvärderingar som Statens Kulturråd gjort visar att lägren ger:

Ökat självförtroende
 Skaparglädje med inspiration till fortsatt skrivande
 Mod att våga använda fantasin och skriva spontant
 Möjlighet att lära av och diskutera med professionella författare
 Tillfälle att träffa andra med samma intressen
 Läslust
 (Hågård, 1993, se Lindell, 1998, s. 25)

Lindell beskriver Kungsbacka biblioteks skrivarverksamhet som bred, då man arrangerar bl.a. skrivar- och skaparläger, skrivarklubbmöten, stand-up poetry och berättelsetävlingar. Lindell har intervjuat 11-12 åringar som deltagit i skrivarläger med klassen, och flickor i övre tonåren som deltagit i sommarläger för skrivintresserade. Av 11-12 åringarna tyckte inte alla om att skriva, men det framkom att de uppskattade lägret ändå eftersom det var något nytt och de mötte en ny miljö. De flesta föredrog individuellt skrivande men tyckte att det var roligt att lära känna varandra. De var huvudsakligen positivt inställda till framförandet av sina texter. Alla barnen tyckte om att läsa och deras bidrag sammanställdes till en bok som kunde lånas på biblioteken i kommunen (Lindell, 1998).

Undersökningen med tonårsflickorna visade att de uppskattade lägren och hade deltagit i flera sådana. Att framföra sina texter på scen ansåg de som riskfyllt eftersom det blev mer offentligt jämfört med skrivarklubbens möten. Ett lyckat framförande innebar dock ökat självförtroendet. Skrivarglädjen var svår att formulera, flickorna tyckte om känslan även om det inte var helt enkelt att skriva. De var också positiva till gemensamt skrivande. Ungdomarna såg biblioteket som en inspirerande mötesplats där de kunde diskutera skrivandet. Det var viktigt att skrivaraktiviteter var frivilliga på biblioteket

och att det var fritt skrivande, till skillnad från skrivande i skolan som de såg som negativt eftersom detta inte var fritt och skulle bedömas av en lärare (Lindell, 1998).

Lindell knyter undersökningen av skolklassen till Drottners teorier om att estetisk process och social samvaro hör ihop (Drotner, 1995). Barnen blev inspirerade av varandra, av att lyssna och läsa egna texter, vilket ledde till mod och mognad, menar Lindell. Undersökningen bland tonåringarna visar att de ser det estetiska skapandet som lustfyllt, och att det kreativa uttrycket är en del av en livsstil. De växlar mellan flera olika uttrycksformer: att skriva, dansa, sjunga och måla. De uppskattar att träffa likasinnade och betonar vikten av att verksamheten är frivillig (Lindell, 1998).

De slutsatser Lindell drar av undersökningarna är att fritt skrivande ofta sker i enskildhet men också är en social aktivitet. Skrivarmötena ger inspiration och skaparglädje. Skrivarverksamhet som mötesplats medför att deltagarna uppmuntras i sitt skapande, vilket även stämmer med Unescos folkbiblioteksmanifest. Därför anser Lindell att skivrarverksamhet är en passande aktivitet för biblioteken. Hon ser bibliotekets skivrarverksamhet som ett komplement till skrivande i skolan på samma sätt som den kommunala musikskolan existerar vid sidan av musik som skolämne. Undersökningen visar också på de stora skillnader mellan fritt skrivande på fritiden och det som sker i skolundervisningen. Hon betonar även den självkänsla och frihet som deltagarna i bibliotekets skivraraktivitet utstrålar. Hon noterar även att det främst är flickor och kvinnor som skriver och efterfrågar av den anledningen forskning ur ett genusperspektiv på området (Lindell, 1998).

I *Barnspåret* (Eriksson et al, 1994) skriver barn- och ungdomsbibliotekarier i Sverige om sina erfarenheter och idéer om verksamhet för barn och unga. Bibliotekarie Kerstin Rydsjö frågar sig vad som hänt efter 70-talets debatt om ungdomar som en bortglömd grupp på biblioteket. Hon tar upp olika former av samarbete när det gäller biblioteksverksamhet för ungdomar. På 70- och 80-talet samarbetade biblioteken genom uppsökande verksamhet med fritidsgårdar. Dessa fick böcker och tidskrifter och man arrangerade bokprat och bokcirkel. Speciella barnkulturgrupper bildades i kommunerna. Denna utveckling avstannade under senare delen av 1980-talet (Rydsjö, 1994).

Ett framgångsrikt samarbetsprojekt mellan skola och bibliotek skedde i Holmlia, en förort till Oslo, där lärare och bibliotekarier under tre år arbetade med ungdomsverksamhet i form av bokprat, användarstyrt medieurval, biblioteksbesök och förändringar av bibliotekslokalen. Kerstin Rydsjö tar även upp förändringsarbetet i Frederikssund på initiativ av den danska bibliotekarien Marianne Hiort-Lorenzen (se avsnitt 5.6.1.), där gränserna mellan barn- och vuxenavdelningarna upplöstes och nya miljöer skapades under det att en kontinuerlig dialog med ungdomarna fördes (Hiort-Lorenzen, 1989). Hon redogör även för SAB:s och Bibliotekshögskolan i Borås samarbete med montern till Bok- och Biblioteksmässan (se avsnitt 5.5.), där ungdomars önskemål om vad biblioteket skulle erbjuda undersöktes. Samtliga av dessa projekt och undersökningar, (genomförda 1988-1991) slår hål på myten att unga ej läser, menar Rydsjö. Istället ökar bokläsandet bland ungdomar (Rydsjö, 1994).

Rydsjö tar även upp Thomas Ziehes teorier om subjektivering, ontologisering och estetisering (Ziehe, 1989) som ”kan tolkas som längtan efter närhet, efter att bli sedd av

andra, sökande efter helhet och mening men också fascination av ytan, tecknen, livsstilar” (Rydsjö, 1994, s 125). Hon jämför detta med ungdomars önskemål om ett eget biblioteksrum, en personlig bibliotekarie och möjligheten att påverka. Ziehe anses vara betydande inom ungdomskulturforskningen men ej inom bibliotekssfären, trots att hans idéer och teorier skulle kunna inspirera till förändringar i ungdomsverksamheten på biblioteken, menar Rydsjö. Mycket skulle kunna göras inom denna verksamhet, anser hon (Rydsjö, 1994). Som exempel på projekt som genomförts inom detta område nämns Kampen-projektet, ungdomsbiblioteket Lila Rummet i Alingsås, Framtidsbiblioteket i Århus och Unga Poeters Sällskap på Stockholms Kulturhus - en mötesplats för ungdomar mellan 15 och 20 år, där de kan samtala, läsa, lyssna och framföra poesi.

Christina Ståldal, bibliotekschef och barnbibliotekarie på Värmdö kommunbibliotek, redogör för skriververkstäder som är ett samarbetsprojekt mellan bibliotek och skola i kommunen. Biblioteket har arrangerat författarbesök i skolorna, vilket resulterat i ett ökat intresse för svenska som skolämne och lett till att läsandet ökat. Efter projektet bildades en skrivargrupp som tillsammans med en lärare träffades regelbundet på fritiden. Gruppen läser och bedömer varandras texter och dessa lämnas sedan till biblioteket för utlåning. Flera av gruppens medlemmar har också deltagit i en skrivartävling. Även lärarna inspirerades av författarbesöket i samband med skriververkstäderna och bildade en läsecirkel (Ståldal, 1994).

Lisbeth Gisselquist, bibliotekarie i Trelleborg, berättar om de skrivarläger som biblioteket anordnar. Verksamheten är relativt dyr att arrangera, varför Gisselquist förespråkar att biblioteket väljer samarbetspartners. I Trelleborg har man valt att samarbeta med ABF, vilket, enligt författaren, faller sig naturligt med tanke på den folkbildningsaspekt, och strävan att ge kultur och kunskap åt alla, som såväl studieförbunden som biblioteken arbetar för. Målen med skrivarlägren är ”att ge ungdomarna kunskap och säkerhet i sitt skrivande, en inblick i bokvärlden, lust till fortsatt skrivande och kulturbildning” (Gisselquist, 1994, s. 139). På skrivarlägren får ungdomarna, förutom bibliotekarier, bl.a. möta författare, dramapedagoger, konstnärer och journalister. Det är dock skrivandet som står i centrum, lägret kan beskrivas som en skrivarkonferens. Det skiljer sig från skrivandet i skolan genom att det här handlar om fritt skrivande. Genom skapandet och kreativiteten växer ungdomarnas självförtroende, något som ledarna under åren noterat. Gisselquist motiverar bibliotekets val att arrangera skrivarläger med att man därmed ger ”dessa ungdomar deras rättmätiga del av samhällets kaka”, då ungdomsverksamhet inom biblioteket i vanliga fall är ringa jämfört med verksamhet för övriga åldersgrupper (Gisselquist, 1994, s. 140).

5.5. Vad vill ungdomar ha på bibliotek?

Vi känner till tre större undersökningar som handlar om vad ungdomar förväntar sig och vill ha från biblioteket; en från 1980-talet, en från 1990-talet och en från 2000-talet. Vad som framkom i dessa undersökningar kommer vi kortfattat att återge i detta kapitel. Dessutom kommer vi att ta upp två magisteruppsatser som också behandlar förhållandet mellan ungdomar, bibliotek och bibliotekarier

I specialarbetet *Finns det plats för ungdomar på biblioteken?* beskriver bibliotekariestudenterna Hardeborn och Sjöberg sitt arbete med att bygga upp en

ungdomsmonter på Bok och Biblioteksmässan 1988 (Hardeborn & Sjöberg, 1989). På SAB:s initiativ inleddes detta i samarbete med bibliotekshögskolan Borås. SAB:s specialgrupp för barn- och tonåringar presenterade befintlig ungdomsverksamhet på skärmställning i halva montern, och studenter från BHS byggde upp en ungdomsavdelning i den andra halvan. Underlag för BHS ungdomsavdelning var ett 40-tal intervjuer med ungdomar 13-24 år. Syftet med undersökningen var att ta reda på ungas syn på bibliotek, och låta denna ligga till grund för framtida ungdomsverksamhet samt att få bibliotekarier och politiker att satsa på ungdomar (Hardeborn & Sjöberg, 1989).

De åsikter som framkom i intervjuerna var till stor del likartade. Ungdomarna tyckte att biblioteksmiljön var stel och tråkig, de kände sig ovälkomna på biblioteket och ansåg att bibliotekarierna var negativt inställda till dem. De förstod inte uppställningen av böcker, utan tyckte att den borde vara alfabetisk istället och de såg gärna att böckernas omslag frontades. Musik och noter för utlåning var också vanliga önskemål. En större bredd i bokurval, nyare böcker och fler vuxenböcker på ungdomsavdelningen efterfrågades också. Samtliga ungdomar ville ha ungdomsavdelning på biblioteket. Denna skulle vara mysig, hemtrevlig, färgglad och ha sköna möbler och gröna växter. De ville att det skulle råda lugn och ro på avdelningen, och gärna att ett café låg i anslutning, som mötesplats där de kunde läsa tidskrifter och ta del av evenemang (Hardeborn & Sjöberg, 1989).

Det framkom även under arbetet att ungdomar inte slutade läsa i tonåren, men att de slutade besöka biblioteket. Under arbetet med montern förstod BHS studenterna att ungdomar läser mer än vuxna tror, att de behöver en egen plats på biblioteket. De önskar ett brett urval böcker, lugn och ro, och de vill möta en miljö som säger dem någonting.

Arbetet med montern marknadsfördes och dokumenterades. En speciell hylla på hjul med frontade böcker specialdesignades till den autentiska ungdomsavdelningen. Denna hylla rönste stor framgång, inte minst bland ungdomarna. Videofilmade intervjuer med ungdomarna visades i montern (Hardeborn & Sjöberg, 1989).

Under Bok och Biblioteksmässan i augusti 1988 fick man i BHS/SAB montern in ca 200 önskemål från ungdomar som besökte montern. Dessa svar och åsikter redovisas också i specialarbetet. Även här förekommer ofta önskemål om glada färger, mysiga soffor och kuddar istället för hårda stolar och trista färger. Andra önskemål var en avslappnad och lugn miljö på biblioteket, böcker uppställda efter innehåll, synliga bokomslag, utländska tidskrifter, musik, anslagstavla med boktips, inte trångt utan luftiga lokaler samt hjälpsam och tillmötesgående personal. Ungdomarna var mycket nöjda med den ungdomsavdelning som BHS-studenterna byggt upp och skulle gärna vilja se denna miljö på sina bibliotek (Hardeborn & Sjöberg, 1989).

Bibliotekariestudenterna Bodén och Emanuelsson genomförde 1996 70 intervjuer med ungdomar i åldern 16-20 år. Resultatet av deras undersökning redovisas i tidskriften Barn och kultur 3/1997. Undersökningens syfte var att ta reda på ungdomars syn på bibliotek och hur de skulle vilja att det såg ut. I studien märks ett tydligt musikintresse hos de unga och önskemål om fler skivor och ett speciellt musikrum. Till skillnad från den tidigare undersökningen efterfrågas inte ett speciellt ungdomsrum, något som

författarna tror kan bero på att ungdomarna genom ett större biblioteksutbud av musik, film och datorer har fått ett större utrymme på biblioteket. En öppnare planlösning i många nyare bibliotek samt att fler unga läser vuxenlitteratur kan också ha spelat in. En annan skillnad från den tidigare undersökningen är en mera positiv attityd gentemot bibliotekspersonalen och att ungdomarna inte längre känner sig särbehandlade på biblioteket på grund av sin ålder. Ungdomarna hade åsikter om sådant som de saknade på biblioteket, till exempel vissa författare eller tidskrifter. Det finns en klyfta mellan ungdomarnas önskemål och bibliotekens mediebestånd. Vad som är anmärkningsvärt är att få av dem trodde att de själva hade någon möjlighet att påverka bibliotekets bestånd genom att lämna inköpsförslag. Bodén och Emanuelsson menar att biblioteken borde intressera sig mer för allmänhetens önskemål och tydligare uppmuntra inköpsförslag. Låntagarna skulle känna sig mer delaktiga i verksamheten, menar författarna (Bodén & Emanuelsson, 1997).

I enkätundersökningen *Vad vill ungdomar ha på bibliotek* från 2004 finner Stig Elofsson, fil. dr. i statistik och docent vid socialhögskolan i Stockholm, att det som ungdomar värderar högst på biblioteket faktiskt är traditionell biblioteksverksamhet. En majoritet, både bland besökare och ickebesökare, av ungdomarna i Elofssons studie värderar möjligheten till boklån, läs-/studieplatser, boktips och möjligheten att lära och få nya idéer högst. Tillgång till andra medier så som musik, video och datorer anses mindre viktigt och olika typer av utåtriktad verksamhet som utställningar eller författarträffar ännu mindre viktigt. Detta, menar Elofsson, beror troligtvis inte på att ungdomar är ointresserade av musik, film o.s.v., utan att de har en förståelse om att bibliotekets utbud av det senare är torftigt och inaktuellt i jämförelse med den privata marknaden. Elofssons kommer fram till att de resultat han fått snarare handlar om en värdering av bibliotekets nuvarande verksamhet än om hur ungdomarna skulle vilja ha det (Elofsson 2004). Undersökningen säger ändå något intressant om vilken uppfattning många unga människor har om bibliotek och biblioteksverksamhet.

Maria Åberg frågar sig i sin magisteruppsats *Helt borta, vet ingenting* (2000) om biblioteket skulle kunna vara en plats där ungdomar ägnar sig åt olika typer av kulturell och estetisk verksamhet utöver att vara ett informationscentrum där de kan hitta skolmaterial. I Åbergs undersökning framkommer, liksom i Bodén och Emanuelssons, att ungdomar inte är medvetna om att de själva kan påverka saker i biblioteket. I intervjuerna menar ungdomarna att när en ungdomsverksamhet ska byggas upp på biblioteket är det viktigt att ungdomar själva är delaktiga eftersom det annars lätt blir så fel när vuxna ska ordna något för ungdomar. Åberg tycker att folkbiblioteket borde finnas till som en frizon för ungdomar. Här skulle då finnas olika typer av kulturella aktiviteter på ungdomarnas egna villkor. Hon finner stöd för detta i det kulturpolitiska mål som fastställer att alla ska ha möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande. Åberg menar vidare att en kontinuerlig kontakt med ungdomarna är nödvändig p.g.a. ungdomskulturens föränderlighet. Eftersom bibliotekspersonalen ofta saknar tillräcklig kunskap om ungdomar och deras kultur anser Åberg att det kan vara en god idé med utomstående samarbetspartners (Åberg, 2000).

Britt Dahlströms magisteruppsats *Stå mellan hyllorna och kramas* (2000) omfattar intervjuer med bibliotekarier, fritidsledare och ungdomar på ett bibliotek integrerat med en fritidsgård. Undersökningen visar på stor skillnad mellan bibliotekariernas åsikter om

vad ungdomarna ville ha på biblioteket och ungdomarnas önskemål om detsamma. Bibliotekarierna trodde bland annat att ungdomarna inte var så intresserade av läsning medan intervjuerna med ungdomar pekade på motsatsen. Vidare efterfrågades skönlitteratur på främlade språk av ungdomarna och de ville också gärna ha en alfabetisk uppställning av medierna. Musikens stora betydelse i unga människors liv blir också tydlig i Dahlströms undersökning. Inte bara det passiva lyssnandet på musik utan också möjligheten att lära sig spela och framföra sin egen musik. Fritidsledarnas åsikter redovisas som referensram till intervjuerna med bibliotekspersonal och ungdomar (Dahlström, 2000).

5.6. Förändringsarbete inom bibliotekens ungdomsverksamhet

För att exemplifiera bibliotekens försök att anpassa sig till ungdomars intressen och behov kommer vi här att ta upp två exempel på förändringsarbeten som ägde rum under slutet av 80-talet med utgångspunkt från ungdomsverksamhet. Det ena genomfördes på folkbiblioteket i Frederikssund i Danmark på initiativ av bibliotekarien Marianne Hiort-Lorenzen och beskrivs i boken *I förändringens favn* från 1989. Genom att uppföra två olika ungdomsavdelningar, integrerade med barn- respektive vuxenavdelningen på biblioteket ville man i Frederikssund skapa dynamik i förmedlingen till ungdomar i en spännande, gränslös miljö samtidigt som man ville motbevisa uppfattningen att ungdomar inte läser. Det andra förändringsarbetet, Kamp mot de räta linjernas tyranni, startades av svenska barnbibliotekskonsulenter med inspiration från Marianne Hiort-Lorenzen, och syftade till att utveckla bibliotekens förmedlingsuppgift genom ständiga förändringar i arbetsmetoder. Rapporten *Kampenprojektet - en studie av fem bibliotek på uppdrag av Statens Kulturråd* från 1994 behandlar detta förändringsarbete.

5.6.1. Frederikssund

I *I förändringens favn* beskriver Marianne Hiort-Lorenzen kultur som något som är dynamiskt, en form av rörelse. Det kräver också att folkbiblioteket är i rörelse. Att kultur är en process man kan delta i uttrycks även i 1974 års kulturpolitiska mål: att ge människor möjligheter för egen skapande aktivitet och främja kontakt mellan människor. Enligt Hiort-Lorenzen krävs koncentration för att ta del i kulturupplevelser. För att utveckla sin kultur kan andras kultur vara till hjälp, och på så sätt uppstår ett dialektiskt förhållande (Hiort-Lorenzen, 1989).

Hiort-Lorenzen betonar vikten av oförutsägbarhet, vilket ger öppenhet i tanken. Därför är det viktigt att biblioteket som institution inrymmer ett anarkistiskt element för att ge en bas för kulturutveckling. Det gör institutionen levande och dynamisk. Utan detta element finns risk för stagnation. Hon anser vidare att det är viktigt att människan ses som subjekt - inte objekt - i bibliotekets arbete. Människans tankar, känslor, krav och behov bör vara i centrum, och biblioteket bör inta ett utifrånperspektiv istället för att se funktionerna inifrån (Hiort-Lorenzen, 1989).

Förmedlingsarbetet är bibliotekets kärna, menar Hiort-Lorenzen vidare. Bibliotekets fysiska utformning räknar hon också som en del av detta arbete. Det kräver aktivitet och ställningstagande av förmedlaren, i synnerhet när det gäller barn och unga. Även i förmedlingsarbetet är det anarkistiska elementet viktigt. Processen får inte stagnera utan

hållas dynamisk genom en ständig kommunikation med användaren. En anledning till att biblioteket förlorar de unga mellan barnbiblioteket och vuxenbiblioteket är, enligt Hiort-Lorenzen, den institutionalisering som dominerar förmedlingsarbetet i biblioteket. Institutionaliseringen förhindrar människors upplevelser och utveckling. Det är därför viktigt att bibliotekarien är aktiv, interagerande, småanarkistisk och lyhörd för att kunna föra in ett mått av kaos i systemet. Och även om det är bra med fasta strukturer för att uppnå igenkännande hos användaren bör biblioteksrummet vara dynamiskt eftersom alltför fasta system lätt leder till livlöshet och institutionalisering (Hiort-Lorenzen, 1989).

Utgångspunkten för försöket i Frederikssund var ett motargument mot uppfattningen att ungdomar inte vill läsa böcker. De ingångar man valde för försöket var: vilken slags litteratur vill unga från ca 12 år läsa, och hur kan förmedlingen integreras rumsligt och materiellt så den blir mer inspirerande? (Hiort-Lorenzen, 1989).

Marianne Hiort-Lorenzen konstaterar att ungdomar är den enda gruppen som erbjuds en viss typ av litteratur, ungdomslitteratur, och att erbjudandet av denna hänger ihop med institutionsdefinitionen. Denna ger inte plats för aktiv förmedling, och ungdomarna vänder därför detta erbjudande ryggen. I centrum på biblioteket står litteratursystemet, som är institutionaliserat och stelt, och inte motsvarar ungdomarnas behov av läsupplevelser, vilket en aktiv förmedling kan ge. Det krävs rörelse och förnyelse för att inspirera unga att läsa, menar Hiort-Lorenzen. Att göra skillnad mellan litteratur för barn, unga och vuxna snävar in barns och ungas läsning. I Frederikssund valde man att utgå från användarnas krav och önskemål istället för att göra en undersökning om läsvanor (Hiort-Lorenzen, 1989).

Tvärgående verksamhet är nödvändig i biblioteket, fastslår Hiort-Lorenzen, men det råder brist på sådan. I försöket i Frederikssund skapades två integrerade ungdomsavdelningar: en i den gamla ungdomsavdelningen med facklitteratur i förgrunden, och en på framträdande plats på vuxenavdelningen. Samlingarna byggde på att unga läser brett, huller om buller, och rymde därför titlar från såväl fack-, skön-, och ungdomslitteratur, som serier och bilderböcker. Det innebar att samma titlar fanns på olika ställen i biblioteket. Böckerna ställdes upp alfabetiskt och i högsta möjliga utsträckning med omslaget utåt. Stor vikt lades vid utformningen av rummet: man valde blandade typer av möbler, mycket ljus och gröna växter samt överraskningseffekter, som pappfigurer och speglar. Omorganisationen gjordes medvetet medan biblioteket hölls öppet. Många av de unga låntagarna reagerade med ilska över att man så odemokratiskt ändrade på deras bibliotek. Dessa reaktioner utvecklades sedan till en konstruktiv dialog med användarna, och man använde sig av responsen för att forma biblioteket (Hiort-Lorenzen, 1989).

Ingen PR gjordes i samband med försöket utan nyheten om förändringen spreds ute bland ungdomarna. Frågescheman visade vilka åldersgrupper och kön som utnyttjade de båda ungdomsavdelningarna: Ungdomsavdelningarna utnyttjades upp till 24 åringar och mest av flickor. Avdelningen på barnavdelningen, som tidigare var den gamla ungdomsavdelningen, utnyttjades främst av de i åldern 12-16 år, men upp till 22 år. Motsvarande siffror för avdelningen på vuxenplanet var 13-18 år, och upp till 24 år. Det visades sig att unga i åldern 13-24 år utgjorde nära 35 % av bibliotekets låntagare när försöket genomförts (Hiort-Lorenzen, 1989).

Ca 40 ungdomar i åldern 13-20 år intervjuades efter försökets genomförande. Av intervjuerna framkom att många ungdomar uppskattade interiören, de kände sig nu hemma på biblioteket och fick lust att stanna kvar. De var positiva till den blandade samlingen som inbjöd till att läsa andra typer av litteratur. De ansåg också det viktigt att personalen var öppen och tillmötesgående (Hiort-Lorenzen, 1989).

Intervjuresultatet slår enligt Hiort-Lorenzen hål på myten att unga inte vill läsa tjocka böcker. De läser brett och varvar tungt och lätt, precis som vuxna. Fler och fler vuxna använde sig också av ungdomsavdelningarna när försöket genomförts. Hiort-Lorenzen poängterar vikten av mångfald, ett varierat bokbestånd och att den koncentration som ger rum för ungas läsupplevelser tillgodoses. Det visuellas betydelse när det gäller inredning och bokuppställning, där alfabetisk uppställning underlättar vid litteratursökning istället för föråldrat uppställningssystem, betonas också, liksom att unga ska inspireras av inredningen och miljön. Dynamik och en kontinuerlig förändringsprocess är av stor betydelse. Samtidighet med brukarna är betydelsefull menar Hiort-Lorenzen, vilket bl.a. innebär att bibliotekspersonalen aktivt kommunicerar med användarna. Biblioteket tog därför form i dialog med användarna och öppnade inte färdigt och klart. Förmedlingen får inte bli en del av systemet utan måste vara dynamisk, och tjäna som underlag för t.ex. inköp och förändringar i verksamheten. Hiort-Lorenzen betonar även vikten av att varje bibliotek arbetar med sina förmedlingsmodeller och inspirerar varandra; istället för att överföra modeller rakt av bör dessa ses som idékällor (Hiort-Lorenzen, 1989).

5.6.2. Kampenprojektet

1989 inleddes i Sverige ett metodutvecklingsprojekt som fick namnet *Kamp mot de räta linjernas tyranni*, eller *Kampen-projektet*. Initiativet togs av några barnbibliotekskonsulenter som inspirerats av Marianne Hiort-Lorenzen. Syftet var att undersöka om ett kontinuerligt förändringsarbete fungerar som en metod att utveckla folkbibliotekens förmedlingsarbete. Från början fanns en tyngdpunkt på ungdomar, men så småningom kom projektet mer att handla om bibliotekets inre och yttre arbetssätt. 22 svenska bibliotek anmälde sitt intresse vid projektets början, tolv av dem fullföljde projektet. Högskolan i Borås fick av Kulturrådet uppdraget att utvärdera Kampenprojektet, vilket resulterade i rapporten *Kampenprojektet – en studie av fem bibliotek på uppdrag av Statens Kulturråd* (Furhammar et al., 1994). Projektet skulle vila på tre grundpelare: en seminarieserie som skulle ge inspiration till nya idéer och satsningar på de deltagande biblioteken, ett erfarenhetsutbyte mellan biblioteken som skulle ske både genom redovisningar i samband med seminarierna och genom olika nätverk mellan biblioteken. Till sist en s.k. idékatalog där alla de olika bibliotekens projekt skulle presenteras (Furhammar et al., 1994).

I rapporten framgår att de personer som varit mest drivande också har varit relativt nyanställda. Chefen och ledningens inställning till arbetet med projektet har också varit avgörande för att nå framgång. Däremot var det en svårighet för vissa bibliotek att politiker ibland styr biblioteksverksamheten in i detalj. Även bibliotekspersonalens uppfattning av de olika avdelningar på biblioteken som skilda enheter skapade problem. Det hindrade många att lägga tid på förändringsarbetet, då man befarade att den ”egna” avdelningen skulle bli lidande (Furhammar et al., 1994).

Många bibliotek som var inblandade från början hoppade av efter hand och de tänkta nätverken mellan biblioteken blev inte av. Idékatalogen kom heller aldrig till stånd. Dessutom var biblioteken dåliga på att skriftligen rapportera sitt arbete. Ändå anser utredningsgruppen från Bibliotekshögskolan att Kampenprojektet var lyckat. De fysiska förändringarna i biblioteket ledde bland annat till olika utställningar och ommöbleringar eller en ny, mindre strikt uppställning av bibliotekets bestånd. De bibliotek som var beredda att satsa ordentligt på projektet fick också ett nytt sätt att arbeta. Utrotat revirtänkande, ökad arbetsgemenskap i personalen och ett slut på det hierarkiska tänkandet inom personalen nämns som positiva effekter av Kampen. Rapporten slår fast att man trots allt lyckades genomföra mycket med begränsade medel (Furhammar et al., 1994).

6. Resultatredovisning

I detta kapitel redovisas resultatet av våra undersökningar, först Demoteketundersökningen och sedan Ung kultur-undersökningen.

6.1. Demoteketundersökningen

I Demoteketundersökningen har vi grupperat resultaten utifrån uppsatsens frågeställningar. Resultaten kommer främst från intervjuer och dokumentstudier. Intervjupersonerna hänvisar vi härnäst till som *projektkoordinatören* och *projektledaren* (för Demoteket), *ungdomsbibliotekarien* (på Ronneby bibliotek) och *länsbibliotekschefen* (på Länsbibliotek Sydost).

De dokument som vi studerat är bidragsansökan till Kulturrådet, *Demoteket – biblioteket som magnet för unga* (Gunnarsson, 2005) och projektbeskrivningar om Demoteket från åren 2003 (Filmik Sydost, 2003) och 2004 (Gunnarsson, 2004). Dessa dokument har sammanställts av Reaktor Sydost och Filmik, förutom bidragsansökan där även Länsbibliotek Sydost medverkat. Under frågeställningen *Hur når biblioteket ut med ungdomsverksamhet av detta slag?* beskriver vi även vårt besök på Ronneby bibliotek och på bibliotekets webbplats. Här redovisas också resultaten av de frågor som vi skickat ut till övriga bibliotek med Demotek. Till sist redovisar vi separat resultaten av det frågeformulär som deltagande ungdomar fått fylla i (deltagarundersökningen).

6.1.1. Vilken är bibliotekets roll och funktion i ungdomsverksamhet som bygger på eget skapande?

Apropå bibliotekets roll talar ungdomsbibliotekarien om att biblioteket är den geografiska plats där Demoteket finns; att biblioteket, eller bibliotekarierna tar emot och tar hand om ungdomarnas material och ser till så att det blir katalogiserat av Bibliotekstjänst i Lund. Han anser att det är viktigt att man från bibliotekets sida arbetar kontinuerligt med Demoteket, eftersom det troligtvis inte kan gå bra av sig själv hur länge som helst. Det är ”vår grej, vår utmaning, vårt ansvar” menar han, att se till så att Demoteket fortsätter att fungera och vara framgångsrikt. Han menar också att det är bra om det är biblioteket som tar initiativ till den fortsatta verksamheten med projektet, till exempel genom arrangemang.

Länsbibliotekschefen menar att biblioteket har en grundroll i Demoteket, men att denna egentligen är ”den gamla vanliga rollen som vi alltid haft”, d.v.s. att vara till för alla invånare i kommunen och fungera som mötesplats, samt att alla ”uttrycksformer, alla konstformer” ska finnas på biblioteket. Detta anser hon vara särskilt viktigt i de mindre kommunerna där biblioteket ofta är det enda kulturhus som finns.

Projektkoordinatorn på Reaktor Sydost tycker att det är viktigt att göra klart att det är "bibliotekens egen fantasi och kraft" som ska styra Demoteket. Tillsammans med några ungdomar på ett offentligt kulturnämndsmöte var det han som kom med idén till Demoteket när han hörde att biblioteken skulle få minskade medieanslag. Han vill genom projektet skapa förutsättningar och skänka en chans till biblioteket. "Biblioteken skulle kunna bli en arena för att synliggöra unga människors material" säger han. Han berättar vidare att Reaktor Sydost inte har resurser eller möjligheter att driva Demoteken, och han är därför mycket nöjd med att flera bibliotek själva tar initiativ till att starta Demotek genom att kontakta honom eller projektledaren. Han funderar över hur man kan göra biblioteken ännu mindre beroende av Reaktor Sydost, för att komma igång med verksamheten snabbare. Han skulle gärna utveckla ett "startkit" som kunde delas ut direkt till biblioteken utan att de skulle behöva vänta på hjälp från Reaktor Sydost.

Projektledaren tycker att biblioteken ofta har bra kontakter med skolor, fritidsledare, replokaler och andra föreningar och därigenom kan knyta kreativa ungdomar till sig. Bibliotekets roll är också att samordna, menar han. Demoteket är ett fysiskt komplement till alla "små öar av lokalbandssajter" där man kan sprida demoskivor och liknande, "för det svåra på nätet, det är ju inte att finnas där, utan att hittas". Men om Demoteket blir ett standardinslag på biblioteket, "då vet man var man ska leta, och hittar man väl en skiva på Demoteket, så kan man med allra största sannolikhet hitta en webbadress på deras skivfodral", resonerar projektledaren.

I dokumenten om Demoteket beskrivs bibliotekets nya funktion som en scen för unga människors skapande, samtidigt som man från Reaktor Sydost får hjälp att pröva "nya grepp och utvecklingsmöjligheter" (Gunnarsson, 2005). Grundtanken med Demoteket var att låta biblioteket fungera även som inlämningscentral och inte enbart utlåningsplats. Att se bibliotekets roll som informations- och mediecenter istället för bara utlåningscentral, och att ta till vara på "bibliotekets kraft och roll som mötesplats och resurscentrum" betonas i projektbeskrivningen från 2003 (Filmik Sydost, 2003). Dessa befintliga roller kombinerade med ungdomarnas potential som kulturskapare utgör den nya funktionen för biblioteket: att fungera som en arena för ungdomars skapande. Biblioteket skulle därigenom kunna utveckla ytterligare nya roller genom arrangemang av olika slag knutna till projektet, skriver Reaktor Sydost i bidragsansökan till Kulturrådet. Reaktor Sydost bistår biblioteken med marknadsföringshjälp, men det är bibliotekens fantasi och initiativförmåga som ska dominera och föra Demoteket framåt, eftersom projektet är deras "egen bebis" som det står biblioteken fritt att själva utveckla (Gunnarsson, 2005). I projektbeskrivningen från 2004 framkommer dessutom att man från bibliotekets sida ser på Demoteket som "mycket större än att bara låna ut ungas alster" då det "handlar om nya tankar och förhållningssätt för att möta framtiden" (Gunnarsson, 2004).

6.1.2. Vad kan biblioteket tillföra den här typen av verksamhet?

Om denna frågeställning handlade flera av intervjufrågorna till representanterna för Reaktor Sydost, eftersom de har erfarenhet av andra kreativa ungdomsprojekt utanför biblioteket. Projektkoordinatorn ser framför allt fördelar med bibliotekens befintliga nätverk och distributionsmöjligheter, och "ett grymt utlåningssystem och inlämningssystem". Han vill också att ungdomar ska veta att när de skapat någonting,

till exempel i ett projektarbete i skolan, så kan de genom Demoteket ge ut sitt material direkt. Att biblioteket har gjort ungdomarnas material sökbart är ett annat plus. Projektledaren tror vidare att många ungdomar inte ser möjligheterna med biblioteket och att Demoteket kan ”bli en väg in till något annat”; att man ”som kreativ människa kan sprida sina verk” och dessutom låna andras. Ett alternativ till att använda biblioteket för förströelse eller för att inhämta information.

Både projektledaren och projektkoordinatorn har sett exempel på att biblioteken kommer med egna förslag och idéer till verksamhet inom Demoteket. Ofta är det väldigt jordnära saker, som projektledaren uttrycker det, som till exempel var i biblioteket Demotekshyllan ska placeras för bäst exponering. En och annan anslagstavla har också kommit upp, där ungdomar kan annonsera om en kommande konsert eller liknande, berättar projektkoordinatorn. Från bibliotekens håll är man också angelägen om att skapa en digital version av Demoteket. Projektkoordinatorn tycker att det hade varit kul, men han är ändå en aning tveksam till hur det skulle lyckas: ”Det är alltid svårt att skapa någonting på nätet, där man tror att folk ska komma in och dela med sig. Det finns så många ställen redan.” Projektledaren ser Demoteket som ”ett fysiskt komplement till allt det digitala”, med fördelen att man vet var det finns. Hans vision med Demoteket är att det i första hand ska etableras som ett standardinslag på alla Sveriges bibliotek, och att ett digitalt arkiv kan finnas som ett alternativ till det. Dock tror han att utvecklingen för Demoteket så småningom kommer att leda till nationell samordning genom till exempel en stor gemensam databas för alla Sveriges Demotek.

Projektkoordinatorn ser behovet av någon som koordinerar projektet, eftersom bibliotekarierna har mycket annat att tänka på. Den rollen har projektledaren hittills haft, men ju mer projektet växer, desto svårare blir det att hålla i alla trådarna. Han funderar på att låta arbetslösa ungdomar få praktisera på biblioteket för att driva Demoteket. De skulle då kunna koncentrera sig enbart på att utveckla detta projekt och samtidigt skulle deras befintliga nätverk av jämnåriga komma till nytta, menar han. Vad biblioteken tillför har mycket att göra med vilka krafter som finns lokalt, menar båda representanterna för Reaktor Sydost. Det finns exempel både på bibliotek som anordnat flera arrangemang, som poesikvällar och viskvällar, och bibliotek som mest låtit hyllan stå och väntat på att materialet ska komma in av sig själv.

Länsbibliotekschefen nämner katalogiseringen och systematiseringen som exempel på sådant som biblioteket kan tillföra projektet. Hon tror också att det är viktigt för ungdomarna att kunna visa vad de har gjort, för kompisar och andra, och att det egna materialet faktiskt går att låna på biblioteket. Hon hoppas också att Demoteket kan göra så att ungdomarna upptäcker andra möjligheter med biblioteket.

”Om man skriver poesi så kan det vara roligt att läsa andra som har skrivit lyrik till exempel [...] hur man skriver en text, hur man redigerar en film, allt det här som vi ändå har på biblioteket men som kanske inte ungdomarna har upptäckt.”

Ungdomsbibliotekarien menar att biblioteket berikar projektet genom att man härigenom låter unga människor representeras med sitt skapande, ”och inte bara representeras i form av en utställning eller en temadag, eller en temavecka, utan 365 dagar om året”. Dessutom kan andra ungdomar, men även vuxna, ta del av detta skapande. Han tror på flytande gränser mellan barn, ungdom och vuxna. Han ser också

en poäng i att ungdomarnas material finns representerat i bibliotekets katalog på samma premisser som allt annat material i biblioteket. Att man ur katalogiseringssynpunkt likställer en demoskiva som är inspelad i Ronneby med Bob Dylans samlade verk till exempel.

Ur dokumenten framgår att bibliotekets roll som mötesplats och resurscentrum är till stor fördel för projektet för att kunna lyfta fram och synliggöra ungdomars skapande. Bibliotekets erfarenhet av katalogisering och administration ses också som en resurs för Demoteket (Filmik Sydost, 2003). Så gör även de befintliga, och väl fungerande, distributionskanaler som biblioteket har, vilket innebär att man kan lämna in material i den egna kommunen och samtidigt få det presenterat i andra kommuner (Gunnarsson, 2005). Att man får låna med sig materialet hem, och att detta registreras vid utlåning, ses också som en stor fördel. Därigenom kan man ta del av det lokala unga skapandet, och skivbolag skulle kunna ta del av utlåningsstatistik kring demoskivor från biblioteket, och på så sätt upptäcka ”ny intressant musik och nyskapande texter” (Gunnarsson, 2005). Samarbete med skivbolag har, som tidigare nämnts, diskuterats och kan enligt bidragsansökan komma att bli aktuellt om projektet fortsätter att växa (Gunnarsson, 2005).

6.1.3. Varför satsar biblioteket på denna typ av ungdomsverksamhet?

Länsbibliotekschefen på Länsbibliotek Sydost förklarar att anledningen till att man på Länsbibliotek Sydost bestämde sig för att satsa på Demoteket var att man från ett tidigare liknande projekt som hette Subway hade idén om ungdomars skapande. En ansökan till Kulturrådet om pengar till Subway fick emellertid avslag. Genom samarbetet med Reaktor Sydost byggde man sedan vidare på tanken om ungdomars kreativitet och idén uppstod att ha ungdomars material, musik och texter, på biblioteket på samma sätt som man hade lokalsamlingen, med lokalt skrivna romaner. ”Eftersom Reaktor har kontakterna med ungdomarna och vi vet hur bibliotek sköts, så blev det en projektidé”, förklarar länsbibliotekschefen. Länsbibliotekschefens vision med projektet var framför allt att få fler unga människor att besöka biblioteket:

”Vi vill ha in nya grupper: man ska upptäcka biblioteket, och biblioteket ska vara en plats för dem. Att de känner sig hemma och att de känner sig sedda, och också att de, unga människor, ska uttrycka sig på sitt eget sätt.”

Länsbibliotekschefen vill att projektet även ska medföra att man på biblioteken arbetar mer med ungdomar men också att personalens kunskaper om olika former av medier utvecklas: ”en kompetensutveckling för personalen”. Hon anser att bibliotekspersonalen via Reaktor Sydost och införandet av Demoteket lärt sig mer om marknadsföring. Hon berättar att det var självklart för Reaktor Sydost att Demoteket skulle ha en särskild logotyp och hylla, medan bibliotekspersonalen är mera ovan vid att tänka i de banorna. För ungdomarnas del hoppas hon att projektet ska leda till att ”de ska tycka att biblioteket är toppen; att det är deras och att de hittar andra saker också”. Det har ännu inte gjorts någon utvärdering av Demoteket då det fortfarande är relativt nytt. Angående projektets mottagande på biblioteken tror länsbibliotekschefen att det är olika beroende på vilka kontakter man har med ungdomarna, och vad man arrangerar kring projektet. Hon berättar att ungdomar som de pratat med upptäckt den nya rollen som Demoteket inneburit, då de tidigare huvudsakligen använt biblioteket som informationskanal för

skolarbeten. Hon betonar dock att det kommer att ta några år innan projektet etablerats och man kan se resultat.

Ungdomsbibliotekarien beskriver satsningen på Demoteket som meningsfull, och anser att Demoteket "varit ett lyft för biblioteket". Han ser som projektets stora fördel att "ungdomars eget kreativa skapande kan få plats på bibliotek", något som inte funnits innan. Ungdomsbibliotekarien anser det överhuvudtaget viktigt att satsa på ungdomar då ungdomsverksamhet länge varit eftersatt på biblioteken. Visionen med projektet var enligt honom "att hitta ytterligare ett sätt att få ungdomar att besöka sitt bibliotek", och han tycker att Demoteket är "ett stort steg i den riktningen".

Man hoppas från bibliotekets sida att få fler ungdomar som besökare genom Demoteket, och ser det som positivt att projektet kom igång snabbt och uppmärksammades i media. På frågor om hur gensvaret från ungdomarna varit berättar ungdomsbibliotekarien att det lämnas in en del material, och det lånas ut "inte jättemycket, men hyfsat bra", men "framför allt så finns ju intresset där hos ungdomarna". På det hela taget tycker han att gensvaret varit bra. Om projektet medfört att fler ungdomar besöker biblioteket tycker han är svårt att uttala sig om eftersom det inte finns någon statistik på det och inga undersökningar har gjorts.

"Den markanta skillnaden är trots allt att på avdelningen Ung lånas det ut rätt mycket böcker och det lånas ut material från Demoteket också. Jag har svårt att tänka mig att den utlåningen hade någon motsvarighet någon annanstans innan".

Sammanfattningsvis är ungdomsbibliotekarien mycket positiv till Demoteket, eftersom idén är bra för såväl ungdomar som för vuxna, och "den är bra för bibliotekspersonalen också, för bibliotekets utveckling".

Projektledaren anser att det biblioteket har att vinna med projektet är en förlorad målgrupp, d.v.s. ungdomarna. En grupp som enligt projektledaren ser biblioteket "som ett nödvändigt ont" och främst besöker detta då de måste göra ett skolarbete eller använda en dator när den egna gått sönder. Projektkoordinatören ser två saker som projektet kan innebära:

"Biblioteken skulle kunna bli en arena för att synliggöra unga människors skapande. Och den andra delen är att hjälpa biblioteken. För biblioteken står inför gigantiska utmaningar framöver. För att över huvudtaget finnas kvar, tror jag. Och då måste man våga ta nya grepp och våga tänka nya saker och då är det nog smart att börja släppa in... om det är Demoteket eller något annat, det spelar ingen roll, man måste börja ta in nytt blod".

Länsbibliotekschefen ser mycket positivt på framtiden för Demoteket. Hon berättar att projektet får mycket uppmärksamhet när de har varit ute och informerat om det på olika bibliotek. "Oj, varför har vi inte tänkt på det här förut", verkar vara många bibliotekariers spontana reaktion. Länsbibliotekschefen tror därför att Demoteket kommer att sprida sig till fler bibliotek. Eftersom olika konstformer dominerar på olika platser tror hon att Demoteket kommer att se olika ut beroende på vilken ort det finns, och också beroende på vilka arrangemang kring projektet som de olika biblioteken anordnar. "Det kommer att vara stora skillnader och det är spännande, för det ska ju vara lokalt, det ska inte vara likadant överallt".

Länsbibliotekschefens framtidsvision är att lägga upp ett digitalt arkiv med Demotekets material på nätet så att det blir möjligt att ladda hem det via lånekortet. Hon ser stora möjligheter med ett sådant arkiv och tror att materialet skulle bli mycket mer använt därigenom. Det skulle också kunna fungera som ett diskussionsforum. Att genomföra en digitalisering av projektet skulle dock innebära stora kostnader.

Angående Demotekets framtida utveckling berättar representanterna från Reaktor Sydost även om planer på att upprätta Demotek på Hultsfreds bibliotek. Den anknytning till musik som Hultsfred har anser de kan komma att påverka projektet som helhet. Det innebär också möjligheter att använda det kontaktnät som finns genom Rock City, som beskrivs som Hultsfredsfestivalens bas, och tillika företagsby inom musikområdet.

Enligt dokumenten avser Demoteket att hjälpa biblioteket att hitta nya sätt att utveckla sin roll som mötesplats, och att utveckla bibliotekens lokalsamlingar ”med modernt och mångkulturellt innehåll” (Gunnarsson, 2005). Med mer resurser skulle även nya grupper kunna lockas till biblioteket samtidigt som man tillvaratar ungas skapande. Då biblioteket står inför nya utmaningar och möjligheter genom den nya digitala tekniken skulle Demoteket kunna vara ”en idégenerator och testfunktion för att kunna följa tidens tendenser och på ett bra sätt kunna ta vara på de guldkorn som dyker upp” (Gunnarsson, 2005).

Införandet av projektet har också inneburit att skolor använder sig av Demoteket för att föra ut arbeten av olika slag. När det gäller kringarrangemang kan Demoteket bidra till att t.ex. kulturträffar, poesikvällar, rockkonserter och filmvisningar anordnas på de enskilda biblioteken. Enligt dokumenten ser man det från bibliotekens sida som mycket positivt att kunna ”använda Demoteket som ett eget verktyg” och att många kampanjer kommer att utgå från projektet i framtiden (Gunnarsson, 2005).

Planerna på att upprätta ett digitalt arkiv omnämns också i bidragsansökan från 2005. Av dokumenten framgår att man ur bibliotekets perspektiv ser på projektet som mycket mer än utlåning av unga skapares alster, eftersom det speglar nya tankar och förhållningssätt inför framtiden, och att man därför valt att satsa på Demoteket. Förväntade effekter genom införandet av Demotek på samtliga 25 bibliotek i Sydost är att stärka ”regionens profilering att ta tillvara på den unga kraften” (Filmik Sydost 2003, s. 2). Man vill uppmuntra fler unga att utveckla projekt och publicera sig, då Demoteket medför möjligheter att nå en större publik. Samarbete över länsgränserna mellan ungas skapande och olika projekt skulle också kunna ske genom etablerande av Demoteket på biblioteken i den sydöstra regionen.

6.1.4. Hur når biblioteket ut med ungdomsverksamhet av detta slag?

Ungdomsbibliotekarien berättar att projektet fick en del uppmärksamhet i samband med starten; tidningsartiklar och inslag både i radio och på TV. Därigenom fick ungdomarna kännedom om Demotekets verksamhet, ”och sen har det ju faktiskt bara rullat på”. Vid invigningen hade ett rockband bjudits in för att spela, vilket var väldigt effektivt då det uppmärksammades av ungdomar som för tillfället befann sig på biblioteket utan att veta att Demoteket skulle invigas. Material lånades ut redan den första dagen.

Sedan invigningen har man på Ronneby bibliotek inte haft några fler evenemang knutna till Demoteket. En hel del material har ändå kommit in, konstaterar ungdomsbibliotekarien, och utlåningen går ”hyfsat”. Fler arrangemang är dock något som finns med i tankarna, menar han, även om det är ”rätt så diffust än så länge”. Vidare tycker ungdomsbibliotekarien, på tal om synliggörande av Demoteket, att det är viktigt att man ”pushar för det, informerar om det, stimulerar till att titta, låna”. Av denna anledning brukar han berätta om Demoteket i samband med rundvandring och biblioteksundervisning för högstadielärover, och han har märkt ett stort intresse för Demoteket hos dessa ungdomar:

”Det har gällt praktiskt taget varenda klass, när man kommer fram till Demoteket då blir det lugn och ordning. För då blir de intresserade, då börjar de titta, då börjar de fråga saker och ting.”

Ungdomsbibliotekarien har funderat kring hur man kan göra ungdomarna uppmärksamma på Demoteket: ”man kanske ska informera på något speciellt sätt om det, något roligt sätt, något annat sätt”. Han anser att det är viktigt att man jobbar med Demoteket hela tiden, med nya infallsvinklar och mer information i fortsättningen ”så att verksamheten blir en naturlig del av bibliotekets övriga verksamhet”.

Länsbibliotekschefen betonar också vikten av att jobba aktivt med Demoteket för att projektet ska bli lyckat, och gärna marknadsföra det genom sin webbplats:

”Det är ju inte bara att sitta på biblioteket och vänta på att de kommer utan man måste göra någonting mer, man måste kanske bjuda in grupper eller ta hjälp av Reaktor Sydost att bilda grupper och man måste också marknadsföra det på sin hemsida.”

Hon menar dock att det inte är förrän nyligen som Demoteket riktigt har funnit sin form. Vid vårt besök hade man ännu inte fått besked från Kulturrådet om bidragspengar: ”När vi får dem kan vi göra mer. Vi har bestämt att vi ska marknadsföra det [...] för det behövs, och sen ska vi också utvärdera.” På frågan om hur Demoteket då ska marknadsföras svarar länsbibliotekschefen att det är viktigt att vara ute på andra bibliotek som kan tänkas vilja starta Demotek och informera om projektet. Hon berättar att de bibliotek som idag deltar i projektet har arbetat på olika sätt med att synliggöra Demoteket. Biblioteket i Karlskrona och Växjö har exempelvis ordnat flera arrangemang kring Demoteket. Detta anser hon vara viktigt att göra när man öppnar och ”gärna då och då.”

På Reaktor Sydost betonas vikten av att skapa en enhet kring Demoteket, så att man har samma logotyp, webbplats och koordinator för alla Demoteken. Projektledaren har märkt att biblioteken gärna vill ha hjälp från Reaktor Sydost med marknadsföring och tips från andra bibliotek där Demoteket har införts. Projektkoordinators erfarenhet är att biblioteken har valt olika metoder för att nå ut till ungdomarna. Något bibliotek har till exempel engagerat kulturföreningar, fritidsledare och andra som jobbar med ungdomar inför starten för att gemensamt diskutera hur man kan hjälpas åt med Demoteket.

Reaktor Sydost har inte själv under organiserade former gått ut till ungdomar med information om Demoteket, utan har förlitat sig på att biblioteken redan har de nätverk som behövs för att nå ut. Projektledaren har påtalat för biblioteken vilka kanaler som

kan vara användbara för att nå ungdomarna: ”Man har försökt påminna att de (*fritidsgårdar, ungdomsföreningar och dylikt, vår anm.*) borde verkligen veta om det [...] vi har mest försökt visa vägen.” I bidragsansökan till Kulturrådet framkommer också att Reaktor Sydost engagerat olika ungdomar i projektet med ett lyckat resultat (Gunnarsson, 2005). Där uppges även att Reaktor Sydost bidrar med marknadsföringshjälp och support till biblioteken, främst för att kunna bibehålla en enhetlig profil för projektet (Gunnarsson, 2005). Marknadsföringsbiten ses som en viktig del av projektet, speciellt betonas framtagandet av webbmaterial. Reaktor Sydost har fört ut projektet genom press, radio och television. Genom att marknadsföra Demoteket som inspirationskälla kan nya ungdomsgrupper hitta till biblioteket då detta uppmärksammar deras skapande och integrerar det i kulturarvet (Gunnarsson, 2005).

Demoteket finns integrerat på biblioteket på den speciella ungdomsavdelningen ”Ung”, något som ungdomsbibliotekarien tycker är lyckat: ”När man går in på Ung ska man inte missa vare sig böcker eller Demotekshyllan”. Detta är bibliotekets eget beslut då man på Reaktor Sydost egentligen tänkt sig att Demoteket skulle finnas på musikavdelningen. Det återkommer också i intervjun med länsbibliotekschefen som menar att det är en fördel att ha Demoteket i anslutning till musikavdelningen, och inte på ungdomsavdelningen, eftersom många bibliotek har sammanslagen barn och ungdomsavdelning, ”och då tycker ungdomarna att det är barnsligt”.

Demoteket på Ronneby bibliotek

Vid vårt besök hade vi tillfälle att vandra runt i biblioteket och titta på Demotekshyllan och dess placering. Själva hyllan, som kommer från Reaktor Sydost, är smal, hög och mörkgrå. Hyllplanen ger intryck av att vara ganska djupa. I hyllan hade ungdomarnas inlämnade material placerats, främst musik och film, men även texter från unga skribenter på Kulturpedagogiskt Centrum i Ronneby. Där fanns också broschyrer som informerade om hur det går till att lämna material till Demoteket. På sidan av hyllan hängde en svart t-shirt med Demotekets logotyp, och logotypen fanns också på en skylt högst upp på hyllan. På andra ställen i biblioteket fanns, så vitt vi kunde se, ingen information om Demoteket.

För att ytterligare undersöka hur man från bibliotekets sida synliggör Demoteket har vi studerat Ronneby biblioteks webbplats (Ronneby bibliotek, 2005). På webbplatsen omnämndes inte projektet Demoteket alls. Under rubriken ”projekt” presenterades andra aktuella projekt och pågående samarbeten. Under rubriken ”barn/ungdom” kunde man navigera till ”verksamhet” respektive ”program”, men inte heller här fanns någon information om Demoteket. Målgruppen som rubriken ”barn/ungdom” riktade sig till var främst barn, och det framgick inte heller av webbplatsen att det fanns en utbruten ungdomsavdelning ”Ung” på biblioteket. Slutligen letade vi under rubriken ”mer än böcker”, utan att hitta någon information om Demoteket. Någon länk till Demotekets webbplats fanns inte heller. För att kunna se vad som finns på Demoteket på Ronneby bibliotek måste man gå in i bibliotekskatalogen under ”avancerad sökning”. Under rubriken ”placering” väljer man Demoteket, skriver * i sökfältet och söker. Därefter kommer man till beståndsposterna i Demoteket som visar hela samlingen av inlämnat material, vilket var ett trettiotal poster när vi besökte det. Detta förfarande beskrivs på Demotekets webbplats, vilken Ronneby bibliotek alltså inte länkar till (Reaktor Sydost, 2005a).

Demotek på övriga bibliotek

Även andra bibliotek med Demotek fick skriftligen svara på några frågor från oss om hur de arbetat för att nå ut med Demotekets verksamhet. Vi frågade om Demotekets fysiska plats i biblioteket, vilka evenemang som anordnats i anslutning till Demoteket, vilken information biblioteket går ut med till ungdomar och på vilka sätt man synliggör Demoteket. Som avslutning frågade vi också hur den fortsatta verksamheten med Demoteket kommer att se ut (se bilaga E). Frågorna skickades till biblioteken i Sölvesborg, Karlskrona, Olofström, Karlshamn och Växjö, och vi fick svar ifrån alla fem. Nedan redovisar vi resultaten fråga för fråga.

Representanten för Sölvesborgs bibliotek uppger att de endast har det material som inkom i samband med invigningen. De avvaktar därför med att sätta upp en speciell hylla för Demoteket tills mer material kommer in. De alster som redan finns har i stället integrerats i bibliotekets lokalsamling. De övriga biblioteken har alla valt olika placeringar för Demoteket. På Olofströms bibliotek har man placerat Demotekshyllan ”mitt på golvet i skönlitterära vuxenavdelningen”, medan man på Karlshamns bibliotek har valt en central plats nära ingången vid vuxenavdelningens film, serier och dramatik. På Karlskrona bibliotek har hyllan ställts nära ingången i anslutning till musikavdelningen. Även på Växjö bibliotek Demotekshyllan placerats i anslutning till cd-skivorna, men denna placering anses inte som helt lyckad då Demoteket ”försvunnit lite bland övriga skivor”. Hyllan kommer därför att flyttas till en ”egen, bättre markerad plats”.

Vad gäller evenemang har artister från Demoteket i Karlskrona medverkat i en UKM-festival, och Demoteket i Olofström invigdes i samarbete med Musikföreningens musikcafé. Växjö bibliotek har haft flest evenemang i anslutning till Demoteket: spelningar i samband med invigningen, musikaliska framträdanden på bibliotekets poesiscafé och på poetryslam-tävlingar, samt spelningar under Växjös kulturnatt. Varken Karlshamns eller Sölvesborgs bibliotek har haft några arrangemang knutna till Demoteket. På Karlshamns bibliotek vill man vänta tills Demoteket ”fått bättre ruljans”.

På frågan om vilken information man går ut med till ungdomarna anger representanten för Växjö bibliotek att de informerar om möjligheten att lämna in cd-skivor till biblioteket, och att dessa måste bestå av egna kompositioner, d.v.s. inga coverlåtar. Varje skiva ersätts med 50 kronor och max två exemplar av varje skiva får lämnas in. De övriga biblioteken har svarat med att ange vilka kanaler man har valt för att informera om Demoteket. Demotekets broschyr nämns här, samt egna affischer. På Karlshamns bibliotek anges även att man muntligen spridit information till högskolan, musikskolan, musikklasser, skrivarkörstäder och annat föreningsliv. I Olofström är det kultursekreteraren som ”pushar” för Demoteket när han träffar ungdomar i Musikföreningen och Ungdomsrådet. Representanten för Sölvesborgs bibliotek, som visserligen inte fått in något material, har ändå svarat utförligt på frågan. Hon har spridit Demotekets affisch till skolor, ungdomsgårdar och andra bibliotek samt ringt runt till personer som arbetar med film och musik, och även lämnat broschyrer till en lokal rockfestival.

Däremot synliggör Sölvesborgs bibliotek inte Demoteket på sin webbplats eller på andra sätt, i eller utanför biblioteket, förutom att broschyren finns på biblioteket. Representanten för Karlshamns bibliotek anger broschyrer, lokaltidning och

ungdomsfullmäktige som sätt att informera om Demoteket. Karlskrona bibliotek synliggör Demoteket på sin webbplats och i lokaltidningen. Representanten för Karlskrona har nyligen fått en topplista med de mest utlånade titlarna från Demoteket publicerad i lokaltidningen. Representanten för Olofströms bibliotek uppger att det är bra skyltat på biblioteket, men att Demoteket inte synliggörs på andra ställen. Växjö bibliotek för fram Demoteket genom affischering och information på skolans intranät samt i lokaltidningens musikforum. Dessutom samarbetar biblioteket med musikverksamhet och Studieförbundet, och därigenom får unga band information om Demoteket.

När det gäller Demotekets framtid kommer Sölvesborgs bibliotek att arbeta mer aktivt med Demoteket om de får in mer material. Representanten från Karlshamns bibliotek anger inga konkreta framtidsplaner, eftersom projektet ännu är under uppbyggnad. På Karlskrona bibliotek kommer ansvarig att försöka ”etablera Demoteket som ett begrepp för målgruppen genom personlig kontakt, foldrar, bättre skyltning etc.”. En idé om en Demotekfestival i samarbete med projektledningen nämns också. På Olofströms bibliotek har man som målsättning att ”lägga ut på webben”, utan att närmre precisera om det är material eller information om Demoteket som man vill lägga ut. På Växjö bibliotek har man hittills bara tagit emot musik, men man hoppas att deras Demotek så småningom ska komma att innefatta även andra medier. Dessutom planeras ännu bättre marknadsföring.

6.1.5. Vilket är bibliotekets samhällsuppdrag gentemot ungdomar och stämmer det in på sådan verksamhet som bygger på ungdomars eget skapande?

Frågor om synen på Demoteket i förhållande till bibliotekets samhällsuppdrag för ungdomar ställdes till samtliga intervjupersoner. Ungdomsbibliotekarien betonar att han tycker det är viktigt att Demoteket innebär en permanent representation av unga människors skapande på biblioteket. Han understryker även att vuxna kan ta del av Demotekets material, och att detta är ”nyttigt” för biblioteket.

I intervjun med representanter från Reaktor Sydost framkom inget entydigt svar på frågan om projektet i förhållande till bibliotekets samhällsuppdrag gentemot ungdomar. Ämnet berörs dock i frågan om ungdomars syn på att Demoteket drivs just av biblioteket. Projektledaren tror att ungdomar kanske har ”lite tråkig syn på biblioteket”. Hans erfarenhet är att ”vissa bibliotek [...] är rätt duktiga på att nå ut till ungdomar redan innan, men en del är katastrof”. Det vanliga traditionella biblioteket har inte mycket att erbjuda ungdomar, menar han, och ser därför satsningen på Demoteket som något av en utmaning för biblioteken: ”det är det som jag tycker är så spännande med detta projektet, att det går emot de vanliga ramarna”.

Länsbibliotekschefen tycker att det är viktigt att se på Demoteket i relation till bibliotekets uppdrag gentemot ungdomar och att man från bibliotekens sida ofta pratar om att man ska nå nya grupper ”och det här är ett sätt att nå de som kanske inte har tänkt att de ska använda biblioteket överhuvudtaget”. Ungdomsbibliotekarien i Ronneby anser att ungdomsverksamhet som bedrivs inom folkbiblioteken främst riktar sig till barn gränsande mot ungdom och yngre tonåringar. Denna verksamhet betraktar han som lyckad, medan verksamhet för ungdomar i tonåren och uppåt är eftersatt: ”när det gäller

de rena tonåringarna och de lite äldre tonåringarna så är det ett famlande och svamlande”. Han berättar om möten och konferenser där man fastställt att det är hög tid att göra något för ungdomarna, men ”sedan när man kommit hem till sitt och lugnat ner sig lite så har det ofta inte blivit så himla mycket”. Därför menar han att man på Ronneby bibliotek i alla fall *försöker* göra någonting genom att satsa på projektet Demoteket, och inte bara nöjer sig med tomma ord. Att satsa på någon form av skivverksamhet på Ronneby bibliotek har enligt ungdomsbibliotekarien inte varit aktuellt eftersom detta redan finns på Kulturpedagogiskt Centrum i Ronneby, där man bl.a. etablerat kontakter med författare som arbetar tillsammans med ungdomarna, vilket har gjort att biblioteket dragit sig för att ”göra någonting konkurrerande”.

I dokumenten omnämns inte projektet Demoteket i förhållande till bibliotekets samhällsuppdrag gentemot ungdomar.

6.1.6. Deltagarundersökningen

För att få en uppfattning om hur ungdomar ser på bibliotekets funktion i projektet Demoteket skickades ett frågeformulär till några av de unga människor som lämnat material till projektet (se bilaga D). Under intervjuerna med representanter från Reaktor Sydost passade vi även på att ställa frågor om ungdomarnas inställning till projektet, eftersom de till viss del hade kontakt med ungdomar. Detta resultat kommer också att vägas in i deltagarundersökningen.

Enbart unga män, företrädesvis i åldern 23 -30 år, har medverkat i undersökningen, och materialet som inlämnats är huvudsakligen demoskivor. I ett fall har bidraget varit en film. Urvalet kan sägas vara representativt då ungdomsbibliotekarien i Ronneby bekräftar att det mest är unga män som lämnar in musik till Demoteket.

Vår undersökning visar att deltagarna oftast inte har någon uppfattning om huruvida deras alster lånats ut eller ej på biblioteket, några få visste dock att deras material utlånats. Anledningarna till varför man bidragit med material till Demoteket är skiftande: framför allt vill man nå en större publik och se andras intresse för det man skapat, eller vara med för att det är kul. En deltagare uppgav att han ville ”förevisa sitt material” medan en annan ”ville pröva alla vägar att sprida sitt material”. En person hade tillfrågats av initiativtagarna till projektet om han kunde bidra med musik. De medverkande tycker över lag att det fungerat bra att lämna sitt material till biblioteket, ett par är dock osäkra eftersom inlämningen skett via en kontaktperson. Kommentarer som gjorts rör utlåningsstatistik från Demoteket. En av deltagarna hade gärna sett att biblioteket i form av statistik rapporterat om hans skiva lånats ut, och på vilket bibliotek det i så fall skett, medan en annan konstaterar att ”ingen info har givits om hur det går om man inte själv kollat upp läget”. Endast en av de tillfrågade i undersökningen har själv lånat material från Demoteket, och det är också bara en deltagare som fått kontakt med andra unga genom Demoteket. Av frågeformuläret framgår också att nästan alla av deltagarna skulle kunna tänka sig att använda sig av Demoteket även i framtiden, endast få var osäkra på detta.

När det gäller de medverkandes åsikter om evenemang och aktiviteter som biblioteket anordnat i samband med projektet är de flesta ovetande om sådana arrangemang. Några av deltagarna motiverar detta med att de flyttat, och därför inte kunnat följa projektet, medan två personer uppger att de inte känt till denna typ av aktiviteter överhuvudtaget.

Ett par av deltagarna har dock varit med på bibliotekets evenemang kring Demoteket och anser att det har varit bra. ”Vi gjorde ett gig under kulturnatten förra året och det sköttes bra” kommenterar en av de tillfrågade.

På frågan om det är något som är speciellt med att Demoteket drivs av just biblioteket har nästan alla tillfrågade svarat ja, med stor variation på efterföljande motivering. Anledningar som framkommer är ”att folk kan se vad man gjort gratis”, att biblioteket är en ”redan etablerad mötesplats med bra nätverk”, att biblioteket är den ”bästa kulturinstitutionen”, den är icke kommersiell och öppettiderna är bra. ”Ypperlig plats tycker jag, biblioteket tillhör ju alla inklusive konstnärerna som vill ha ut sitt material” anser en av deltagarna medan en annan ger motiveringen att ”de som går dit är intresserade av kultur”. ”Stort antal besökare och kan man låna böcker varför inte även musik!” kommenterar en deltagare. Några av de medverkande betonar tillgängligheten: ”alla har tillgång till det som finns där” och ”enkel tillgänglighet”. En person motiverar bibliotekets funktion med ”de har väl erfarenhet av arkivering, vilket borde vara bra. Om de nu bryr sig om musiken eller ifall de bara ser det som nåt som kommunen ville ha”.

I anslutning till detta fick deltagarna uppge om de trodde att Demoteket skulle kunna drivas någon annanstans än på biblioteket. Hälften av de medverkande trodde inte att projektet skulle kunna drivas utan biblioteket och ett fåtal var osäkra. Av dem som kunde tänka sig Demoteket utanför biblioteket uppgav samtliga att Demoteket skulle kunna drivas via en Internet-sajt. De flesta såg även skola och fritidsgård eller liknande som möjliga arenor för projektet, och en person ansåg att samtliga alternativ som angavs på formuläret (Internet-sajt, skola, fritidsgård och Reaktor Sydost) skulle kunna ersätta biblioteket.

Undersökningen visar att Demoteket inte förändrat någon av de deltagandes biblioteksvanor. Formulärets avslutande fråga rör de medverkandes tankar och åsikter om Demoteket. De som svarat på denna fråga är övervägande positiva: ”Positivt att vanligt folk, lokala personer, lämnar in och att det har lika stort värde som annat. För oss som inte har kommersiella kontakter typ skivbolag”, ”bra grej” och ”bra initiativ”. Några kommentarer berör en utveckling av projektet: ”en vettig och kul satsning och som genom utveckling av t.ex. samarbete med andra städer ger en bra och lite annorlunda exponering av verken och personerna bakom de inlämnade kreativa skapelserna” och ”en bra idé som man borde satsa mer på, det är lite synd att man skuffar undan det till barnavdelningen längst inne i ett hörn på biblioteket”. Ett par stycken av deltagarna har avstått från att kommentera projektet eftersom de inte anser sig insatta i verksamheten.

I intervjun med representanter från Reaktor Sydost frågade vi efter deras uppfattning om hur ungdomarna ställde sig till Demoteket. Projektledaren menade att det gick ”lite trögt” eftersom ungdomarna kanske inte riktigt kände till möjligheten att lämna material till Demoteket, och att detta nog kunde förbättras. Samtidigt upplevde han dock att ungdomarna var väldigt positiva när projektet startade. Projektledaren tyckte att frågan var svår att besvara, men uppfattade också ungdomarna som positiva överlag till projektet. Brist på engagemang från de ungas sida förekom visserligen, och projektledaren menade att det krävdes lite prestation för att komma igång, antingen i

form av marknadsföring eller att personer i umgängeskretsen informerade och uppmuntrade ungdomarna att lämna material.

6.2. Ung kultur-undersökningen

Resultaten av studerade dokument om ungdomsverksamheterna UKM och Buggat redovisas, återigen med utgångspunkt i våra frågeställningar. De dokument som vi tagit del av är dels information från UKM:s och Buggats webbplatser, dels dokument från Ungkultur i Örebro län som behandlar både Buggat och arbetet med UKM i Örebro län. Det handlar om utvärderingar från 2001, 2002 och 2004, verksamhetsplaner för 2003 och 2005 samt en verksamhetsbeskrivning från 2000 med titeln *Kulturkaramellen*.

Vi har anpassat frågeställningarna något efter undersökningsobjekten, då några av frågorna endast relaterar till biblioteksverksamhet. Två frågeställningar har tagits bort: Varför biblioteken/UKM/Buggat satsar på denna typ av verksamhet faller bort eftersom UKM och Buggat (till skillnad från biblioteken) endast arbetar inom ungdomskulturområdet. Vidare har vi också tagit bort den sista frågeställningen om vad som är bibliotekens/UKM:s/Buggats samhällsuppdrag för ungdomar eftersom denna fråga bara är relevant för biblioteken. De återstående, modifierade frågeställningarna för Ung kultur-undersökningen är:

- Vilken roll eller funktion har UKM/Buggat som förmedlare av ung kultur?
- Vad kan UKM/Buggat tillföra ungdomskulturen?
- Hur arbetar UKM/Buggat för att nå ut med ungdomsverksamhet av detta slag?

6.2.1. Vilken roll eller funktion har UKM/Buggat som förmedlare av ung kultur?

Enligt UKM:s webbplats på Internet vill man framförallt synliggöra bredden och rikedomerna inom ung kultur. Därför välkomnas alla unga människor mellan 13 och 20 år att ställa sig på UKM:s scener eller ställa ut sina verk i deras lokaler. Innehållet i konst och framträdanden är i stort sett fritt. UKM:s roll är alltså att förmedla och visa upp ung kultur för en stor publik. I UKM:s regi kan det också förekomma kurser och verkstäder, men detta är frivilligt för de enskilda arrangörerna. En roll är också att vara en mötesplats som kan ge unga nya kontakter och inspiration. Vidare ger UKM möjligheten för unga att delta som arrangörer av kulturverksamhet (Stenström, 2005).

Buggats roll är att vara ett forum för och av ungdomar, i Örebro län och i hela Sverige. Man har i viss mån också rollen som utbildare, då vissa kurser erbjuds (Ungkultur i Örebro län, 2001). En kulturförmedlande roll har man också genom att de ungdomsreportrar som skriver åt Buggat erbjuds fritt inträde på många kulturevenemang (Toftarp, 2005b).

6.2.2. Vad kan UKM/Buggat tillföra ungdomskulturverksamhet?

Inom UKM har man sett bredden och rikedomerna i ung kultur, och velat skapa möjligheter för ungdomar att nå ut. Man värnar särskilt för dem som inte har något annat forum att visa upp sig på (Stenström, 2005). UKM vill skapa en arena för den

unga kulturen genom festivaler som samlar alla kulturformer. Ungdomarna får prova på att stå på scen och ställa ut. Genom att ungdomar själva är delaktiga i både arrangerandet av festivalerna och bedömningen av bidragen ges de möjlighet att påverka och värdera sådant som gäller dem själva (Stenström, 2005). I utvärderingen av UKM i Örebro 2001 nämns också en samlingskiva med alla de band som deltagit i UKM i Örebro län under året. I detta projekt ska också utbildning om kontrakt, upphovsrätt och STIM m.m. ha ingått. Dessutom fanns 2001 planer på en turné med spelningar för banden i Örebro län (Ungkultur i Örebro län, 2001).

Buggat kom till efter att man, efter erfarenhet av arbete med UKM, sett ett behov hos unga att publicera sig på Internet (Toftarp, 2005a). Buggat ger ungdomar möjligheten att synliggöra sitt skapande på Internet. Detta kan i sin tur leda till andra möjligheter inom media, i 2001 års utvärdering av Buggat ges exempel på ungdomar som genom sitt deltagande i Buggat blivit erbjudna att vara med i SVT:s ungdomsprogram P.S. (Ungkultur i Örebro län, 2001). Buggat främjar möten ungdomar emellan och ska dessutom fungera som en station för tips om andra projekt och evenemang av intresse för unga (Ungkultur i Örebro län, 2000).

6.2.3. Hur arbetar UKM/Buggat för att nå ut med ungdomsverksamhet av detta slag?

På UKM arbetar man med olika typer av marknadsföring som affischering, pressmeddelande, flyers med mera. Man har vid flera tillfällen också arbetat med sponsorer. En film över alla festivaler ska också ha gjorts, och visats för politiker, tjänstemän och sponsorer (Ungkultur i Örebro län, 2001).

Vid Buggats start gjordes e-post-utskick till skolor och fritidsgårdar. Man ordnade också ett releaseparty där man bjöd in både ungdomar och politiker, tjänstemän och arrangörer. Möjligheterna att synas i press och radio värderas högt. Sponsring har förekommit liksom affischering (Ungkultur i Örebro län, 2001).

7. Analys & diskussion

7.1. Bibliotekets samhällsuppdrag i förhållande till ungdomars eget skapande

UKM och Buggat har som enda uppgift att främja ung kulturell aktivitet, i motsats till folkbiblioteket som har ett brett samhällsuppdrag, och skyldighet att bistå alla invånare, varför en direkt jämförelse med ovan nämnda ungdomskulturverksamheter inte är möjlig. Vår avsikt har varit att titta på dessa båda andra verksamheterna för att tydligare se hur biblioteket skiljer sig från dem i de fall där förutsättningarna är lika. Biblioteket kanske kan lära något av andra kulturorganisationers sätt att arbeta med ungdomar. Inte minst med tanke på att många folkbibliotek har svårigheter att bedriva verksamhet för ungdomar, vilket bland annat framkom i intervjun med ungdomsbibliotekarien på stadsbiblioteket i Ronneby. Biblioteken är, till skillnad från verksamheter som UKM och Buggat, reglerade av politiska styrdokument, vilka behandlades i kapitel 5.1. Våra tolkningar av bibliotekets uppdrag gentemot ungdomar, och aktiviteter baserade på deras kreativitet, presenteras nedan.

Att ta emot och förmedla ungdomars eget skapade hör inte till traditionell biblioteksverksamhet, och det är svårt att hitta stöd för denna verksamhet i de politiska dokumenten. En möjlig tolkning av bibliotekslagens nionde paragraf skulle kunna vara att det material som skapas av ungdomar i Demoteket-projektet också per automatik är anpassad för just denna målgrupp (Kulturdepartementet, 1996). Att uppmuntra till eget skapande, åtminstone vad gäller egna texter torde väl också vara att främja språkutvecklingen. Dock vill vi påminna om vad som tidigare nämnts, nämligen att bibliotekslagen är en ramlag vilket innebär att den lämnar stort utrymme för olika tolkningar.

Kreativiteten är en mycket central punkt i projektet Demoteket. Denna är inte direkt omtalad i lagen, men väl i de kulturpolitiska målen. ”Ungdomars egna mötesplatser och skapande bör sättas främst” står det där (Statens Kulturråd 2005b). Skapandet är verkligen något som uppmuntras genom Demoteket och förhoppningen att biblioteket ska kunna vara en mötesplats för ungdomar är återkommande i vår undersökning.

Demoteket är också ett samarbetsprojekt mellan biblioteken och Reaktor Sydost, och i framtiden kanske även med andra aktörer, till exempel skivbolag. Projektet avser också att främja samarbete och nätverk ungdomar emellan. Detta är återigen något som ligger i linje med de kulturpolitiska målen, som anger att ”samverkan mellan folkbildning, föreningsliv, amatörorganisationer, nätverk och eldsjälar måste utvecklas” (Statens Kulturråd 2005b).

Frågan om kvalitet uppkommer i Unescos folkbiblioteksmanifest, och det är en fråga som är en aning känslig i folkbibliotekssammanhang. För vem kan egentligen bedöma vad som är god kvalitet? Det finns inga kvalitetskriterier för vad av ungdomarnas material biblioteken ska ta in, vilket vi tycker är föga förvånande. Det vore säkert mycket hämmande för den unga kreativiteten och därmed i strid med andra kulturpolitiska mål, framför allt de som handlar om eget skapande, kulturell mångfald och kulturen som en fri och obunden kraft i samhället. Vad som menas när Unescos beskriver att "kvalitet ska tjäna som en grundläggande princip" (Statens Kulturråd 2005a) bör nog tolkas i linje med vad det tredje kulturpolitiska målet anger, att kommersialismens negativa verkningar bör motverkas, snarare än att det handlar om att utöva någon slags censur (Statens Kulturråd 2005b).

Biblioteksförningens specialgrupp för unga vuxna har som mål att göra biblioteken till en naturlig mötesplats för unga vuxna (Svensk biblioteksförning, 2005), vilket också återkommande nämns i beskrivningar av projektet Demoteket. Specialgruppen anger även vikten av att hitta nya samarbetsformer, något som Länsbibliotek Sydost har gjort genom samarbetet med Reaktor Sydost. De nya samarbetsformerna ska, enligt specialgruppen, leda till att ungdomar engageras i utvecklingsarbetet på biblioteken, något som vi inte har sett något konkret prov på än inom Demoteket (Svensk biblioteksförning, 2005). Detta argument kommer vi att återkomma till i avsnitt 7.6.

Svaret på den fråga som vi tidigare ställt oss om huruvida verksamhet som bygger på ungdomars eget skapande är förenligt med folkbibliotekets samhällsuppdrag blir sammanfattningsvis ja. Uppdraget är i sig själv inte helt enkelt att utreda, men vi menar det går att hitta stöd för Demotekets verksamhet i de politiska dokumenten, och att väldigt lite talar mot att sådan här verksamhet skulle få plats på biblioteket.

7.2. Varför ungdomar skapar

Thomas Ziehe anser att samhällsförändringar och moderniseringsprocesser lett till ett ökat behov hos unga människor att göra sig sedda genom t.ex. kulturyttringar. Denna riktning kallar han subjektivering (Ziehe, 1989). Förändringarna har även medfört att sökandet efter mening, genom t.ex. religiösa åskådningar, intensifierats, vilket Ziehe betecknar ontologisering. En tredje rörelse som, enligt Ziehe, uppkommit p.g.a. samhällsutvecklingen är estetisering. Denna innebär att rädsla för tristess och tomhet resulterar i spänningssökande och betoning av yta och livsstil (Ziehe, 1989). Vi instämmer i att en alltmer narcissistisk hållning bland unga människor, meningssökande samt fokusering på livsstilar och trender är tendenser som är växande. Detta framkommer inte minst genom medierna, där såväl livsstilar som synliggörande och spänningssökande är återkommande inslag.

De teorier som Kirsten Drotner påvisar för ungdomars kreativa skapande går delvis emot Ziehes. Hennes undersökningar från 1980-talet omfattar unga människor som skapar för att de tycker det är roligt och lustfyllt, och inte för att bli sedda. Estetiska verksamheter gör det möjligt för dem att gå utanför de gränser och strukturer som vardagslivet innebär, då de kan gestalta sina fantasier och drömmar i estetiska produkter (Drotner, 1995). I hennes modell är den estetiska produktionen utåtriktad och social, vilket korresponderar med Ziehes teorier om subjektivering (Ziehe, 1989). Stoffet i den

estetiska processen, fantasin, är däremot en inåtriktad aktivitet, medan det kreativa momentet kan ske både i enskildhet och i samvaro med andra, t.ex. i lek (Drotner, 1995). I likhet med Drotner beskriver Lindell i sin undersökning lustfylldheten, kraften och glädjen hos deltagarna i de skrivarläger som biblioteket anordnade. Även den sociala samvaron med andra ungdomar lyfts fram som betydelsefull (Lindell, 1998). Vi tror att främst skaparglädje och behov av att uttrycka sig ligger till grund för att ungas kreativa skapande expanderar, vilket överrensstämmer med den dokumentering av bibliotekens skrivarakiviteter som gjorts samt med Drotners teorier. Frigörelsen från vardagsstrukturer och ett ökat intresse av att uppmärksammas ser vi som andra viktiga faktorer, av vilka den senare kan skönjas i resultatet av deltagarundersökningen i Demoteket. Flera av deltagarna uppgav att de genom Demoteket ville nå ut till en större publik och ta reda på om andra ville ta del av deras alster. En annan anledning var dock att de helt enkelt tyckte det var kul, vilket även det understryker vikten av glädjen i den estetiska produktionen och knyter an till Drotners teorier.

7.3. Bibliotekets roll och funktion

Deltagarundersökningen visar att de som bidragit med material överlag är nöjda med biblioteket; de allra flesta kunde också tänka sig att använda sig av Demoteket även i framtiden. I de motiveringar som gjorts angående bibliotekets funktion i projektet framgår att deltagarna ser fördelar med att biblioteket är en etablerad mötesplats och kulturinstitution som många besöker, och att samlingarna, inklusive Demoteket, fritt tillgängliggörs för den breda allmänheten. De framhäver att biblioteket tillhör alla och uppskattar att det är icke-kommersiellt. Trots undersökningens ringa omfattning kan man ändå konstatera att den bild som förmedlas av biblioteket är övervägande positiv, vilket delvis motsäger projektledarens uttalande om att ungdomar troligtvis har en tråkig uppfattning av biblioteket. Även om unga människor inte besöker biblioteket i någon högre utsträckning, och Demoteket inte heller förändrar deras biblioteksvanor, så verkar deras inställning till biblioteket och dess funktion i Demoteket ändå vara positiv. Deras syn på biblioteket som mötesplats och kulturinstitution för alla medborgare stämmer överens med den roll som länsbibliotekschefen i intervjun kallar ”grundrollen”, och med de funktioner som biblioteket tillskrivs i dokumenten från Reaktor Sydost (Gunnarsson, 1995). Kanske är det så att unga tycker att biblioteket är bra men befinner sig i en livsfas där det inte fyller någon större funktion? Både undersökningen *Finns det plats för ungdomar på biblioteken?* (Hardeborn & Sjöberg, 1989) och översikten av ungas kultur- och fritidsvanor (Statens Kulturråd, 1994) visar att biblioteksbesöken minskar under ungdomsåren, men de unga fortsätter att läsa och ägna sig åt kulturella aktiviteter utanför institutioner. Kanske beror det minskade antalet biblioteksbesök bland unga även på att institutioner som bibliotek ofta präglas av fasta strukturer och system, vilket upplevs som negativt? Just fasta strukturer är något som Marianne Hiort-Lorenzen ser som en fara för folkbibliotek, eftersom dessa ofta leder till stagnation och stelhet. Istället förespråkar hon öppenhet, föränderlighet och ett mått av anarkistiskt tänkande (Hiort-Lorenzen, 1989). Unga människor reagerar mot en alltför strukturerad tillvaro genom estetisk produktion, menar Kirsten Drotner. Ett begränsat vardagsliv väcker ungas vilja att själv få styra, vilket bland annat tar sig uttryck i kulturskapande aktiviteter, då dessa gör det möjligt att överskrida gränserna i en annars inrutad tillvaro (Drotner, 1995).

Om man ser på bibliotekens roll som mötesplats i förhållande till ung kultur-projekten

UKM och Buggat, så understryker även dessa projekt denna funktion. UKM framhåller rollen som mötesplats, och vill tona ner tävlingsaspekten i festivalerna som arrangeras (Stenström, 2005), medan Buggats webbplats beskrivs som ett ”info- och mötescenter för unga” (Toftarp, 2005b). Såväl UKM som Buggat arbetar i denna roll för nätverksskapande unga emellan, något som också var tanken med Demoteket men som där, så vitt vi kan se, inte fått något större genomslag. Denna aspekt återkommer vi i avsnitt 7.9. nedan. I UKM blir dock synliggörandet av kulturuttrycken mer framträdande än på biblioteket, genom arrangerandet av festivaler, medan skribentfunktionen står i centrum när det gäller Buggat. I rollen som mötesplats tror vi att biblioteket kan ha en fördel av att vara etablerad för en bred allmänhet, en uppfattning som delas av de unga deltagarna i Demoteket. Via biblioteket finns möjligheter att få en stor spridning på det egna materialet, för en publik i skiftande åldrar, om projektet lyfts fram ännu mer och synliggörs genom t.ex. kringarrangemang. Dessutom finns ungdomarnas skapande ständigt representerat på biblioteket, utan att begränsas till ett visst tillfälle, något som ungdomsbibliotekarien på Ronneby stadsbibliotek särskilt betonar vikten av.

Det som i dokumenten främst beskrivs som en ny roll för biblioteket är att detta genom Demoteket fungerar som inlämningscentral och mediecenter. Projektledaren på Reaktor Sydost tror att biblioteket i egenskap av samordnare, genom kontakter med t.ex. skola, fritidsverksamhet och föreningsliv, kan gynna Demoteket. Även projektkoordinatören lyfter fram bibliotekets nätverk och distributionsmöjligheter, och i deltagarundersökningen framkommer det också att bibliotekets nätverk ses som en fördel i detta projekt. Vi har sett att sådana kontakter utnyttjats i Ronneby genom att t.ex. skola, Kulturpedagogiskt Centrum och arrangörer av en kortfilmsfestival använt sig av Demoteket för att sprida sitt material. På biblioteken i Karlshamn och Sölvesborg har bl.a. kontakter med skola, musikskola, skivareverksamhet, lokalpress, ungdomsgårdar och arrangörer av film- och musikfestivaler använts för att uppmuntra inlämnandet av material till Demoteket. Ändå verkar man ha svårt att få ungdomar att bidra med alster till projektet, vilket vi tycker är lite underligt med tanke på att det inkommer material till Demoteket på Ronneby bibliotek med jämna mellanrum. En anledning till att Demoteket används mer i Ronneby, förutom att det pågått längst där, är förmodligen att projektkoordinatören och tillika initiativtagaren till Demoteket verkar där inom film och kommunikation.

I framtiden kommer troligen nätverk kring Demoteket att bli allt viktigare. I intervjun med representanterna på Reaktor Sydost framkommer att ett Demotek kommer att upprättas på Hultsfreds bibliotek, och från Demotekets webbplats (Reaktor Sydost, 2005a) framgår att även Västervik bibliotek ska satsa på ett Demotek. Då båda dessa orter har stark anknytning till musik genom rock- respektive visfestival tror man från Reaktor Sydosts sida att detta kommer att påverka hela Demoteket. Projektkoordinatören uttrycker också förhoppningar om att kunna utnyttja nätverkskontakter genom Rock City, huvudbas för Hultsfredsfestivalen. Eftersom Demoteket till största delen används av musiker ser vi det som lovande satsningar att starta upp projektet på orter där det traditionellt anordnas musikarrangemang, för att därigenom få större genomslag.

7.4. Synliggörandet av Demoteket

Enligt Marianne Hiort-Lorenzen är bibliotekets fysiska utformning en del av bibliotekets förmedling (Hiort-Lorenzen, 1989). Interiören kan bidra till att skapa dynamik och inspiration, något som är betydelsefullt då det gäller hur Demotekshyllan integreras i biblioteket. Att placera hyllan på ett iögonfallande sätt, så att den syns och inte försvinner bland övriga bokhyllor, är därför mycket viktigt. Flexibilitet och föränderlighet är också att föredra, för att motverka att Demotekshyllan ”fastnar” på samma ställe i biblioteket. Angående Demotekshyllans placering på biblioteken råder det delade meningar om vilken plats som är lämpligast. I intervjun med ungdomsbibliotekarien framkommer att man från Reaktor Sydosts sida helst ser att hyllan finns i anslutning till musikavdelningen på biblioteket, en uppfattning som delas av länsbibliotekschefen. Hon menar att ungdomarna tycker att det är ”barnsligt” om hyllan återfinns på bibliotekens barn- och ungdomsavdelningen. Även en av deltagarna i Demoteket påpekar att ”det är lite synd att man skuffar undan det till barnavdelningen längst inne i ett hörn på biblioteket”. På Ronneby bibliotek har man emellertid valt att ställa hyllan i anslutning till en utbruten ungdomsavdelning ”Ung”, som riktar sig till ungdomar i femtonårsåldern och uppåt. Tanken är att ”när man går in på ung så ska man inte missa vare sig böcker eller Demotekshylla” menar ungdomsbibliotekarien som tycker att den placeringen är lyckad.

I de fall man har en utbruten ungdomsavdelning tycker vi att den naturligaste platsen för Demotekshyllan är i anslutning till denna. Detta eftersom projektet främst riktar sig till unga, och eftersom de alster som lämnas inte enbart är musik. I de fall där ungdomsavdelningen integreras med barnavdelningen kan det vara rimligt att föra en diskussion om det är den lämpligaste platsen för Demoteket. Vi ser det dock som en fördel att det är upp till det enskilda biblioteket att avgöra var Demoteket ska inrymmas, och att det inte automatiskt placeras vid musikavdelningen. Biblioteken ser så olika ut, och har olika förutsättningar, att det av den anledningen blir svårt att på förhand ange en given plats för Demoteket. Då hyllan lätt går att flytta kan det också vara en idé att pröva olika alternativ, för att se var den är lämpligast att placera, men också för att skapa föränderlighet i biblioteksinteriören, så som Marianne Hiort-Lorenzen förespråkar (Hiort-Lorenzen, 1989).

Vad gäller exponering av Demoteket slogs vi av hur lite det syntes på Ronneby bibliotek i förhållande till hur projektet framställs på Demotekets webbplats, och i broschyren om projektet. De starka färgerna, framför allt orange, och grafiken, serieteckningarna, som dominerar på dessa ställen återkommer inte i Demotekets fysiska gestaltning på biblioteket. Hyllan som är grå och ganska djup framhäver inte materialet. Detta skulle bättre kunna komma till sin rätt om hyllan exempelvis målats, och skivorna ställts med omslagen utåt så att de blev bläddringsbara. Vi hade även förväntat oss skyltning, helst redan från entrén, som visade var Demoteket fanns, då avdelningen Ung ligger ganska långt in i en hörna av biblioteket.

Att Demoteket inte synliggörs på mer än ett av de deltagande bibliotekens webbplats är märkligt. Endast på Karlskrona biblioteks webbplats finns Demoteket med, och där finns även en länk till Demotekets egen webbplats. Märkligt är också att det är så invecklat att se vad som finns på Demoteket. Att gå via avancerad sökning i bibliotekskatalogen, leta upp Demoteket under ”placering”, och sedan göra en sökning med * i sökfältet ställer mycket höga krav på användaren. Inte heller beskrivs denna

procedur på bibliotekens webbplatser utan enbart på Demotekets webbplats, som bara Karlskrona bibliotek länkar till! (Karlskrona kommun, 2005). En rubrik ”Demoteket” på varje deltagande biblioteks webbplats för att nå beståndsposterna, och få information om projektet, hade varit önskvärd. Länsbibliotekschefen betonar i intervjun vikten av att marknadsföra projektet via bibliotekens webbplatser, såsom Karlskrona bibliotek gör, och överhuvudtaget göra saker kring projektet så att man når ut till ungdomarna, eftersom man inte bara ”kan sitta på biblioteket och vänta att de kommer”. Detta borde även biblioteken ha kännedom om och agera efter.

7.5. Demoteket – ett dynamiskt element

I intervjun med representanterna från Reaktor Sydost diskuteras ungdomarnas syn på biblioteket. Projektledaren menar att ungdomar kanske har en negativ syn på biblioteket eftersom det vanliga traditionella biblioteket inte har mycket som tilltalar dem. Det sammanfaller med den uppfattning vi hade om ungdomsverksamhet på folkbibliotek i inledningsskedet av detta arbete. Projektledaren anser att en del biblioteket är riktigt dåliga på att nå ut till ungdomar och att Demoteket därför är något av en utmaning för biblioteken eftersom det ”går emot de vanliga ramarna”. Även projektkoordinatorn ser projektet som ”en chans till biblioteken”, något som biblioteket kan utveckla genom t.ex. olika arrangemang. Vi har också konstaterat att Demoteket innebär ett nytt grepp inom ungdomsverksamhet genom att integrera ungas alster i samlingarna och föra ut dem till allmänheten. När vi frågar länsbibliotekschefen om bibliotekets roll i projektet menar hon att det är en ”grundroll”, det är ”den gamla vanliga rollen som vi alltid har haft”, d.v.s. att biblioteket ska fungera som mötesplats, vända sig till alla kommuninvånare, och att alla konstformer ska finnas representerade där. Det ter sig motsägelsefullt i förhållande till de önskemål om nytt tänkande och nya arbetsmetoder på biblioteket som representanterna från Reaktor Sydosts sida uttrycker. Länsbibliotekschefen kommer dock senare in på att det är bibliotekens uppgift att nå ut med Demoteket till ungdomarna.

Diskussionen ovan är intressant ur flera aspekter. Undersökningar om ungdomars kultur- och fritidsvanor under åren 1982-1992 visar att ungas kulturvanor, bl.a. biblioteksbesök, minskar i de övre tonåren, speciellt bland de unga som avslutat sina studier. De ungdomar som fortsätter att vara kulturverksamma står ofta utanför organisationer och institutioner, vilket kan sägas spegla deras behov av frigörelse och självständighet (Statens Kulturråd, 1994). En anledning att denna åldersgrupps besök på biblioteket minskar skulle kunna vara att biblioteket inte har mycket att erbjuda dem, och att de inte själva är delaktiga i verksamheten, något som delvis håller på att förändras då allt fler bibliotek satsar på ungdomar, och deras medverkan i utformandet av verksamheten. En annan anledning skulle kunna vara att institutioner som bibliotek är låsta vid traditionella roller och former. Marianne Hiort-Lorenzen ser i *I förändringens favn* institutionalisering av biblioteket som något negativt och livlöst (Hiort-Lorenzen, 1989). Hon betonar vikten av att föra in dynamiska element och överraskningar i förmedlingen när det gäller ungdomar för att undvika alltför fasta system som kan leda till institutionalisering. Det gäller, som tidigare nämnts, även för biblioteksinteriören. Kommunikationen med användarna anser hon också vara av stor betydelse (Hiort-Lorenzen, 1989). Detta resonemang går att koppla till projektet Demoteket. Om Demoteket ”försvinner in” i bibliotekssystemet, och den traditionella rollen, och inte framhävs genom t.ex. exponering i biblioteket, kringarrangemang och

synliggörande på bibliotekets hemsida finns risken att det blir en del av institutionen och systemet istället för att sticka ut. Vi tror därför att biblioteken skulle kunna vinna mycket på att lyfta fram Demoteket i ännu högre utsträckning, genom t.ex. kontinuerliga aktiviteter, exponering och information. Därigenom skulle man bättre kunna ta till vara på den utmaning och chans projektet kan innebära, och Demoteket skulle kunna bli ett dynamiskt element för ungdomsverksamheten. Att försöka nå ut till ungdomarna, att informera om projektet på nya sätt, och att hela tiden arbeta med det är något som ungdomsbibliotekarien i Ronneby är medveten om, och återkommer till flera gånger under intervjun. Även länsbibliotekschefen anser det viktigt att anordna kringarrangemang till Demoteket med jämna mellanrum, och hon nämner biblioteket i Växjö som ett lyckat exempel på detta.

7.6. Arbetsmetoder i ungdomsverksamhet

Ungdomsbibliotekarien i Ronneby vittnar om att man generellt sett på biblioteken är medveten om att ungdomar bör prioriteras. Samtidigt kan detta vara problematiskt då det inte finns någon tradition av ungdomsverksamhet att luta sig mot. Att projektet Demoteket har kommit till genom ett samarbete med Reaktor Sydost tycker vi därför är positivt. Deras erfarenheter av arbete med ungdomar kan vara av stor nytta för bibliotekens ungdomsverksamhet och öppna för nya arbetsätt och idéer. Biblioteken bör utnyttja Reaktor Sydost som en inspirationskälla i arbetet med Demoteket, men samtidigt själva ta ansvar för projektet. Det är inte Reaktor Sydost som ska driva Demoteket, vilket projektkoordinatorn också är noga med att framhålla. Samma sak framgår av projektansökan till Kulturrådet (Gunnarsson, 2005), och även ungdomsbibliotekarien på Ronneby bibliotek är väl medveten om detta.

När det gäller ungdomsverksamhet på biblioteken kommer Lena Spejare i sin magisteruppsats fram till att det krävs nya arbetssätt, samarbeten och öppenhet för nya idéer för att lyckas med denna. Man måste ha förståelse för unga och deras kultur (Spejare, 1998). Projektidén Demoteket har bra potential då den innehåller flera av de komponenter som Spejare nämner. Viktigast av allt, tror vi, är förståelsen för unga och deras kultur och att man är lyhörd för vad ungdomar vill ha. Maria Åberg kom i sin magisteruppsats från 2000 fram till att ungdomarna helst ska vara delaktiga när en ny ungdomsverksamhet ska byggas upp, för när vuxna ska ordna något för ungdomarna blir det lätt ”fel” (Åberg, 2000). Vi har också tidigare tagit upp exempel på bibliotek som har byggt upp sin ungdomsverksamhet efter ett liknande koncept: det nya Punktmedis i Stockholm där en referensgrupp av ungdomar har medverkat i stort sett i alla beslut och Lila Rummet i Alingsås som anses som mycket lyckat. Att involvera ungdomar i drivandet av verksamheten är ett arbetsätt som också tycks fungera bra i ungdomsverksamheten inom bland annat UKM. Arrangörerna till UKM:s ungdomskulturfestivaler är arbetsgrupper som alltid till minst hälften består av ungdomar. Även de juryer som bedömer de unga deltagarnas bidrag ska utgöras av till hälften ungdomar. UKM menar att de unga själva bäst förstår och bedömer ung kultur (Stenström, 2005), vilket vi är böjda att hålla med om.

Under vår intervju med representanterna för Reaktor Sydost framkom förslaget att arbetslösa ungdomar skulle få praktisera på biblioteket och arbeta med att bygga upp verksamheten kring Demoteket. Detta tycker vi är en intressant idé. Det skulle kunna lösa problem med bristande resurser som eventuellt hindrar vissa bibliotek från att satsa

helhjärtat på ungdomsverksamhet. Dock kan ett sådant arbetssätt medföra konflikt, åtminstone om en utomstående person självständigt ska ansvara för hur Demoteket sköts. Demoteket är ju tänkt både som en möjlighet för ungdomar att ge ut sina alster, och som en idé för biblioteken att själva utveckla efter förmåga. För att fungera tror vi att det är viktigt att Demoteket förankras hos bibliotekspersonalen som en naturlig del av biblioteksverksamheten. Demoteket-verksamheten måste också stämma in på bibliotekets uppdrag i övrigt vad gäller ungdomar. En ung praktikant kan säkert bidra med mycket i form av till exempel kontakter med andra unga och kunskap om ungdomar och ungdomars kultur, men biblioteken bör nog även fortsättningsvis utse en ansvarig bibliotekarie för Demoteket. I likhet med UKM är ett samarbete mellan ungdomar och vuxna (i Demotekets fall bibliotekarier) att föredra.

7.7. Biblioteket som arena för ungt skapande

Britt Marie Lindell finner i sin magisteruppsats från 1998 stöd i såväl de kulturpolitiska målen som Unescos folkbiblioteksmanifest för att skivrarverksamhet lämpar sig väl inom bibliotekets ramar. Detta motiverar hon bl.a. med att biblioteket erbjuder de unga en mötesplats för skrivande och att skivraraktiviteter bidrar till utveckling av ungdomarnas språkutveckling och stimulerar till läsning (Lindell, 1998). Skivraraktiviteter skiljer sig från Demoteket genom att biblioteket där fungerar som forum för skrivandet, medan den kreativa processen i fallet Demoteket sker utanför biblioteket, och kommer till biblioteket som en färdig produkt. Enligt Lindell ger bibliotekets skivrararrangemang unga tillgång till scener där de kan framträda med sitt skapande, vilket är i linje med kulturinstitutioners uppdrag (Lindell, 1998). Detta resonemang finner vi mycket intressant eftersom vi kommit fram till liknande resultat när det gäller Demoteket. Vi ser projektet som en verksamhet besläktad med de skivrararrangemang som biblioteken anordnar, då detta också bygger på ungas fria skapande och tillgängliggörandet av deras kreativa uttryck. I fallet Demoteket fungerar biblioteket som en arena för dessa kulturyttringar, då de offentliggörs för allmänheten. Då arrangemang som konserter och poesiträffar ges i anslutning till projektet uppkommer nya scener för synliggörandet av ungt skapande på samma sätt som skivrarverksamhet erbjuder scener av olika slag genom t.ex. stand-up poetry och framföranden på skrivarklubbmöten och skivrarläger.

En intressant notering som Lindell gör är att det främst är flickor och kvinnor som deltar i bibliotekens skivrarverksamhet (Lindell, 1998). Att skrivande främst tilltalar kvinnor framkommer också i statistik om ungdomars eget skapande (Statens Kulturråd, 1998a). När det gäller Demoteket visar den undersökning som vi gjort att det främst är unga män i åldrarna 20-30 år som bidrar med material och det är övervägande musikalster som lämnas in. Detta överensstämmer också med senare års undersökningar av ungas kulturvanor som visar på att musikintresset bland unga män ökat (Statens Kulturråd, 1998a). Vi anser i, likhet med Lindell, att det vore intressant med genusforskning inom området för att undersöka varför skrivande verkar vara en kvinnlig aktivitet och musikskapande en manlig.

7.8. Musikens roll

Att musik är ett stort intresse och en viktig komponent i många unga människors liv är något som återkommer i nästan alla undersökningar om ungdomar som vi tittat på inom ramen för denna uppsats. I Hardeborns och Sjöbergs specialarbete framkom till exempel att ungdomar önskade sig mer musik och noter till utlåning på biblioteket (Hardeborn & Sjöberg, 1989). Även i Bodéns och Emanuelssons intervjuundersökning från 1996 var musikintresset hos ungdomarna markant; de ville gärna ha ett speciellt musikrum på biblioteket och flera skivor (Bodén & Emanuelsson, 1997). Statens kulturråds undersökning visar också att den allmänna nedtrappningen av deltagandet i kulturlivet som sker i ungdomsåren inte gäller musiklyssnandet (Statens Kulturråd, 1994).

Också i de senare undersökningarna märks musikintresset hos ungdomarna, även om det tar sig lite annorlunda uttryck. I Elofssons undersökning från 2004 önskar sig ungdomarna inte längre ett större musikbestånd på biblioteket: tvärtom anser de att tillgången till musik, film och datorer är mindre viktig. Elofsson själv resonerar att detta har att göra med ungdomarnas föreställning om att bibliotekets utbud av dessa medier inte kan mäta sig med den privata marknadens (Elofsson, 2004). Faktum är att den tekniska utvecklingen har gjort musiken mycket mer lättillgänglig. Möjligheten att ladda ner musik eller dela musikfiler med andra på Internet har medfört att biblioteket inte längre behövs som kanal till musiken för ungdomarna: de får sitt behov av gratis musik tillfredställt ändå. I Dahlströms magisteruppsats från 2000 är det i stället möjligheten att lära sig spela och framföra musik som framhålls som viktig för unga människor (Dahlström, 2000). Att ungdomar lika gärna producerar som konsumerar kultur framkommer också i Lena Spejares magisteruppsats (Spejare 1998).

Fokuseringen på musik i Demoteket är därför förståelig. Namnet för tankarna till demoskivor, och såväl länsbibliotekschefen som representanterna för Reaktor Sydost tycker att Demotekshyllan bör placeras i anslutning till musikavdelningen på biblioteket. På Växjö bibliotek innefattar Demoteket i nuläget enbart musikmaterial. Vår deltagarundersökning av Demoteket, och uppgifter från våra intervjupersoner visar också att musiken överväger i Demotekets bestånd på Ronneby bibliotek. Att musik skulle dominera i så hög utsträckning i Demoteket tyckte vi trots allt var lite överraskande, då vi trodde att text, bild och film skulle vara mer representerat. Detta inte minst med vetskapen om att Kulturpedagogiskt Centrum i Ronneby ordnar skrivarkurser för ungdomar, vars alster lämnats till Demoteket, och att Reaktor Sydost arbetar mycket med filmproduktion. Inte heller serier, eller bild överhuvudtaget, återfinns i någon högre utsträckning i Demotekets utbud. Också detta fann vi anmärkningsvärt med tanke på att man t.ex. på Ungt Forum på Malmö stadsbibliotek har en stor samling av seriefanzines till utlåning. Enligt dokumenten är dock tanken att Demoteket ska uppmuntra alla typer av kreativt kulturskapande. De ovan nämnda undersökningarna pekar visserligen på ett högt musikintresse hos ungdomar, men även på att intresset för bildmedier, som film och fotografi, är stort. Ur Statens Kulturråds undersökning om ungdomars kultur- och fritidsvanor framgår dessutom att ungdomar i högre utsträckning är aktiva som producenter av bildmedier än som producenter av musik (Statens Kulturråd 1994).

Att synliggöra unga människors skapande är ett av huvudmålen med Demoteket. Genom projektet vill man ge ungdomar en chans att komma ut med sin musik, och i bidragsansökan till Kulturrådet nämns samarbete med skivbolag och möjligheten att

skivbolagsdirektörer upptäcker nya lovande artister genom Demoteket (Gunnarsson, 2005). Detta är dock ingenting som framgår av vår undersökning: det är anmärkningsvärt att det faktiskt inte förs på tal i någon av våra intervjuer med tanke på vilken framträdande roll det har i broschyren som riktar sig till ungdomar. Visserligen är detta förståeligt när man tänker på att Demoteket fortfarande existerar i ganska liten skala; av den anledningen kan det vara svårt att få igång ett sådant samarbete. Men inte desto mindre visar deltagarundersökningen på att några av ungdomarna hade förväntat sig mer information om vad som hänt efter att de lämnat in sitt material; till exempel efterfrågas utlåningsstatistik. Biblioteket i Karlskrona har tagit ett steg i rätt riktning genom att publicera en topplista i lokaltidningen över de mest utlånade titlarna på Demoteket.

Men vi tycker att biblioteken kan göra mer: till exempel skulle de enkelt kunna informera ungdomarna om vad som händer med deras material, och inom projektet, om de tog vara på ungdomarnas kontaktuppgifter vid inlämnandet. Det förvånade oss att stadsbiblioteket i Ronneby inte hade gjort det, vilket också medförde svårigheter för vårt genomförande av deltagarundersökningen. Att skapa och använda en e-postlista med adresser till alla ungdomar som bidragit med material hade varit ett enkelt och effektivt sätt att hålla kontakten med dem efter inlämnandet. Vi tror att det är viktigt att hela tiden ha i åtanke att ungdomarna måste känna att de också får ut någonting av att delta i projektet. Eftersom Demoteket i sin nuvarande form inte har ändrat någon av deltagarnas biblioteksvanor, och inte heller i nämnvärd skala lett till nya kontakter och samarbeten ungdomar emellan, bör man fundera över andra möjligheter med Demoteket som kan tilltala ungdomarna.

Något som det skulle kunna fokuseras mer på inom Demoteket är möjligheterna för ungdomar att själva visa upp sitt material. Detta skulle ge ett mera direkt resultat än enbart inlämnandet av materialet på biblioteket

7.9. Kontaktnät genom Demoteket

Möjligheten att genom Demoteket skapa nätverk unga människor emellan återfinns i projektidén, så som den beskrivs i dokumenten om Demoteket. Särskilt informationsbroshyren betonar samarbeten och korsbefruktningar av konstformer i ungdomarnas skapande genom projektet. Det var också en av de aspekter som vi såg som intressant med Demoteket. Representanterna för Reaktor Sydost motiverar i intervjun tanken med nätverk mellan kulturskapare med att man t.ex. därigenom kommer runt upphovsrättigheter, något som många ungdomar inte alltid är medvetna om när de exempelvis använder musik i en filmproduktion.

Undersökningsresultaten visar dock att nätverksaspekten inte är speciellt framträdande. Av deltagarundersökningen framgår att endast en person kommit i kontakt med andra genom Demoteket. Inget visar dock på att någon form av samarbete kommit till stånd genom projektet. Kanske hade införandet av ett slags diskussionsforum på nätet underlättat samsarbetsformer i fallet Demoteket, samtidigt som en virtuell mötesplats för biblioteket hade tillkommit. Länsbibliotekschefen nämner planer på ett sådant diskussionsforum i samband med digitalisering av projektet. Denna möjlighet ges i de båda ungdomskulturprojekten UKM och Buggat. För deltagarna i UKM tillkommer också chansen att knyta kontakter med andra unga vid de festivaler som arrangeras.

Samma sak gäller också för de skrivarakтивiteter som många bibliotek anordnar. Dessa innebär tillfälle för ungdomar att träffa andra unga skribenter, och diskutera och inspireras i skrivandet. Ur Lindells undersökning av tonårsflickor på skrivarläger framkommer att just gemensamt skrivande var något de uppskattade (Lindell, 1998). Hennes arbete, såväl som Drotners teorier, visar på en koppling mellan skapande och social samvaro (Drotner, 1995). Vi tror att om fler evenemang arrangerades i anslutning till Demoteket borde chanserna öka för de unga kulturskaparna att komma i kontakt med andra. Införandet av t.ex. musikcafé eller poesiträffar skulle kunna innebära att biblioteket stärker sin roll som mötesplats för unga människor, samtidigt som nätverksskapande möjliggörs.

7.10. Ett digitalt Demotek

I såväl dokumenten som intervjuerna framkommer planer på en digitalisering av Demoteket. Under bibliotekets ansvarsområde skulle ett digitalt arkiv innebära att Demotekets material blir tillgängligt i elektronisk form på samma sätt som e-böcker och e-musik på biblioteket. Via lånekortet skulle det då bli möjligt att ladda hem Demotekets utbud. Länsbibliotekschefen ser mycket positivt på en framtida digitalisering av projektet, även om det är förbundet med höga kostnader. Även representanterna på Reaktor Sydost kommenterar ett sådant arkiv. Projektledaren anser att en digitalisering är ofrånkomlig medan projektledaren är mer kluven. Båda påpekar att det är lätt att försvinna i informationsmängden på nätet, och projektledaren ser därför det ”fysiska” Demoteket på biblioteket som en fördel. Vi tyckte att det var intressant att olika åsikter framträdde i denna fråga. Om Demoteket i framtiden förs ut på nätet som ett fristående projekt, utan bibliotek, skulle biblioteket göra sig själv överflödigt, och därmed förlora den chans som projektet innebär. Som vi ser det kan det däremot vara en god idé att genom biblioteket tillgängliggöra Demotekets material även i elektronisk form, och skapa ett digitalt arkiv vid sidan av det fysiska Demoteket. I deltagarundersökningen svarade hälften av dem att biblioteket var den bästa platsen för Demoteket. Av dem som kunde tänka sig andra möjliga arenor hade samtliga angivit Internet-sajt som en. Detta kan också sägas tala för att ett digitalt Demoteketarkiv skulle kunna existera som ett komplement till Demoteket på biblioteket.

8. Slutsatser

Vårt syfte med uppsatsen var att undersöka hur biblioteket fungerar som arena för unga människors kulturyttringar. Det har skett genom vårt huvudsakliga undersökningsobjekt Demoteket. Vi har kommit fram till att funktionen som arena innebär en ny roll för biblioteket, en roll som biblioteket inte känner sig riktigt säker i. Ungdomsverksamhet som bygger på förmedling och synliggörande av ungas kulturuttryck innebär nya sätt att tänka, och nya arbetsmetoder. För att ett sådant projekt som Demoteket ska komma till sin rätt krävs t.ex. att man från bibliotekets sida arbetar kontinuerligt med det, informerar om det och arrangerar aktiviteter knutna till det. Medvetenhet om detta framkom i intervjuerna med samtliga aktörer inblandade i projektet. Dock var det i nuläget lite trevande, och det fanns en tendens att integrera projektet i bibliotekets samlingar istället för att lyfta fram det. Men om denna typ av ungdomsprojekt införlivas i bibliotekets befintliga system och rutiner finns risken att det stagnerar. Det ställer naturligtvis stora krav på bibliotekspersonalen för att aktiviteter av detta slag ska bli lyckade, samtidigt som en sådan verksamhet medför möjligheter för biblioteket.

Från bibliotekets sida såg man från början Demoteket som någonting mer än bara ett ungdomsprojekt, då det handlade om nya idéer och nya sätt att möta framtiden. Förhoppningen att använda Demoteket som verktyg, och ambitionen att använda det som utgångspunkt för andra evenemang, kommer till uttryck i dokumenten om projekten. Så har dessvärre inte skett i någon högre utsträckning när projektet realiserats på biblioteken. Projektet Demoteket har potential att medverka till att bibliotekets roll som arena för ungas skapande etableras. Det kan också sprida dynamik i bibliotekets ungdomsverksamhet och bredda denna genom olika kringarrangemang. Därmed tas ett steg bort från bibliotekets traditionella roll. Därför är det bra om biblioteket kan ta tillvara, och utveckla, den möjlighet som ungdomsverksamhet av denna typ innebär.

Bibliotekets funktion som arena för verksamhet baserad på ungas skapande är bara en av många. Att biblioteksverksamhet är så mångfacetterad innebär svårigheter att koncentrera sig på ett speciellt område och nå framgång inom detta. Det gör också en direkt jämförelse med ung kultur-projekten, UKM och Buggat, ohållbar, eftersom deras huvuduppgift är just att fungera som forum för ungt kulturellt skapande. I ljuset av dessa båda projekt framstår dock bibliotekets ambition att agera arena i fallet Demoteket som osäker. Man skulle kunna arbeta mycket mer målmedvetet med att föra ut ungdomars alster, genom såväl webbplats som evenemang, och man skulle kunna engagera ungdomar i verksamheten. Ung kultur-projekten använder också betydligt fler kanaler än biblioteken för att nå ut med sin verksamhet. Däremot har biblioteket möjlighet att sprida ungas material till en bredare publik än UKM och Buggat som främst vänder sig till ungdomar. Bibliotekets roll som arena är också permanent, och därtill lättillgänglig, något som ungdomarna särskilt påpekar i

deltagarundersökningen. Därför kan biblioteket sägas ha en större kapacitet att bli en väl fungerande arena för ungdomsverksamhet som bygger på unga människors kreativa skapande.

Aspekten att se biblioteket som en scen för ungas kreativitet finns även med i de skrivareaktiviteter som många bibliotek anordnar. Det är en verksamhet som pågått sedan slutet av 1980-talet, som man därmed har erfarenhet av, och kan dra lärdomar av. Att knyta ihop olika former av evenemang för ungdomar, med biblioteket som arena, har i vår studie visat sig fruktbart. Så har t.ex. musikaliska framträdanden med deltagare i Demoteket ägt rum i anslutning till poesicafé, poetry slam och andra återkommande kulturevenemang.

Unga människor har ett stort behov av att uttrycka sig och är kulturellt aktiva på många olika sätt. Det egna skapandet är förknippat med glädje och lust, samtidigt som det fyller en viktig funktion i den unga människans sökande efter mening och en egen identitet. Ungdomskulturforskningen visar att samhällsliga förändringar såsom en mer strukturerad tillvaro och ökade krav att tidigt välja inriktning i livet har medfört ett ökat behov av att i ungdomsåren synliggöra sig och prova på olika stilar och grupptillhörigheter. Ungdomars deltagande i kulturlivet sker i högre utsträckning informellt än i organiserade former på kulturinstitutionerna. Den typ av verksamhet som bedrivs inom Demoteket erbjuder ungdomar en form av fritt skapande på deras egna villkor som ligger i linje med detta.

De styrdokument som reglerar folkbiblioteken poängterar att ungdomar tillhör en av de grupper som bör prioriteras i biblioteksverksamheten. Att uppmuntra unga människors kreativitet är också en viktig uppgift för biblioteket, liksom för alla kulturinstitutioner. Detta förankras i den nationella kulturpolitiken. De bibliotek som har valt att satsa på ungdomar och ungdomars kreativitet genom projektet Demoteket visar därför både på medvetenhet om det egna samhällsuppdraget och en vilja att följa med i utvecklingen och prova nya sätt att nå ungdomar.

Bibliotekspersonalens medvetenhet om att man bör satsa mer på ungdomar blev tydlig i vår intervju med ungdomsbibliotekarien i Ronneby. Frågan om hur man bäst arbetar med unga är enligt honom återkommande i folkbibliotekssammanhang: viljan finns på de flesta bibliotek men avsaknaden av tradition av denna typ av verksamhet medför svårigheter. Den föränderlighet och variation som karaktäriserar ungdomar som grupp kan också bidra till villrådighet när man ska bygga upp en ny ungdomsverksamhet på biblioteket. Idag håller dock en ny typ av tradition på att växa fram inom bibliotekens ungdomsverksamhet. Den bygger till stor del på att ungdomar själva är med och utformar verksamheten. Ungdomsbiblioteken Det lila rummet och Punktmedis är exempel på detta.

Att framåtanda och goda föresatser att förändras och utvecklas finns representerad på biblioteken är bland annat Kampen-projektet ett bra exempel på. När detta projekt drog igång var intresset stort och många bibliotek valde att delta för att förändra och förbättra sin förmedlingsverksamhet. Dessvärre kanske Kampen också är karaktäristisk för förändringsarbete på biblioteket genom det att många bibliotek hoppade av under projektets gång och, förmodar vi, återgick till gamla traditioner och arbetssätt. Vår förhoppning är att detta inte ska bli fallet med Demoteket, som har god potential för att

bli såväl en nytändning för biblioteken som en viktig arena för att synliggöra unga människors kulturuttryck.

9. Litteraturförteckning

Opublicerat material

Filmik Sydost. (2003). *Demoteket*. Opublicerat manuskript.

Gunnarsson, M. (2005). *Demoteket – biblioteket som magnet för unga. Bidragsansökan till Kulturrådet*. Opublicerat manuskript.

Gunnarsson, M. (2004). *Projektbeskrivning*. Opublicerat manuskript.

Toftarp, B. (2003). *Verksamhetsplan för Ungkultur i Örebro län 2003*. Opublicerat manuskript.

Toftarp, B. (2005a). *Verksamhetsplan för Ungkultur i Örebro län 2005*. Opublicerat manuskript.

Ungkultur i Örebro län. (2000). *Kulturkaramellen*. Opublicerat manuskript.

Ungkultur i Örebro län. (2001). *Utvärdering*. Opublicerat manuskript.

Ungkultur i Örebro län. (2002). *Utvärdering*. Opublicerat manuskript.

Ungkultur i Örebro län. (2004). *Utvärdering*. Opublicerat manuskript.

Övriga källor och använd litteratur

Andersson, K. (1995). Har biblioteken glömt ungdomarna? *BBL*, (2), 49.

Bodén, A. & Emanuelsson, K. (1997). Ungdomar om bibliotek. *Barn och kultur*, (3), 61-63.

Collin, L. (2005). Unga får eget bibliotek. *Svenska Dagbladet*, 25 februari. Tillgänglig: <http://www.svd.se/dynamiskt/kultur/did_9193555.asp> (2005-06-07).

Dahlkvist, S. (2003). *Att arbeta för ungdomar på folkbibliotek: Hur visar sig bibliotekariens synsätt och kunskaper?* Borås: Bibliotekshögskolan i Borås. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, 2003:94).

Dahlström, B. (2000). *Stå mellan hyllorna och kramas: Bibliotekariers attityder till ungdomars biblioteksanvändning och läsning.* Borås: Bibliotekshögskolan i Borås. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, 2000:8).

Doll, K. (Senast uppdaterad 2005). *Medien@age Dresden.* (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.medienetage-dresden.de>> (2005-06-07).

Drotner, K. (1995). *At skabe sig - selv.* (2. uppl.). Köpenhamn: Gyldendal.

Eriksson, A., Gisselquist, L., Nilsson, U. & Rydsjö, K. m.fl. (1994). *Barnspåret: Idébok för bibliotek.* Lund: Bibliotekstjänst.

Fornäs, J. (1994). Ungdom, kultur och modernitet. Ingår i Fornäs, Johan m.fl., *Ungdomskultur i Sverige.* (s. 13-26) Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB. (FUS-rapport, 6).

Forsén, U. (1994). Ungdomsbiblioteket Det lila rummet: Ett konkret exempel från Alingsås. I: *Barnspåret: Idébok för bibliotek.* (s. 131-133) Lund: Bibliotekstjänst.

Furhammar, S., Holmqvist, H., Limberg, L. & Thång, P. (1994). *Kampenprojektet: En studie av fem bibliotek på uppdrag av Statens Kulturråd.* Borås: Bibliotekshögskolan i Borås. (Rapporter och publikationer från Högskolan i Borås 1994:1).

Gisselquist, L. (1994). Skrivarläger. I: *Barnspåret: Idébok för bibliotek.* (s. 138-140). Lund: Bibliotekstjänst.

Halvorsen, K. (1992). *Samhällsvetenskaplig metod.* Lund: Studentlitteratur.

Hardeborn, C. & Sjöberg, B. (1989). *Finns det plats för ungdomar på biblioteken?: En dokumentation av BHS monter vid Bok & Bibliotek 1988.* Borås: Bibliotekshögskolan i Borås. (Specialarbete. 1989:31).

Hiort-Lorenzen, M. (1989). *I förandringens favn: Om formidling af litteratur til unge naesten voksne og born.* Köpenhamn: Bibliotekscentralens forlag.

Hågård, S. (1993). Gillar du att läsa och skriva? I: *Jag trodde inte jag kunde... om skivrarverksamhet med barn och ungdomar.* (s. 7-18) Lund: Bibliotekstjänst.

Jonasson, D. (1995). Biblioteken struntar i ungdomskulturen eller upphörde livet 1970? *BBL*, 2, 40-41.

Karlshamns kommun (senats uppdaterad 2005). *Bibliotek & Kultur* (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.utb.karlshamn.se/bibliotek/>> (2005-06-10)

Karlskrona kommun (senast uppdaterad 2005). *Bibliotek*. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.karlskrona.se/templates/Page_____25507.aspx> (2005-06-10)

Kulturdepartementet (1996). *Bibliotekslag*. SFS nr: 1996:1596.

Lindell, B. (1998). *Skrivarmöten och skaparkraft: Om biblioteket som mötesplats för skrivande ungdomar - exemplet Kungsbacka*. Borås: Bibliotekshögskolan i Borås. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, 1998:90).

Lundberg, U. (1995). Stand-up poetry - ett möte mellan unga människor och fria tankar i ord, tanke & bild. *BBL*, 2, 56-57.

Lundgren-Nelson, E. (1995). Lila rummet: Konsten att skapa ett ungdomsbibliotek. *BBL*, 2, 54-55.

Länsbibliotek Sydost (senast uppdaterad 2005-06-02) *Demoteket*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://212.247.110.141/lansbibl/demo.asp>> (2005-06-07)

Magnusson, A. (1995). Kista bibliotek satsar på unga vuxna. *BBL*, 2, 42-43.

Malmö Stadsbibliotek (senast uppdaterad 2005). *Ufo – Ungt Forum. Tecknade serier* (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www2.malmo.stadsbibliotek.org/ufo/serier.htm>> (2005-06-07).

Nilsson, J. (1995). Skotsk glöd i Eskilstuna. *BBL*, 2, 50-51.

Olofströms kommun. (Senast uppdaterad 2005-02-28) *Fakta om biblioteket* (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.olofstrom.se/>> / kultur-fritid/Om biblioteket.

Patel, R., & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning* (3. uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Reaktor Sydost. *Demoteket*. Broschyr.

Reaktor Sydost (senast uppdaterad 2005a) *Demoteket – Låt din energi synas, höras och läsas!* (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www..demoteket.se>> (2005-06-07)

Reaktor Sydost (senast uppdaterad 2005b) *REAKTOR resurscentrum för film och ung kommunikation i sydost*. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.reaktorsydost.se>> (2005-06-07)

Ronneby kommun (senast uppdaterad 2005-05-07) *Ronneby Bibliotek*. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ronneby.se/bibliotek>> (2005-06-10)

Rundgren, J. (2003). Länets första Demotek. *Blekinge Läns Tidning*, 8 december.

Rydsjö, K. (1994). Ungdomar och bibliotek. I: *Barnspåret: Idébok för bibliotek*. (s. 121-130). Lund: Bibliotekstjänst.

Spejare, L. (1998). *Bibliotek för alla?: Om ungdomsverksamhet på bibliotek*. Borås: Bibliotekshögskolan i Borås. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, 1998:74).

Statens kulturråd (1998a). *Barns och ungdomars kultur*. Statens Kulturråd. (Kulturen i siffror 1998:1).

Statens kulturråd (Senast uppdaterad 2005a). *De kulturpolitiska målen*. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.kulturradet.se/index.php?pid=908/>> (2005-04-28)

Statens Kulturråd (1994). *Kulturprogram för barn och ungdom*. Statens Kulturråd.

Statens Kulturråd (1998b). *Mer än bara böcker: Exempel på förnyelse av folkbiblioteken*. Statens kulturråd.

Statens Kulturråd (Senast uppdaterad 2005b). *Unescos folkbiblioteksmanifest 1994*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.kulturradet.se/index.php?pid=1544/>> (2005-04-28)

Stockholms stadsbibliotek (senast uppdaterad 2005). *Medborgarplatsens ungdomsbibliotek – av, med och för unga!* (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ssb.stockholm.se>> /PUNKTmedis – för unga (2005-06-07).

Stenström, M. (senast uppdaterad 2005-05-16) *UKM – Ung kultur möts*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.ukm.se/>> (2005-06-07).

Ståldal, C. (1994). Författare drar ungdomar till biblioteken. I: *Barnspåret: Idébok för bibliotek*. (s. 134-137). Lund: Bibliotekstjänst.

SUNET (senast uppdaterad 2005-06-07) *BIBLIST - Topics in Nordic research library user services*. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://segate.sunet.se/archives/biblist.html>> (2005-06-07)

Svensk Biblioteksforening (Senast uppdaterad 2005). *Svensk Biblioteksforenings specialgrupp för unga vuxna*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.biblioteksforeningen.se>> /Specialgrupper /Unga vuxna. (2005-06-10).

Team Ung (senast uppdaterad 2004-01-07). *Medien@age: et ungdomsbibliotek i Tyskland - hvad med et ungdomsbibliotek i Danmark?* (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://bibliotek.kk.dk/bibliotekerne/biblioteksudvikling>> /Team Ung (2005-06-07).

Sölvesborgs kommun. (senast uppdaterad 2005-06-01) *Sölvesborgs bibliotek*. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.solvesborg.se/bibliotek/index.htm>> (2005-06-10)

Toftarp, B. (senast uppdaterad 2005b). *www.buggat.nu*. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.buggat.nu/>> (2005-06-07).

Ungdomsstyrelsen (1996). *Kulturyttringar – möjligheter och motstånd*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen. (Ungdomstid, 1996:4.)

Växjö kommun (senast uppdaterad 2005-05-09). *Växjö bibliotek*. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.vaxjo.se/bibliotek/>> (2005-06-10)

Ziehe, T. (1989). *Kulturanalyser: Ungdom, utbildning, modernitet. Essäer sammanställda av Johan Fornäs och Joachim Retzlaff i samarbete med författaren*. Stockholm/Stehag: Symposion Bokförlag. (Moderna tyska tänkare, A-Z).

Ziehe, T. (1982). *Ny ungdom: Om ovanliga läroprocesser*. Stockholm: Norstedt.

Ziehe, T. (1975). *Pubertät und Narzissismus. Sind Jugendliche entpolisiert?*. Frankfurt a. M/Köln: EVA.

Åberg, M. (2000). *Helt borta, vet ingenting. Man är i en annan värld när man kommer dit: En undersökning av vad ett folkbibliotek skulle kunna betyda för ungdomar*. Borås: Bibliotekshögskolan i Borås. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, 2000:56).

10. Bilagor

Bilaga A

Intervjufrågor Länsbibliotek Sydost

1. Varför har länsbiblioteket valt att satsa på just det här projektet? (Varför startade Demoteket just i Ronneby?)
2. Berätta om hur samarbetet med Reaktor Sydost startade och utvecklades.
3. Vilken vision har ni på länsbiblioteket med projektet?
4. Vad ska projektet leda till
  - För biblioteken?
  - För ungdomarna?(Vilken roll har biblioteket i projektet? Innebär deltagandet i projektet att biblioteket fått nya roller? Bibliotekets samhällsuppdrag gentemot ungdomar?)
5. Vilket är ditt intryck av projektets mottagande och utfall på de enskilda biblioteken?
6. Har Demoteket utvärderats av er eller av de enskilda biblioteken? Med vilket resultat?
7. Hur ser du på framtiden för Demoteket?
8. Det finns planer på att starta ett digitalt arkiv med Demotekets material. Hur kommer det att påverka bibliotekets roll i projektet tror du?

Bilaga B

Intervjufrågor Reaktor Sydost

1. Hur föddes och utvecklades idén till projektet Demoteket? (Varför startade Demoteket just i Ronneby?)
2. Berätta lite om samarbetet mellan Reaktor Sydost och biblioteken!
3. Hur presenterar/marknadsför ni Demoteket för biblioteken? (d.v.s. vad tycker ni att biblioteken har att vinna på att delta i projektet)?
4. Varför valde ni biblioteken som förmedlingskanal för ungdomarnas material?
5. Hur ställer sig ungdomarna till projektet? Vilken syn har ungdomarna på biblioteket? Vilken inställning har ungdomarna till att Demoteket finns på biblioteket? Hur ser du på bibliotekets samhällsuppdrag gentemot ungdomarna?
6. Har biblioteken bidragit till Demotekets verksamhet med egna idéer? På vilket sätt?
7. Hur ser ni på framtiden för projektet?
8. Det finns planer på att starta ett digitalt arkiv med Demotekets material. Kommer det att påverka bibliotekets roll i projektet tror du?

Bilaga C

Intervjufrågor Ronneby stadsbibliotek

1. Varför har Ronneby stadsbibliotek valt att delta i projektet Demoteket? (Varför startade Demoteket just i Ronneby? Bibliotekets samhällsuppdrag? Vilken roll spelar biblioteket?)
2. Vad har deltagandet i projektet inneburit för ert bibliotek?
3. Vilka mål och vilken vision har ni med projektet?
4. Berätta om samarbetet mellan er och Reaktor Sydost.
5. Samarbetar ni med andra bibliotek inom projektet?
6. Hur integreras Demoteket i annan ungdomsverksamhet på biblioteket? Hur stor del av ungdomsverksamheten utgör Demoteket? Vilka evenemang knutna till Demoteket har genomförts?
7. Hur har gensvaret från målgruppen varit
  - Lämnas det in mycket material?
  - Lånas materialet ut?
  - (Deltar ungdomar i aktiviteter knutna till Demoteket?)
8. Besöker ungdomar biblioteket i högre utsträckning sedan Demoteket införts?
9. Vilka lämnar in material (köns-/åldersfördelning, nya användargrupper...)?
10. Har ni några urvalskriterier för vilket material som ska tas in?

Bilaga D

Frågeformulär

Enkäten består både av frågor med fasta svarsalternativ och av frågor där du själv får skriva in ett svar. Du kan skriva i de grå fälten. Kryssa i ett svarsalternativ per fråga om inget annat anges.

1. Födelseår 19

2. Kön: M K

3. Vilken typ av material har du lämnat till Demoteket? (Du kan markera flera alternativ)

Film   Musik   Text   Bild   Serie/fanzine   Foto
 Annat, nämligen _____

4. Har ditt material lånats ut?

Ja   Nej   Vet ej

5. Varför lämnade du in ditt material till Demoteket? Välj det alternativ som stämmer bäst in på dig!

För att bli "upptäckt"   För att nå en större publik   För att se andras intresse för mitt material   Det var en kul grej   Annat, nämligen _____

6. Hur tycker du att det fungerat att lämna ditt material till biblioteket?

Mycket bra   Bra   Mindre bra   Dåligt

Motivera gärna ditt svar!

7. Har du lånat material från Demoteket?

Ja   Nej

8. Har du fått kontakt med andra ungdomar genom Demoteket?

Ja Nej

9. Vad tycker du om de aktiviteter/evenemang som biblioteket anordnat i samband med Demoteket?

 Mycket bra Bra Mindre bra Dåligt Vet ej

Kommentar

10. Skulle du kunna tänka dig att använda dig av Demoteket fler gånger i framtiden?

 Ja Nej Vet ej

11. Finns det något som är speciellt med att Demoteket drivs just av biblioteket?

 Ja, nämligen Nej

12. Skulle Demoteket lika gärna kunna drivas någon annanstans, tror du?

 Ja Nej Vet ej

Om ja, var? (Du kan markera flera alternativ)

 Via en Internet-sajt På skolan På fritidsgård eller liknande På Reaktor Sydost Annat, nämligen

13. Har Demoteket förändrat dina biblioteksvanor?

 Ja, jag går dit oftare nu Ja, jag går dit mer sällan nu Nej

Motivera gärna ditt svar!

14. Övriga tankar och åsikter om Demoteket:

Tack för din medverkan! Glöm inte att spara innan du skickar tillbaka enkäten!

Bilaga E

Skriftliga frågor till bibliotek med Demotek

Hej!

Lund 2005-04-12

Vi är två blivande bibliotekarier som håller på med en undersökning om Demoteket. Vi vill gärna ha svar på några frågor om arbetet med Demoteket på ert bibliotek. Även om projektet nyligen startat hos er är vi intresserade av att få ta del av era tankar om och erfarenheter av Demoteket. Undersökningen ingår i vårt examensarbete och vi är tacksamma för era svar så snabbt som möjligt.

Vänliga hälsningar,

Inger Nilsson och Maria Petersen
Institutionen för kulturvetenskaper
Biskopsgatan 7
223 62 Lund
Faxnummer 046-222 31 43

1. Var någonstans i biblioteket har ni placerat Demotekshyllan?
2. Har ni haft eller planerar ni att ha några evenemang knutna till Demoteket och i så fall vilka?
3. Vilken information om Demoteket går ni ut med till ungdomar?
4. Hur synliggör ni Demoteket t ex på webben, i biblioteket, i andra sammanhang?
5. Hur kommer ni fortsättningsvis att arbeta med Demoteket?